

ДОКЛАД ЗА МЛАДЕЖТА
за периода 2023-2024 г.

София, 2025 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	3
ТЕМАТИЧНА ОБЛАСТ 1. ОБРАЗОВАНИЕ	5
1.1. Млади хора, преждевременно напуснали образователната система.....	5
1.2. Младежи, завършили висше образование.....	11
1.3. Професионално ориентиране и реализация	14
ТЕМАТИЧНА ОБЛАСТ 2. ЗАЕТОСТ НА МЛАДИТЕ ХОРА	25
2.1. Заетост на младите хора.....	25
2.2. Безработица сред младите хора.....	37
2.3. Самонаемане и предприемачество.....	42
2.4. Подкрепа за включване на млади хора, които не учат, не работят и не се обучават (NEETs).....	44
ТЕМАТИЧНА ОБЛАСТ 3. ЗДРАВЕ И БЛАГОСЪСТОЯНИЕ	48
3.1. Създаване на условия и насърчаване на младите хора към здравословен начин на живот, здравословно хранене, физическа активност и спорт	48
3.2. Превенция на проблеми, свързани с психичното здраве на младите хора	70
3.3. Превенция на проблеми, свързани със сексуалното и репродуктивно здраве на младите хора	73
3.4. Постигане на осъзната промяна в мисленето и поведението на младите хора по отношение на опазване на околната среда.....	76
ТЕМАТИЧНА ОБЛАСТ 4. РАВЕНСТВО И ПРИОБЩАВАНЕ	82
4.1. Насърчаване на ангажираността, участието и овластяването на младите хора	82
4.2. Повишаване на нивото на овластяване и качествено участие на младите хора в процесите на вземане на решения на местно, национално и европейско ниво.....	86
4.3. Насърчаване на социалното включване на младите хора от уязвими групи.....	106
4.4. Насърчаване на толерантност и ненасилие, превенция на агресия сред младите хора, включително и в онлайн пространствата	115
4.5. Насърчаване на културата и творчеството сред младите хора	118
4.6. Засилване на чувство за принадлежността към ЕС и споделяне на европейските ценности	122
ТЕМАТИЧНА ОБЛАСТ 5. ИНФОРМИРАНост И ДИГИТАЛНИ УМЕНИЯ	129
5.1. Повишаване на достъпа до неформално обучение за развитие на ключови компетентности.....	129
ТЕМАТИЧНА ОБЛАСТ 6. МЛАДЕЖКИ ОРГАНИЗАЦИИ И ОРГАНИЗАЦИИ РАБОТЕЩИ С И ЗА МЛАДИТЕ ХОРА	137
6.1. Повишаване на качеството на неформално обучение.....	137

6.2. Осигуряване на подкрепяща среда за младежките организации и популяризиране на ползите от тяхната работа.....	151
6.3. Създаване на механизъм за разпознаване и развитие на младежка работа и разпространението ѝ.....	152
ТЕМАТИЧНА ОБЛАСТ 7. МЛАДИ ХОРА ОТ МАЛКИ НАСЕЛЕНИ МЕСТА ..	154
7.1. Заетост при младите хора	154
7.2. Самонаемане и предприемачество.....	155
7.3. Координация с териториалните органи на изпълнителната власт	156
ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ	186
ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ	198

ВЪВЕДЕНИЕ

Докладът за младежта се изготвя с цел проследяване измененията и тенденциите в социално-икономическото положение на младежите за периода 2023-2024 година. Съставя се на основание чл. 5, ал. 2 от Закона за младежта, като се приема от Народното събрание на Република България по предложение на Министерския съвет.

Документът представя обобщена информация за реализирани политики, мерки и дейности, насочени към младите хора в страната, изпълнени от отговорните институции в изпълнение на целите на държавната политика за младежта.

Съдържанието обхваща, разглежда и анализира следните тематични области от живота на младите хора на възраст между 15-29 години:

1. образование;
2. заетост;
3. здраве и благосъстояние;
4. равенство и приобщаване;
5. млади хора от малките населени места;
6. информираност и дигитални умения;
7. младежки организации.

Изброените тематичните области са в синхрон с Националната стратегия за младежта (2021-2030). Стратегията разглежда младите българи като „Способни, ангажирани и овластени млади хора, готови да развият своя пълен потенциал и съзнателно да допринасят за развитието на Република България в контекста на европейското семейство и глобалния свят.“ За постигането на тази визия стратегическият документ се фокусира върху следните приоритети:

Приоритет 1: Насърчаване на неформалното обучение;

Приоритет 2: Насърчаване на заетостта и подкрепата за млади хора, които не учат, не работят и не се обучават (NEETs);

Приоритет 3: Насърчаване на ангажираността, участието и овластяването на младите хора;

Приоритет 4: Развитие и утвърждаване на младежката работа в национален мащаб;

Приоритет 5: Свързаност, толерантност и европейска принадлежност;

Приоритет 6: Насърчаване на здравословен и природощадящ начин на живот;

Приоритет 7: Насърчаване на културата и творчеството сред младите.

Включената в Доклада информация, освен че предоставя подробни данни за изпълнените мерки и дейности, проследява и ситуацията на младите хора в страната за периода 2023-2024 година, както и техните нужди, интереси, търсения и нагласи по посока обществен живот, динамиката на ежедневието, необходимост от развитие, образователна и професионална реализация и обособяване на място за живот в социум, като част от общност и изграждане на лични и семейни взаимоотношения.

В рамките на Доклада са включени изводи от провеждани проучвания, които да представят и моментната снимка на целевата група за изследвания период. Ползвани са данни от Национален статистически институт, Евростат, национални и международни проучвания, свързани с тематиката на документа и отчетния период. За целите на Доклада е представена информация от Министерство на образованието и науката, Министерство на труда и социалната политика, Министерство на външните работи, Министерство на вътрешните работи, Министерство на здравеопазването, Министерство на икономиката и индустрията, Министерство на културата, Министерство на околната среда и водите, Министерство на отбраната, Министерство на правосъдието, Министерство на регионалното развитие и благоустройството, Министерство на туризма, Министерство на финансите, Министерство на иновациите и растежа, Държавната агенция за закрила на детето, Националното сдружение на общините в Република България, неправителствени организации работещи с и за младите хора, младежките центрове и други, както и информация и анализи, изготвени от Министерството на младежта и спорта.

В желанието си да засили участието на младите хора в процесите на формиране и прилагане на политиките за младежта, както и да отрази реалния принос на младежкия сектор към развитието на обществото, Министерството на младежта и спорта отправи публична покана до младежките организации в България за споделяне на информация за инициативи, събития, проекти и дейности, реализирани от тях през периода 2023 – 2024 г. и оказали положително въздействие за развитието на младите хора в България. Получените добри практики са включени в основния текст на доклада – в съответната тематична област, като пример за ефективната роля на гражданското общество в реализирането на младежката политика.

ТЕМАТИЧНА ОБЛАСТ 1. ОБРАЗОВАНИЕ

В периода 2021-2030 година българската образователна система е призвана да подготви за личностна и професионална реализация поколението от деца и ученици, които ще навлизат в активна трудова възраст в следващите поне пет десетилетия. Общата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето през целия живот в Република България до 2030 година е очертана в Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021-2030) и Стратегията за развитие на висшето образование в Република България за периода 2021-2030 година. Те са разработени с ясна и широко споделена визия за образованието до 2030 година, в която са очертани основни приоритетни области за развитие, цели и мерки за постигането им. Изготвени са в синхрон с перспективите, заложи в актуални стратегически документи на глобално и европейско ниво, които очертават споделеното виждане за висококачествено, приобщаващо, ценностно-ориентирано и продължаващо през целия живот образование, обучение и учене.

1.1. Млади хора, преждевременно напуснали образователната система

Като част от Европейското образователно пространство и от глобалния свят Република България споделя визията за развитие на висококачествено, приобщаващо, ценностно-ориентирано и продължаващо през целия живот образование, обучение и учене, съобразявайки се с националните образователни традиции и следвайки националните си приоритети. За реализирането на приоритетите на Министерството на образованието и науката (МОН), свързани с максималното обхващане и включване на децата и учениците в задължителна предучилищна и училищна възраст в образователната система, е създаден постоянно действащ Механизъм за съвместна работа на институциите по обхващане, включване и предотвратяване на отпадането от образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст (Механизма)¹.

Преждевременното напускане на образованието и обучението (младежи 18–24 г. без завършено средно образование и неучещи) в България намалява трайно през последното десетилетие, а държавните политики за обхват имат измерим ефект. В тази връзка е необходимо да се отчитат и някои структурни промени като намаляване броя на училищата в малките населени места поради демографския спад и миграцията (напр.

¹ <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2137184744>

началните училища спадат с около 60% между 2000/2001 и 2023/2024 г., докато средните общообразователни леко нарастват). Това влияе на достъпа до близкото училище за уязвими семейства и повишава нуждата от транспорт и отдалеченост от дома. Друг структурен проблем е свързан с високата възрастова структура на учителите, което създава риск от недостиг на учители и неравномерно качество на обучението. Според ОИСР близо половината учители в основните и средните степени са на 50+ години.²

В управленската програма на правителството ясно е разписано какви са целите и Министерството на образованието и науката работи усилено за тяхното постигане. Работата по Механизма дава добри резултати, но тя е и постоянен процес, който продължава и след включването на отпадналите деца в образователната система. Целта е децата да бъдат не само включени в процеса, но и да останат трайно в системата. Механизмът обединява различни министерства, Държавната агенция за закрила на детето, Агенцията за социално подпомагане, Централната комисия за борба срещу противообществените прояви на непълнолетни и малолетни, представители на областните управители и общините и се прилага по отношение на децата и учениците, които не са обхванати в образователната система, за които има риск от отпадане от училище и детска градина или са напуснали преждевременно образователната система. Механизмът включва създаване и дейност на екипи за съвместна работа на институциите за обхващане и включване в образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст (екипи за обхват). По предложение на ангажираните институции в екипите за обхват могат да бъдат включени и други лица, които работят с институциите по въпросите на обхващането, включването и превенцията на отпадането от образователната система на децата и учениците.

Отчитането на напредъка по Механизма се представя за предучилищното и училищното образование по основни показатели и по възраст. Два референтни периода, към началото на които се изчислява броя на записаните и необхванатите деца, са следните: от 15 септември до края на първия учебен срок (*включително междусрочната ваканция*) и от началото на втория учебен срок (*обикновено 7 февруари*) до 14 септември. Данните се въвеждат текущо в Информационната система за работа по Механизма (ИСРМ) и поясняват какво се е случило от началото на

² https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor/bg/country-reports/bulgaria.html?utm_source=chatgpt.com

учебната година до началото на втория срок и от началото на втория срок до края на учебната година, която завършва на 14 септември.

Водещите причини за отпадане на децата и учениците в задължителна предучилищна и училищна възраст, отразени от екипите за обхват в ИСРМ за учебната 2023/2024 година са, както следва:

- Културологични причини – нежелание, липса на ангажираност и подкрепа от страна на родителите и семейството – 27.81% (31.90% за началото на учебната 2022/2023 година);
- Деца и ученици, които са получили удостоверение за преместване, но за тях не е получено потвърждение, че са се записали да учат в друго училище или детска градина, вкл. училище на чужда държава – 24.24% (20.04% за началото на учебната 2022/2023 година);
- Отпаднали поради отсъствия по неуважителни причини – 7.9%, (8.51% от началото на учебната 2022/2023 година);
- Отпаднали поради семейни причини – тежко материално положение в семейството, гледане на болни родители или на по-малки братя и сестри, фактически брак, раждане на дете и други – 4.9% (6.49% за началото на учебната 2022/2023 година);
- Отпаднали поради трудности в отношенията с връстниците, трудна адаптация към обучаващата общност, деструктивно поведение и други причини, свързани с личното, социалното и емоционалното благополучие – 0.6% (0.75% от началото на учебната 2022/2023 година);
- Отпаднали поради обучителни затруднения и пропуски – 0.4% (0.49% за началото на учебната 2022/2023 година);
- Друга причина – 34.15% (31.82% за началото на учебната 2022/2023 година).

При сравнение на количествените показатели на причините за незаписване и отпадане, установени от екипите за обхват в двата поредни референтни периода, се наблюдава съотнесимост на стойностите на причините за отпадане.

По-долу следва анализ за прилагането на Механизма на базата на данните от ИСРМ към първия от двата референтни периода – септември-ноември 2024 г. по данни от МОН.

За изпълнение на ПМС № 100/08.06.2018 г., изм. и доп. с ПМС № 259/14.10 2019 г., за създаване и функциониране на Механизма до 30.07.2024 г. са актуализирани районите за обхват на територията на общините, осъществена е комуникация между

институциите на регионално ниво за определяне участниците в екипите за обхват и със заповеди на началниците на регионалните управления на образованието (РУО) и е определен съставът на екипите за обхват и техните ръководители, които са служители на регионалните управления на образованието. От РУО е предоставена техническа възможност за достъп на екипите за обхват по райони за обхват до информацията за постоянния или настоящия адрес на децата и учениците в Информационната система ИСРМ.

От ГД „Гражданска регистрация и административно обслужване“ (ГРАО) в МОН е предоставена информация за децата и учениците в задължителна предучилищна и училищна възраст, които подлежат на обхващане в образователната система. Импортирани са данните от Националната електронна информационна система за предучилищното и училищното образование (НЕИСПУО) към ИСРМ и са сравнени с данните от ГРАО за идентифициране на децата и учениците, които са записани, не са записани или са отпаднали от образователната система.

Аналитичните показатели за резултатите от функционирането на Механизма са следните:

- Брой на учащите (записаните) в предучилищното и училищното образование: по данни от ИСРМ към първия от двата референтни периода към 15 септември 2024 г. записаните в системата на предучилищното и училищното образование деца и ученици на възраст от 4 до 16 години са 737 003 (в това число 49 864 деца на 4 години).
- Делът на необхванатите деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст към началото на учебната 2023/2024 година (референтен период септември – ноември) е 5.62% (без включени 4-годишни деца), който дял на необхванатите намалява с 0.22 в сравнение с данните от началото на учебната 2022/2023 година, когато той е бил 5.84%.
- Към началото на учебната 2024/2025 година коефициентът на обхванатите, определен като относителен дял на записаните в предучилищното и училищното образование деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст (5-16 год.) на 15 септември спрямо броя на населението за съответната година на раждане по данни на ГРАО, намален с броя на децата със статус „в чужбина“, е 94.38 (към 15.09.2023 г. същият е 94.16), т.е. коефициентът на обхват е по-висок, сравнен с началото на 2023/2024 г. Ако проследим този коефициент в предходните години, към 15.04.2021 г. неговата

стойност е 89.85 (към 15.09.2020 г. е 87.36), т.е., забелязва се леко нарастване на обхванати в образователната система деца. Коефициентът на обхванатите деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст към 2021/2022 е по-висок спрямо предходната 2019/2020 учебна година с 0,30. В началото на 2024/2025 г. има спад на коефициента на обхват спрямо предходната 2023/2024 учебна година по признака възраст, като това се наблюдава при 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15 и 16-годишните; по-значителен е спадът на обхват при 11-годишните с 0,90 пункта. Обхватът намалява и при 17-18 годишните, както спрямо новообхванати (които никога не са били в училищната мрежа), така и спрямо категорията върнати и задържани ученици.

- Върнати (след отпадане и новозаписани) от екипите за обхват деца и ученици, които през втория срок на учебната 2023/2024 година не са били в образователната система, а са записани за новата 2024/2025 учебна година, са 9912 (към 15.09.2023 са 9905), от които:
 - 5-годишни деца – 3339 (към 15.09.2023 са 4486);
 - 6-годишни деца – 1677 (към 15.09.2023 са 1521);
 - ученици в задължителна училищна възраст – 4896 (към 15.09.2023 г. са 3898).
- Новообхванатите, които никога не са били записвани в системата на предучилищното или училищното образование и са записани в образователна институция в резултат на действията на екипите за обхват към началото на учебната 2024/2025 година, са 6256 деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст.
- Нетният резултат от функционирането на Механизма за всяка учебна година се илюстрира чрез данните, показващи разликата между върнатите от екипите за обхват в образователната система деца и незадържаните и новоотпадналите деца за съответната учебна година. Предвид спецификата в дейността на екипите за обхват и произтичащите от това различия във вида и обхвата на данните, с които се измерват резултатите към двете референтни дати на всяка учебна година, нетният резултат от функционирането на Механизма за съответната учебна година се определя посредством данните към началото на втория учебен срок.

До 30 ноември 2024 г. екипите за обхват на територията на страната приоритетно приложиха мерки за:

- обхващане и записване на деца в задължителна предучилищна и училищна възраст, които не са записани в детска градина или в първи клас;
- обхващане и включване на децата и учениците, посещавали училище или детска градина през предходната учебна година, но не са записани през настоящата;
- обхващане и включване на децата и учениците, които са посещавали училище или детска градина, но са отпаднали през предходната учебна година;
- За целия период от функционирането на Механизма балансът като резултат е положителен.

Регулярно екипите за обхват предоставят информация чрез ИСРМ на кметовете на общините за установени нарушения на задълженията на родителите, настойниците/попечителите или лицата, които полагат грижи за детето, с цел налагане на наказания по реда на чл. 347 от Закона за предучилищното и училищното образование. В случаите, в които децата не могат да бъдат намерени в продължение на 10 дни на постоянния им адрес, кметовете на общините уведомяват чрез ИСРМ съответните началници на регионалните управления на образованието по постоянен адрес за резултатите от проверката.

Ръководителите на екипите за обхват в страната периодично организират работни срещи с членовете на екипите от всички институции, работещи по Механизма за обхват, обсъждат се организационни въпроси с цел постигане на по-добра ефективност при осъществяване на физическите посещения на адрес. Проведени са обучения за работа в ИСРМ предвид новите членове в състава на екипите, целящи точно отразяване на информацията за децата/учениците в ИСРМ и планиране на съответните мерки.

Ежемесечно се провеждат заседания на Областния координационен център за изпълнение на Механизма с участието на РУО, представители на общините, РДСП, представители на ОДМВР, представители на РЗИ и в други области в страната. На срещите се представя информация за актуалната ситуация с обхвата и включването на деца и ученици на ниво област и на ниво общини, анализират се основните причини за отпадане на учениците и се набелязват мерки за всеки конкретен случай.

Предприети са действия за недопускане на фиктивно записване на ученици – редовно отразяване на отсъствията и своевременно отразяване на данните в информационната система при преместване, напускане на образователната система, преминаване в друга форма на обучение. В образователните институции присъствията и отсъствията на децата в детските градини и отсъствията и закъсненията на учениците в училище се отразяват редовно в електронните дневници. Контрол по изпълнението

им се осъществява от директорите чрез административния акаунт за достъп до платформата или чрез физически проверки на посещаемостта.

Увеличава се броят на назначените медиатори в училищата, които активно участват при осъществяване на обходите, осъществяват контакти със семействата и предоставят ежедневна информация за отсъствията на учениците по неуважителни причини. В дейностите по Механизма за обхват активно се включват работещите в училищата или към общините медиатори, които ефективно съдействат в работата със семействата на отпадналите или застрашените от отпадане деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст.

Друга насока, по която се работи с цел по-висок обхват на деца и ученици на възраст от 5 до 18 години включително, е повишаване качеството на училищния живот, което е предпоставка за насърчаване на позитивно образование, за преодоляване на негативните влияния на факторите на средата върху ученето, за стимулиране на мотивацията и ангажираността на учениците, за подобряване на образователните резултати. Така наред с количествените индикатори, качеството на учебния процес и безопасността в училище са също критични. УНИЦЕФ отбелязва изоставане в базовите умения и увеличени прояви на насилие, което подкопава мотивацията за оставане в училище, особено при уязвимите групи. Съществено значение имат взаимоотношенията с учителите, сътрудничеството между учениците, безопасността на училищната среда (изразяваща се в липса или много ограничени лични преживявания, тормоз и насилие в училище), усещане за постижения; като те се променят в различните етапи на обучение. В този контекст значение придобиват европейското финансиране и програмни мерки („Програма образование 2021–2027“), проекти за равен достъп, насочени към покриване на транспорт, закуски, стипендии, общежития, училищни психолози и ресурсни учители. По програма ЕСФ+ (2023–2027) България стартира проект с над 96 000 ученици от уязвими групи и 4 000 педагози, който включва допълнително обучение, родителска подкрепа и психосоциален фокус.

1.2. Младежи, завършили висше образование

Относителният дял на населението на възраст 30-34 навършени години със завършено висше образование (по данни на НСИ към 2024 година) е 30,8 % лица от мъжки пол, 49,1 % лица от женски пол или общо – 39,7 %.

По данни от Регистър на всички действащи, прекъснали и завършили студенти и докторанти (РДПЗСД) общият брой на действащите студенти за зимен семестър на

учебната 2023/2024 г. е 197 415 души. От тях 176 792 души са обучаващи се в държавни висши училища и 20 623 души се обучават в частни висши училища. За сравнение, през учебната 2020/2021 г. година общият брой на студентите в България възлиза на 178 426, а за учебната 2021/2022 г., общият брой на студентите в България е 176 137. Забелязва се нарастване на броя на действащите студенти за всяка следваща учебна година в страната ни, което е индикатор за ценността на образованието и осъзнаване на неговата роля за индивидуалната конкурентост.

В редовна форма на обучение (през 2023/2024г.) в държавните висши училища се обучават 130 302 души, в задочна – 38 787, а в дистанционна форма на обучение – 7703 души. В частните висши училища 9285 студенти учат редовно, 8354 – задочно, а 2984 души се обучават дистанционно.

Броят на действащите студенти за зимен семестър на учебната 2022/2023 г. е 197 900 души, докато за зимен семестър на учебната 2023/2024 г. е 197 415 души.

По данни от РДПЗСД 184 722 души е общият брой на действащите студенти за летен семестър на академичната 2023/2024 г. От тях 162 797 души се обучават в държавни висши училища и 21 925 души, обучаващи се в частни висши училища. Броят на действащите студенти за зимен семестър на учебната 2024/2025 г. е 207 848, като от тях 183 340 се обучават в държавни висши училища, а 24 507 – в частни.

През летния семестър на академичната 2023/2024 година в редовна форма на обучение във висшите училища се обучават 132 166 студенти, в задочна – 42 649, а в дистанционна форма на обучение – 9 907 души. От всички студенти в частните висши училища 11 659 учат редовно, 7248 – задочно, а 3 018 души се обучават дистанционно.

По отношение на образователно-квалификационните степени студентите се обучават през 2023/2024 г. (летен семестър) в следните степени:

В ОКС „Професионален бакалавър“ – 5805 души;

В ОКС „Бакалавър“ – 119 241 души;

В ОКС „Магистър“ след средно образование – 30 273 души;

В ОКС „Магистър“ след висше образование – 29 403 души.

По отношение на броя на студентите, обучаващи се по професионални направления през летния семестър на 2023/2024 академична година, най-много студенти се обучават в ПН 3.8. „Икономика“ – 26 016 души, следвано от ПН 1.2. „Педагогика“ – 16 482. Най-малко студенти се обучават в ПН 8.1. „Теория на изкуствата“ – 53 студенти, следвано от ПН 5.9. „Металургия“ – 195.

През зимния семестър на академичната 2024/2025 година тенденциите се запазват, като отново най-много студенти се обучават в ПН 3.8. „Икономика“ – 30 299 души, следвано от ПН 1.2. „Педагогика“ – 17 767. Най-малко студенти се обучават в ПН 8.1. „Теория на изкуствата“ – 54 човека, следвано от ПН 5.9. „Металургия“ – 237.

През 2024 г. броят на придобилите образователно-квалификационна степен на висше образование е 36 837.

Важно е да се отбележи също, че завършилите висше образование имат значително по-добри шансове за намиране на работа в сравнение с тези, които са завършили само средно образование и този факт очевидно се осъзнава от населението. През 2023 г. разликата в равнището на заетост на току-що завършилите висше образование в ЕС е 9,6 процентни пункта (87,7 %) в сравнение с тези със средно образование (78,1 %). Тази разлика подчертава важността на доброто образование за постигане на професионален успех. Общият коефициент на заетост на току-що завършилите висше образование е 80% (или по-висок) в 22 държави от ЕС. България се намира в средата на класацията с 84,2% заетост сред младите висшисти. Този резултат е малко над средния за ЕС и показва стабилна тенденция към подобряване на условията за реализация на младите специалисти у нас³.

Образованието е сред основните фактори за социално, икономическо и културно развитие на човека, но и предпоставка за благосъстоянието и просперитета на всяко съвременно общество. С последните промени в Конституцията на Република България (обн., ДВ, бр. 106 от 2023 г.) образованието е обявено за национална ценност, за която държавата създава условия за свободното му развитие и го подпомага. Това е израз на ангажираността на страна ни и надгражда дългосрочната и целенасочена политика за осигуряване на достъпно, всеобхватно и качествено образование за всеки.

Високият брой на обучаващи се във висши училища и университети е показател за значимостта на образованието и интереса към него. Наличието на защитени и приоритетни специалности в системата е работещ механизъм в управлението на висшето образование с оглед насочването на младите хора към професионални направления, които са важни за развитието на обществото и държавата ни. Целта е образователният процес да стане по-гъвкав и адаптивен към нуждите на пазара на труда и образователната среда. Друга насока в действията на министъра на образованието и науката и мениджмънта на висшето образование е идеята за обвързването на матурата

³ <https://lider.bg/zaetostta-na-mladite-visshisti-v-evropa-patyat-kam-uspeshna-kariera/>

по математика и приема в някои от желаните университетски специалности (като икономика). Със засилване тежестта на математическите знания се цели прием на студенти, които имат не само теоретични, но и практическо-аналитични умения, нужни на съвременната икономика и живот. Важно направление в идеите на министъра на просветното ведомство и неговата политика е и възможността за сключване на договори между студенти и работодатели за регулирани професии като „Медицина“, което ще подобри свързаността между академичния свят и нуждите на пазара на труда. Това ще подобри конкурентоспособността на студентите и тяхното задържане в България, а за работодателите ще създаде възможност да формират бъдещите специалисти съобразно специфичните си нужди⁴.

1.3. Професионално ориентиране и реализация

Професионалното ориентиране осигурява информирането, консултирането и съветването на ученици (и на техните родители и настойници) относно избора на професия и кариерно развитие. В съответствие със Закона за професионалното образование и обучение функционират центрове за информация и професионално ориентиране. Центровете могат да бъдат държавни, частни, български с чуждестранно участие, чуждестранни. Те трябва да бъдат лицензирани от Националната агенция за професионално образование и обучение. През учебната 2023/2024 година училищата, предлагащи професионално обучение по професии от Списъка на професиите за професионално образование и обучение, утвърден от министъра на образованието и науката, са: професионални гимназии (356 броя), профилирани гимназии, средни училища с професионални паралелки, спортни училища (25 броя) и училища по изкуства (21 броя). Според финансирането им тези училища са държавни, общински и частни.

На територията на цялата страна съществуват 893 лицензирани центъра за професионално обучение (ЦПО) за лица над 16 години. По форма на собственост 91% са частна собственост, а 9% – държавна. По данни на НСИ, за 2023 г. от всички лицензирани, функционират и са осъществили дейност 271 (от които 266 частни) центъра и допълнително са били обучавани лица в още 6 висши училища, лицензирани като ЦПО.

В лицензираните ЦПО през 2023 г. степен на професионална квалификация (СПК) са придобили 8 407 лица. В програми за професионално обучение срещу

⁴ <https://press.azbuki.bg/news/novini-2025/darzhavata-s-merki-za-priema-vav-visshi-uchilishha/>

заплащане за придобиване на степен на професионална квалификация в центрове за професионално обучение и професионални гимназии през 2024 г. са били записани 12.1 хил. лица на възраст 16 и повече години. По степени на професионална квалификация разпределението им е следното: първа степен - 3.7 хил., втора степен - 2.9 хил. и трета степен - 5.5 хил. души. За придобиване на IV-та степен професионална квалификация в професионалните колежи са се обучавали 787 курсисти, от които най-многобройни са били изучаващите специалности в областта „Обществена сигурност и безопасност“ (272 курсисти) и „Услуги за личността“ (251).

Професионално обучение по част от професия в ЦПО са завършили общо 61 303 лица. От тях на възраст до 29 г. са 16 379 (26.7% от общия брой завършили обучение по част от професия).

Процедури за валидиране на професионални знания, умения и компетентности, придобити извън системата за формално обучение, са преминали 91 лица, от тях 4 бр. са лица до 29 години.

Обучените в ЦПО лица от малки населени места са 3 237 на брой. От тях лица до 29 г. са 117 (или 3.6% от общия брой обучени лица от малки населени места).

Мрежата на ЦПО в страната през 2024 г. включва общо 853 центъра с активна лицензия, които са разпределени сравнително равномерно във всички региони на страната, включително и в по-малки населени места.

По данни на Информационната система на Националната агенция за професионално образование и обучение (НАПОО) до 31.12.2024 г. в Регистъра по чл.42, ал.11 от Закона за професионалното образование и обучение (ЗПОО) са включени 8436 свидетелства за професионална квалификация.

По данни на Министерството на образованието и науката за 2022/2023 година общо 17 747 ученици са придобили степен на професионална квалификация, разпределени както следва:

- 14 557 ученици са придобили СПК в професионални гимназии, от тях:
 - в държавни училища – 11 117 ученици;
 - в общински училища – 3 349 ученици;
 - в частни училища – 91 ученици.
- 261 ученици са придобили СПК в профилирани гимназии, от тях:
 - в общински училища – 256 ученици;
 - в частни училища – 5 ученици.

- 1 407 ученици са придобили СПК в средни училища с професионални паралелки, от тях:
 - в общински училища – 1 405 ученици;
 - в частни училища – 2 ученици.
- 845 ученици са придобили СПК в държавните училища по изкуства.
- 677 ученици са придобили СПК в спортни училища, от тях:
 - в държавни училища – 232 ученици;
 - в общински училища – 445 ученици.
- За 2023 г. 196 курсисти са придобили СПК в професионални колежи.

От общия брой ученици, придобили СПК през 2022/2023 година, 15 972 ученика са придобили III СПК, 1 772 ученика – II СПК и 3 ученика - I СПК.

Четиридесет и девет (49) професионални колежи⁵ предлагат професионално обучение след завършено средно образование. По данни на НСИ през 2024 г. са обучавани лица в общо 17 колежи. През учебната 2024/2025 година 787 лица са придобили IV СПК в професионален колеж след завършено средно образование.

На територията на цялата страна функционират 37 лицензирани от НАПОО центрове за информация и професионално ориентиране (ЦИПО). В тях през 2023 г. са предоставени услуги по професионално ориентиране както следва:

- Общо консултирани лица – 160 броя, от тях 50 бр. са младежи до 29 г.;
- Консултираните в лицензираните ЦИПО лица до 29 г. представляват 31,2% от общия брой консултирани.

В Глава осма на Закона за предучилищно и училищно образование „Признаване, приравняване и валидиране на резултати от ученето“ от чл. 166 до чл. 168 и в Раздел III „Валидиране на компетентности“ на Наредба № 11 от 01.09.2016 г. за оценяване на резултатите от обучението на учениците нормативно са уредени всички дейности от процеса на валидиране на компетентности.

На държавните зрелостни изпити през сесия май – юни 2023 г. са подали заявление за валидиране 267 зрелостници, които не са изучавали учебния предмет в избираемите учебни часове като профилиращ учебен предмет във втория гимназиален етап на средно образование или са изучавали учебния предмет чужд език като профилиращ на по-ниско ниво от Общата европейска езикова рамка.

⁵ По информация от регистъра на колежите

На държавните зрелостни изпити през сесия май-юни 2024 г. са подали заявление за валидиране 362 зрелостници, които не са изучавали учебния предмет в избираемите учебни часове като профилиращ учебен предмет във втория гимназиален етап на средно образование или са изучавали учебния предмет чужд език като профилиращ на по-ниско ниво от Общата европейска езикова рамка.

STEM професиите обхващат 240 професии от различни области на образование и професионални направления на Списъка на професиите за професионално образование и обучение.

През учебната 2022/2023 година 375 училища (професионални гимназии и средни училища с професионални паралелки) в системата на средното образование предлагат обучение по STEM професии за 13 746 ученици в XII клас, като:

- 8 743 от тях са получили дипломи за завършено средно образование (диплома за средно образование в ПОО се получава след успешно полагане на държавен зрелостен изпит по БЕЛ и задължителен държавен изпит за придобиване на степен на професионална квалификация - част теория и част практика на професията);
- 10 547 от тях са получили свидетелство за професионална квалификация, т.е. не са издържали или не са се явили на държавния зрелостен изпит по БЕЛ.

Към началото на учебната 2023/2024 година в STEM професии се обучават 153 334 ученици от VIII до XII клас, като момчетата са 63 048, а момчетата – 90 286. Тези ученици са обхванати в 7 060 на брой паралелки.

Към началото на учебната 2024/2025 година в STEM професии се обучават 156 821 ученици от VIII до XII клас, като момчетата са 64 957, а момчетата – 91 864. Тези ученици са обхванати в 7 150 на брой паралелки.

За изпълнение на поетите ангажменти на Република България по Националния план за възстановяване и устойчивост (НПВУ) през 2023 г. Министерство на образованието и науката предприе действия за реализирането на заложените в НПВУ етапни и крайни цели в сектора на образованието, отнасящи се до:

➤ Модернизиране и усъвършенстване на правната регулация на обществените отношения в областта на професионалното образование и обучение. През 2023 г. и основно през 2024 г. се развиха съществени реформени процеси в тази секторна политика на Министерството на образованието и науката. Приет е Закон за изменение и допълнение на Закона за професионалното образование и обучение (обн. ДВ. бр. 27 от

29 март 2024 г.). Законодателният акт създаде нормативни условия за последователно и системно развитие на планираните реформи.

По-конкретно те обхващат:

- Разработване на нов Списък на професиите за професионално образование и обучение (СППОО), в който отпадат специалностите и е осигурено надграждане на степените в рамките на една професия;
- Оптимизиране на процесите за актуализация на списъците на защитените професии и професиите с недостиг;
- Прецизиране на процесите, свързани с осигуряване на качеството на професионалното образование и обучение;
- Оптимизиране на рамковите програми за придобиване на професионална квалификация;
- Въвеждане на нова структура на държавните образователни стандарти (ДОС) за придобиване на квалификация по професия, която е синхронизирана с реформата в системата на квалификациите с възможност за надграждане на степени, определяне на съвкупността от единици резултати от ученето за придобиване на квалификация по част от професия и представянето на критерии и средства за оценяване на всяка единица резултат от ученето във връзка с въведената възможност за обучение за достигане на единици резултати от ученето;
- Въвеждане на възможност за обучение за достигане на единица резултат от ученето (ЕРУ) в Държавния стандарт за придобиване на квалификация по професия – за лица на възраст над 16 години; Трансфер и натрупване на ЕРУ;
- Предоставяне на възможност за обучение в електронна среда за лица на възраст над 16 години по теория на професията;
- Дефиниране на възможностите за валидиране на професионални компетентности, съответстващи на знанията, уменията и компетентностите в една единица резултат от ученето в Държавните образователни стандарти за придобиване на квалификация по професия;
- Намаляване на административната тежест при центровете за професионално обучение;

➤ Върху дуалната система на обучение беше фокусирано специално внимание при реформиране на нормативната уредба. Приетите промени в Закона за професионалното образование и обучение целят да се разшири обхвата на дуалната

система на обучение за достигане до всеки потенциален участник в нея. По-специално те са свързани с:

- промяна в изискванията за професионален опит на наставника и разширяване на обхвата на притежаваната от него професионална квалификация;
- възможност за изпълнение на функциите на учителя методик при обучение чрез работа и от учител по професионална подготовка;
- обезпечаване на кариерното ориентиране на учениците чрез организирането и провеждането на кампании по професионално ориентиране сред учениците от V-VII клас и техните родители за запознаване с дуалната система на обучение, както и с възможностите за избор на професия и кариерно развитие;
- осигуряване на възможности за запознаване на учениците от първи гимназиален етап, обучаващи се в дуална форма, с дейността на работодателя-партньор и за посещения на място в предприятието му;
- провеждане на обучението по производствената практика в сътрудничество с работодателя-партньор в реална работна среда;
- синхронизиране на предложението за държавен план-прием в училищното професионално образование и обучение със заявките на работодателите-партньори;
- предоставяне на възможност учениците в XI клас, които нямат навършени 16 години към началото на учебната година, да провеждат практическото обучение в реална работна среда като производствена практика до навършване на възрастта и сключването на трудов договор;
- намаляване на финансовата тежест и насърчаване на повече работодатели да се включат в дуалната система на обучение – от 01.04.2024 г. дължимите социални и здравноосигурителни вноски за учениците, включени в обучение чрез работа (дуална система на обучение) са изцяло за сметка на държавния бюджет.

Конкретно приложение на дуалната система на образование в България представлява австрийският проект „Дуално обучение в България GODUAL“⁶. През учебната 2023/2024 в партньорските компании по австрийския проект се обучават над 1200 ученици в различни випуски. Обучението по дуалната система се осъществява с ученици от 11 клас два дни в седмицата в

⁶ <https://www.godual.eu/>

предприятието, а в 12 клас – три дни. Учениците сключват трудов договор по дуална система с обучаващата ги компания и трупат опит и трудов стаж. Друг пример представлява проектът „Подкрепа за дуалната система на обучение“, който създава възможности за подобряване на квалификацията на бъдещата работна сила по професии, които са ключови за икономиката на страната и създава съответствие на професионалното образование и обучение с пазара на труда. Проектът е по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“, съфинансирана от Европейския социален фонд, със срок на изпълнение от 03.02.2020 г. и не по-късно от 31.10.2023 г. Учениците имат възможност за включване в „пробно стажуване“ в партниращото предприятие. Работодателите подготвят кадри, формирани по време на обучението в реална работна среда, с което се улеснява прехода от образование към устойчива заетост. Част от дейностите са насочени към подобряване на компетентностите на учителите по професионална подготовка, както и на развиване на методическите умения на наставниците от предприятията-партньори. По този начин се обхващат различни компоненти на качеството на професионалното образование, включително учебно съдържание, образователна среда в училищата, добре подготвени и мотивирани педагогически специалисти. Учениците получават допълнителна финансова подкрепа чрез практическата си работа, което се очаква да намали тяхното отпадане от училище.

➤ С цел преобразуване на 28 професионални гимназии в Центрове за високи постижения в професионалното образование и обучение (ЦВП в ПОО) са предоставени средства в размер на 94 069 556.79 лв. с ДДС за осигуряване на модерна и високотехнологична материална база. Чрез тяхното изграждане ще се осигури възможност за съвременно обучение по професионална подготовка на учениците в рамките на училищното образование, отговарящо на обществените трансформации в XXI век и променящите се изисквания на пазара на труда. Центровете трябва да бъдат изградени до юни 2026 г. На този етап е завършен ЦВП в ПОО в Професионална гимназия „Асен Златаров“ – гр. Видин.

➤ През отчетната 2024 година МОН стартира процедура № BG-RRP-1.015 „Училищна STEM среда“ за осигуряване на физическата среда и техническо оборудване и обзавеждане на STEM пространства в училищното образование с оглед създаване на интегрирана учебна среда от ново поколение във всички над 2 200 държавни или общински училища на територията на цялата страна, както и центрове за

специална образователна подкрепа, подали предложение по процедурата за изпълнение на инвестицията. Целта е да се поощри и подкрепи образователните иновации в обучението и преподаването в сферата на STEM, както и да се повиши интереса на учениците към науките и научните изследвания. Осигурените средства по процедурата са над 530 хил. лева с ДДС като STEM пространства трябва да бъдат изградени до юни 2026 г. До края на 2024 година са подписани 2226 договора с крайни получатели по процедурата на обща стойност 521 697 654,80 лв., като са изплатени 61 697 948,49 лв. с ДДС.

През периода 2023-2024 г. в рамките на Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014-2020 г. по Приоритетна ос 3 „Регионална образователна инфраструктура“ Министерството на регионалното развитие и благоустройството е реализирало процедура „Подкрепа за професионалните училища в Република България“. Мерките по нея са насочени към подобряване на образователната инфраструктура от национално и регионално значение, предоставяща квалификация и умения на учащите, свързани с нуждите на пазара на труда. В резултат от изпълнението на одобрените проекти за периода 2023-2024 г. са модернизирани 47 бр. училища на стойност 60,2 млн. лв., като капацитетът на подпомогнатата инфраструктура, предназначена за грижи за децата или образование е 23 448 лица. С реализацията на мерките по ОПРР 2014-2020 г. общо 2 499 лица – представители на маргинализирани групи, включително роми, са облагодетелствани от модернизирана образователна инфраструктура. Общо по процедурата са модернизирани професионални 97 образователни обекта на обща стойност 116 млн. лв. Капацитет на подпомогнатата инфраструктура, предназначена за грижи за децата или образование е 52 495 лица, а 7 493 лица – представители на маргинализирани групи, включително роми, са облагодетелствани от модернизирана образователна инфраструктура.

В училищата по изкуствата към Министерството на културата (21 броя) в края на 2024 г. в дневна форма на обучение са се обучавали общо 7567 ученици, от които в областта на музикално-сценичните изкуства – 4288 ученика, а в областта на изящните изкуства, приложните изкуства и дизайна – 3279 ученика. Те имат високи постижения, участват в изложби, концерти, национални и международни конкурси, получават стипендии за деца с изяви дарби. Наблюдава се засилен интерес към постъпване в училищата по изкуствата.

По данни на Министерството на културата през 2023 г. Националният исторически музей и музей „Боянска църква“ са провели стажове на 54 бр. ученици от

8-11 клас на Националната гимназия за древни езици и култури „Св. Константин-Кирил Философ“ (НГДЕК), които са се запознали със структурата на музея, видовете специалисти, които работят в него и работния процес в музеите, а през 2024 г. в същите музеи са проведени стажове на 62 бр. ученици от 7-11 клас на НГДЕК.

През 2024 г. 21 бр. ученици от 11 клас на 105 СУ „Атанас Далчев“ – гр. София, изучаващи специалност „Екскурзовод“, са провели професионален стаж в Националния исторически музей под ръководството на професионални екскурзоводи, придобивайки по този начин представа на терен за работата на екскурзовода. В Националната галерия през периода 2023-2024 г. са проведени образователни програми за ученици от 5 софийски гимназии по изкуства.

По предложение на Министерството на културата специалности от професии са обявени за защитени, в резултат на което училищата получават допълнителни средства, а учениците стипендии. Също така се предоставят стипендии за учениците в гимназиален етап на образование – за деца с изявени дарби, а еднократно финансово подпомагане – за учениците в прогимназиален и гимназиален етап на образование. За 2023 г. са предоставени 387 стипендии за млади таланти от държавни и общински училища и 47 броя еднократно финансово подпомагане за млади таланти от държавни училища. За 2024 г. са предоставени 411 стипендии за млади таланти от държавни и общински училища и 57 броя еднократно финансово подпомагане за млади таланти от държавни училища.

През 2023-2024 г. Националната галерия е осъществила десетки тематични образователни турове за разнородни по вид училищни групи от страната. Туровете представляват както кураторски, така и екскурзоводски беседи във филиалите на Националната галерия. Участниците са от различни като насоченост и специалност училища по изкуства, дизайн, професионални езикови, математически гимназии и др. През 2024 г. отдел „Образователни програми“ към галерията е осъществил сътрудничество с детската „Лятна академия за деца“ към Националната художествена академия, водещите в която попадат в разглежданата възрастова група.

Програмите за финансиране на културния сектор на Националния фонд „Култура“ насърчават професионалното ориентиране, реализацията и развитието на младите хора. Сред програмите са: Програма „Дебюти“ – кандидати по програмата са млади професионални артисти в началото на тяхната кариера, като през 2024 г. са сключени 58 договори на обща стойност 912 519 лева; Програма „Създаване“ – насочена към подкрепа за създаването и първото представяне на нови културни продукти в сферата

на сценичните изкуства, музиката, литературата, визуалните или екранните изкуства, като през 2024 г. в конкурсната сесия са участвали 624 кандидата, с 278 от тях са сключени договори за финансиране на обща стойност 7 893 481 лева.; Програма „Любителско изкуство“ в тясна връзка със свободното време на хората, неформалното образование и с концепцията за учене през целия живот, надграждане на професионалната квалификация и реализация в областта на културата.

От своя страна, Министерството на туризма идентифицира важноста от привличането на интереса на младите хора към започване на работа и изграждане на кариера в сферата на туризма, поради което през 2023 г. министерството подписва Споразумение с Асоциацията на училищата по ресторантьорство и хотелиерство в България (АУРХБ). Целта на споразумението е издигане на престижа на професиите в областта на туризма. Със Споразумението, което обхваща периода 2023-2024 г., Министерството на туризма и АУХРБ декларират ангажимента си да обединят своите усилия за осъществяване на сътрудничество при провеждане на обучения в сферата на туризма, представяне по атрактивен начин на професиите и стимулиране на младите хора във връзка с по-задълбочено участие в учебния процес и други дейности. Сътрудничеството цели съвместна работа за реализиране на проекти и идеи за предлагане на туристически услуги на високо ниво, съобразно с действащи стандарти, които кореспондират с мисията и целите на двете организации. Едно от приоритетните направления на съвместна работа е сътрудничество във връзка с провеждане на съвместни мероприятия по повод участието на ученици и учители от училища, членове на „Асоциацията на училищата по ресторантьорство и хотелиерство в България“, а именно: 28 кулинарни състезания и/или състезания по професии, конференции и обучения във всички области на страната.

На базата на Споразумението в периода 2023-2024 г. са проведени седем съвместни инициативи с училища с професионални паралелки в сферата на туризма на територията на цялата страна – кулинарни състезания и конкурси, с цел издигане на престижа на професиите в сферата на туризма и повишаване интереса на младите хора към професионална реализация в сектора.

Оценявайки важноста на привличането на младите хора към сферата на туризма Министерство на туризма полага усилия да популяризира и системата на дуалното образование. В тази връзка експерти на МТ взеха участие в работна група към Министерство на образованието и науката за промени в Наредбата за дуалното обучение. В рамките на работната група МТ предложи промени, които насърчават

интереса и на представителите на туристическите предприятия. Промените са в посока повече гъвкавост при преминаване между дневна и дуална форма и сезонното провеждане на обучение чрез работа по посочен от бизнеса график. Наредбата бе обнародвана в ДВ бр.74 на 30.08.2024 г.

През 2024 г. Министерството на туризма активно участва и в работата на Секторен съвет „Туризм“ във връзка с изменение на Списъка на професиите за професионално образование и обучение.

Работните места в туризма имат важно значение за младежката заетост и борба с младежката безработица, осигуряване на доходи за част младите хора и недопускане на социално изключване. По данни на НСИ през 2023 г. в хотелиерство и ресторантьорство са работили 14 хил. лица на възраст между 15 и 24 г. Съгласно данните на НСИ през 2023 г. хотелиерство и ресторантьорство е на трето място по брой работещи млади хора на възраст между 15 и 24 г. от общо 19 икономически дейности, което показва високата важност на отрасъла за младежката заетост.

Добра практика:

✦ Обучение за младежи „Млади дипломати в действие“

📍 Общински младежки съвет – гр. Шумен

📅 2024 г. – 2025 г.

„Млади дипломати в действие“ е обучение за младежи, което демонстрира колко важна е дипломатията, дори в ежедневието и набляга на важноста да се владее изкуството на водене на преговори. Обучението е проведено в четири издания. Форматът се състои от две части – дискусия с професионалист в сферата на външните работи и правото и симулация на преговори за разрешаване на измислен конфликт между две страни.

Постигнати резултати:

✓ Кариерно ориентиране на млади хора и продължаване на образованието в сферата на дипломатията

✓ Придобиване и усъвършенстване на умения в сферата на дипломатията като

ТЕМАТИЧНА ОБЛАСТ 2. ЗАЕТОСТ НА МЛАДИТЕ ХОРА

2.1. Заетост на младите хора

Устойчивото подобряване на ситуацията на младежите на пазара на труда през последните години показва положителния ефект от изпълнението на мерките, насочени към младежите, включително Европейската гаранция за младежта. Грижата за младите хора е важна национална кауза за осигуряване на европейското развитие на страната ни. Възможността за учене и работа на всеки млад човек е в основата на неговото професионално развитие и благоденствие.

Един от водещите приоритети на политиката по заетостта в България е създаването на условия и възможности на пазара на труда и намаляване на безработицата сред младите хора. Усилията на Министерството на труда и социалната политика са насочени към насърчаване на активното поведение на младежите, повишаване пригодността им за заетост, подпомагане на тяхната инициативност и предприемчивост, повишаване мотивацията им за труд и успешната им интеграция. Особено внимание се обръща на младежите, които навлизат на пазара на труда, като се подпомагат преходите им от образование към заетост и от безработица към заетост.

Приоритет на националните политики е и подкрепата за млади хора, които не учат, не работят и не се обучават (NEETs). Навременната и индивидуална работа с всеки младеж е от изключително значение, тъй като доброто образование в съчетание с потребностите на пазара на труда гарантира заетост.

Таблица 1

Коефициент на заетост във възрастова група 15-29 години, %

Възраст	2023 г.	2024 г.
15-29	37.1	35.6

Източник: НСИ

Проследяването на динамиката през годините на коефициента на заетост при младите хора на възраст 15-29 г. показва спад на този коефициент, при това не само през 2024 г. спрямо 2023 г., но и в съпоставка с предходния двугодишен период (2021-2022), спрямо който спадът е по-съществен. И ако периодът 2021-2022 г. бележи нарастване на коефициента на заетост при младите хора, периодът 2023-2024 г. води до възстановяване на нивата от 2021 г.

Таблица 2

Динамика на коефициента на заетост във възрастовата група 15-29 г.

Коефициент на заетост в %	
2021 г.	35.5%
2022 г.	37.8%
2023 г.	37.1%
2024 г.	35.6%

Източник: НСИ

Донякъде обяснение на тези процеси е и **процентът на икономическа активност** във възрастовата група 15-29 г., който също намалява през 2023 и 2024 г, като дори спада под нивата от 2021 г.

Таблица 3

Коефициент на икономическа активност във възрастова група 15-29 навършени години, %

Възраст	2023 г.	2024 г.
15-29	40.3	38.6

Източник: НСИ

Таблица 4

Динамика на коефициента на икономическа активност във възрастовата група 15-29 г.

Коефициент на икономическа активност в %	
2021 г.	39.6%
2022 г.	41.1%

2023 г.	40.3%
2024 г.	38.6%

Източник: НСИ

И тъй като коефициентът на икономическа активност отразява дела на икономически активните лица (заети и безработни) от конкретната възрастова група спрямо общото население на страната, спадът на коефициента на икономическа активност при младите хора на възраст 15-29 г. показва общия спад на тази възрастова група спрямо общото население на страната, което е една от вероятните причини за обяснение и на спада при коефициента на заетост във възрастовата група 15-29 г.

Дейностите с младите хора на пазара на труда в България се изпълняват в контекста на Препоръката на Съвета на ЕС „Мост към работни места – укрепване на гаранцията за младежта”. През 2023 г. и 2024 г. продължава прилагането на въведените инструменти и практики, като особен фокус в работата с младите хора бе поставен върху:

- насърчаване достигането и активирането на младежите от групата NEETs и регистрирането им в бюрата по труда;
- подобряване качеството на отправяните предложения за работа;
- засилване на партньорствата с младежките организации, социални партньори и местни институции.

През отчетния период продължава и реализирането на съвместни дейности с партньорите на местно ниво за реализиране на Препоръката. Във всички дирекции „Бюро по труда“ (ДБТ) в страната са инициирани и провеждани срещи с партньорите – кметове на общини, неправителствени организации и други институции и сдружения, с цел ефективна комуникация и координиране на работа за реализиране на политиките за младежи, които не работят, не учат и не са регистрирани в ДБТ.

Регистрацията в бюрото по труда дава достъп на младите хора до широк спектър от посреднически услуги като информиране, консултиране, трудово посредничество за заетост на първичния пазар на труда, а също и на субсидирани работни места, включване в курсове за квалификация и преквалификация и др. Част от субсидираните работни места са за стажуване, с което се дава възможност на младежите със специализирано образование да придобият професионален опит и да повишат пригодността си за заетост. Чрез субсидия се осигурява и чиракуване под ръководството на наставник, което е подходящо за младежите без образование и квалификация, като по този начин младите хора придобиват освен трудови навици

също и професионални умения и квалификация. При дуалното обучение, теоретичната подготовка се затвърждава в реална работна среда.

На младежите се предоставят и посреднически услуги, несвързани пряко с трудовата им реализация, но важни за придобиване на конкретни умения (за търсене на работа, за явяване пред работодател, за подготовка на документи, за формиране на уверено поведение), които те усвояват посредством участията си в Ателиета за търсене на работа, организирани от Министерство на труда и социалната политика и Агенцията по заетостта.

Психолозите, работещи в бюрата по труда, предоставят на младите хора индивидуална и групова психологическа помощ, а мениджъри на случаи им оказват съдействие при контакт с други институции за преодоляване на пречките за започване на работа.

Резултати от проведено през предходния период 2021-2022 г. социологическо проучване по поръчка на ММС обаче показват, че независимо от изключително широкия спектър от услуги, които предлагат бюрата по труда, активно търсещите работа безработни младежи посочват интернет като основен канал (84%) за търсене на информация за работа. И само 16% са се обърнали към бюра по труда с цел намиране на работа, което подсказва, че това е малко популярен канал сред младежите. (Графика 1). Това налага бюрата по труда по-активно да започнат да популяризират услугите, които предлагат в социалните мрежи и в специализирани сайтове за предлагане на работа, за да отговорят на моделите на поведение за търсене на работа, характерни за младите хора.

Графика 1

През 2023 г. и 2024 г. продължават дейностите в изпълнение на споразуменията за съвместна дейност между Агенцията по заетостта (АЗ) и висшите училища (ВУ), които подпомагат преходът на младите хора от образование и обучение към заетост. Основен фокус на съвместните инициативи е информиране на младите хора за актуалните

тенденции на пазара на труда и консултирането им с оглед успешната им професионална реализация след завършване на образованието им.

Акцентите в дейностите са:

- участия на представители на ДБТ в информационни събития, организирани от ВУ – „Ден на кариерата”, „Ден на отворените врати”, и др.;
- участия на студенти в организирани от ДБТ трудови борси;
- организиране и провеждане на срещи между представители на ДБТ и ВУ във връзка с планиране на съвместни дейности;
- предоставяне, чрез Кариерните центрове към ВУ, на актуална информация за: местния пазар на труда – търсене, предлагане, краткосрочни тенденции; посредническите услуги; свободните работни места за стажуване и начина на кандидатстване; свободните работни места на първичен пазар на труда, обявените в мрежата „Европейски служби по заетост” и по Програма „Развитие на човешките ресурси“ (П РЧР);
- модернизиране на зоните за самоинформиране в ДБТ и центрoвете „Работа“ чрез електронизация и поддържане на информацията относно възможностите за обучение във ВУ.

Съгласно чл. 7, т. 4, б. „в“ от Закона за предприятията на социалната и солидарната икономика, всяко предприятие, в което са наети младежи до 29 годишна възраст, които представляват не по-малко от 30 на сто и не по-малко от три лица от наетите в предприятието и към датата на възникването на трудовото правоотношение младежите са без предходен професионален опит, се счита за социално предприятие клас А. В тази връзка, към началото на 2025 г. в Регистъра на социалните предприятия са вписани 27 предприятия, в които са заети 112 младежи без предходен професионален опит.

Ефективен инструмент за привличане на младежите на пазара на труда са и провежданите от Агенцията по заетостта специализирани трудови борси. Те дават възможност за директна среща между безработните/неактивните млади хора, и работодателите. Провеждат се информационни кампании за активизиране на тези млади хора. Осигурява се подкрепа посредством целенасочено предлагане и предоставяне на услугите „Семеен трудов консултант“ и „Консултация и менторство след започване на работа“.

За младежите се реализират конкретни програми и мерки, които осигуряват възможности за първа работа, стажуване, чиракуване, обучение на работното място или

друга форма на обучение. Субсидира се и заетостта на младежи, които са продължително безработни, без трудов опит, с ниско образование и без квалификация, със средно и висше образование. Осигурени са възможности за участие във всички, подходящи за тях, програми и мерки за заетост и обучение.

През 2023 г. и 2024 г. всички дейности на Агенцията по заетостта, насочени към младежите, се изпълняваха в контекста на Укрепената гаранция за младежта и Националната стратегия за младежта (2021-2030). Резултатите от изпълняваните дейности през периода са, както следва:

Таблица 5

Показатели	2023 г.	2024 г.
Новорегистрирани младежи с изготвени планове за действие	47 150	47 749
Включени в заетост и обучение в т.ч.:	28 459	28 631
Започнали работа:	27 408	27 724
• Започнали работа на първичен пазар	20 798	20 035
• Започнали работа по ОП РЧР	6 010	6 489
• Започнали работа в субсидирана заетост по програми за заетост	365	885
• Започнали работа по мерки за заетост	235	315
Включени в обучение	1 051	907
Специализирани консултантски услуги:		
• Включени в Ателие за търсене на работа	9 360	8 333
• Предоставено специализирано индивидуално консултиране от кейс-мениджър	555	526
• Предоставено специализирано индивидуално консултиране от психолог	535	5715
• Предоставено групово консултиране от психолог	1 277	2 159
Брой проведени трудови борси	93 общо	93 общо
• Брой младежи, участвали в трудовите борси	2 264	2 105
• Брой младежи, започнали работа след участие в трудовите борси	320	238

Източник: Агенция по заетостта

Регистриралите се в бюрата по труда безработни младежи до 29 години през 2024 г. са 47 749 (за 2023 – 47 150). На първичния пазар на труда през 2024 г. работа са започнали 20 035 младежи (за 2023 г. – 20 798). Освен чрез насочване към свободни работни места на първичния пазар на труда, младежите са насочвани към субсидирани работни места, наемането им е насърчавано чрез мерки за заетост от държавния бюджет, били са включвани в обучения за възрастни и насърчавани за самостоятелни бизнес проекти. През 2024 г. в заетост на субсидирани работни места са се включили

6 489 (за 2023 г. – 6 610) безработни млади хора, финансирани както от държавния бюджет, така и по П РЧР.

Друг утвърден инструмент за активиране на неактивни младежи е организирането на групови мероприятия – трудови борси, за среща между работодатели и търсещи работа, които биват общи и специализирани. През 2023 г. и 2024 г. са проведени по 93 борси, в рамките на които работодателите и младежите имат възможност да се срещат, без предварителни ангажименти. Участвалите в трудови борси през отчетния период са 2 105 младежи до 29 г. за 2024 г. и 2 264 – за 2023 г., като през 2024 г. 238 от тях са започнали работа (през 2023 г. – 320).

Съпоставката на данните за 2023 и 2024 г. показва, че броят новорегистрирани безработни млади хора с изготвени планове за действие, включени в заетост и обучение, както и организираните трудови борси и участвалите в тях младежи остават приблизително едни и същи. Съпоставката с 2021 и 2022 г. обаче показва, че броят новорегистрирани младежи с изготвени планове за действие, както и включените в заетост и обучение плавно намалява през годините, като по-съществено е намалението при започналите работа в субсидирана заетост по програми за заетост и започналите работа по мерки за заетост. За сметка на това нараства ползването на специализирани консултантски услуги и също значително нараства броят на организираните трудови борси, т.е. **младите хора се преориентират от търсенето на работа по програми и мерки за заетост към търсенето на специализирани услуги, които да ги ориентират и подпомогнат в намирането на работа, която да отговори на техните индивидуални потребности и интереси.**

Таблица 6

Показатели	2021	2022	2023	2024
Новорегистрирани младежи с изготвени планове за действие	52 718	49 988	47 150	47 749
Включени в заетост и обучение в т.ч.:	38 544	29 979	28 459	28 631
Започнали работа:	37 539	28 903	27 408	27 724
• Започнали работа на първичен пазар	23 983	18 938	20 798	20 035
• Започнали работа по ОП РЧР	11 256	7 007	6 010	6 489
• Започнали работа в субсидирана заетост по програми за заетост	1 560	2 042	365	885
• Започнали работа по мерки за заетост	740	916	235	315
Включени в обучение	1 005	1 076	1 051	907
Специализирани консултантски услуги:				
• Включени в Ателие за търсене на работа	6 712	7 846	9 360	8 333

• Предоставено специализирано индивидуално консултиране от кейс-мениджър	738	665	555	526
• Предоставено специализирано индивидуално консултиране от психолог	744	531	535	5715
• Предоставено групово консултиране от психолог	638	867	1277	2 159
Брой проведени трудови борси	60 общо	81 общо	93 общо	93 общо
• Брой младежи, участвали в трудовите борси	1 340	2 030	2 264	2 105
• Брой младежи, започнали работа след участие в трудовите борси	432	356	320	238

Източник: Агенция по заетостта

Подкрепящите мерки за интегриране на пазара на труда включват конкретни дейности и програми от Закона за насърчаване на заетостта (ЗНЗ), даващи възможност на младите хора да започнат първа работа, да стажуват, чиракуват, да се обучават на работното място или да участват в друга форма на обучение. Програмите/проектите и насърчителните мерки от ЗНЗ се финансират със средства от държавния бюджет.

В ЗНЗ са регламентирани редица насърчителни мерки, които осигуряват финансови стимули за работодатели, наемащи безработни лица от групите в неравностойно положение на пазара на труда, в т.ч.: безработни младежи; безработни младежи с трайни увреждания; безработни младежи, ползващи социални или интегрирани здравно-социални услуги за резидентна грижа, завършили образованието си. По програмите и мерките, финансирани със средства от държавния бюджет (ДБ) за насърчаване на заетостта, насочени към младежи до 29 г., на работодателите се предоставят средства за трудовото възнаграждение за наетите лица, допълнителните възнаграждения по Кодекса на труда и дължимите вноски за сметка на работодателя за социално и здравно осигуряване, за период определен в конкретната програма/ проект или мярка.

През 2023 г. общо в програми и мерки за заетост и обучение на възрастни, финансирани от държавния бюджет, са включени 1 614 младежи до 29 г. (от тях 716 до 24 г.), а през 2024 г. са включени 1 722 младежи до 29 г. (от тях 696 до 24 г.), като в това отношение делът на младите хора, включени в програми и мерки за заетост и обучение на възрастни, финансирани от държавния бюджет, намалява два пъти в сравнение с 2021 и 2022 г. - през 2021 г. общо в програми и мерки за заетост и обучение на възрастни, финансирани от държавния бюджет, са се включили 3 156 младежи до 29 г. (от тях 1 272 до 24 г.), а през 2022 г. те са били 3 876 младежи до 29 г. (от тях 1 731 до 24 г.).

Младежите са приоритетна целева група при изпълнението на насърчителните режими по ЗНЗ, заложен в Националния план за действие по заетостта (НПДЗ) през 2023 г. и 2024 г., насочени към подпомагане устройването им на трудовия пазар. В бюрата по труда бе оказано активно съдействие за включването им във всички подходящи за тях програми/проекти и мерки за заетост и/или обучение.

Сред тях е Националната програма „Старт на кариерата”, която предоставя възможност на насочени от ДБТ безработни младежи до 29-годишна възраст, със завършено висше образование, в рамките на 12 месеца да придобият трудов стаж и опит по своята специалност чрез работа в публичната администрация, с цел улесняване на прехода от образование към заетост. Реализацията на програмата спомага за намаляване броя на напускащите страната младежи, за улесняване на прехода от образователната система към трудовия живот и не на последно място, предотвратяване на загубата на квалификация и знанията и уменията на младежите с висше образование. Програмата се реализира на територията на цялата страна. Работодатели са централни ведомства – министерства, агенции и техните териториални подразделения, както и областни и общински администрации.

През 2023 г. по програмата е осигурена заетост на 591 лица. Изплатените средства от държавния бюджет са в размер на 2 592 644 лв.

През 2024 г. по програмата е осигурена заетост на 147 лица. Изплатените средства за обезпечаване на възнагражденията са 416 118 лв.

По отношение на тази програма се наблюдава съществен спад на интереса в сравнение с 2021 и 2022 г. През 2021 г. по програмата в заетост са включени 867 лица. Изплатените средства за обезпечаване на възнагражденията им от държавния бюджет са в размер на 5 907 770 лв. През 2022 г. по програмата е осигурена заетост на 1 414 лица, от които нововключени са 692 лица. Изплатените средства за обезпечаване на възнагражденията им от държавния бюджет са в размер на 6 927 347 лв.

През 2023 г. и 2024 г. продължава реализирането на мерките за насърчаване на териториалната мобилност в т.ч. мярката за насърчаване на териториалната мобилност на безработните лица по чл. 42, ал. 3 от ЗНЗ. Мярката е свързана с насърчаване на териториалната мобилност на безработни лица, включително младежи, ползващи социални или интегрирани здравно-социални услуги за резидентна грижа, завършили образованието си, насочени от подразделенията на Агенцията по заетостта към определен работодател за наемане на работа в населено място, отстоящо на повече от 50 км от настоящия адрес. Обикновено трудност при нейната реализация е мотивирането на

лицата да преодолеят психологическата си нагласа и нежелание за промяна на местоживеенето с цел успешна трудова реализация (привързаност към дома, грижа за възрастни родители, обучение на деца и др.). Въпреки това обаче по отношение на тази мярка, за разлика от Националната програма „Старт на кариерата”, се наблюдава съществено нарастване на интереса сред младите хора към нея. Така през 2023 г. за насърчаване на териториалната мобилност, финансиране по реда на насърчителната мярка са получили 61 безработни лица, от които 44 нововключени. Изразходваните средства от държавния бюджет са в размер на 21 324 лв. През 2024 г. от мярката са се възползвали 79 лица. Изразходваните средства от ДБ са 83 532 лв.

За съпоставка през 2021 г. от мярката са се възползвали 42 лица, от които 35 нови. Изразходваните средства от държавния бюджет са в размер на 15 503 лв., а през 2022 г. от мярката са се възползвали 41 лица, от които 20 нововключени. Изразходваните средства от държавния бюджет са в размер на 24 603 лв. Най-вероятно нарастващият интерес към тази програма кореспондира с нагласите на съвременното поколение млади хора към засилена мобилност и миграция.

През 2023 г. се изпълняват конкретни мерки от ЗНЗ за насърчаване на заетостта (чл. 36, ал. 1 и 2, чл. 36а, чл. 41 и чл. 41а от ЗНЗ), осигуряващи равни възможности, и социално-икономическа интеграция, както и условия за развитие на самостоятелна стопанска дейност на младите хора на пазара на труда.

По мерки, насърчаващи работодателите да наемат безработни лица до 29-годишна възраст, включително за първа работа по специалността (чл. 36, ал. 1 от ЗНЗ), както и предоставящи стимули на работодателите да наемат безработни лица до 29-годишна възраст с трайни увреждания, вкл. военноинвалиди, както и младежи, ползващи социални или интегрирани здравно-социални услуги за резидентна грижа, завършили образованието си (чл. 36, ал.2 от ЗНЗ) и за насърчаване на работодателите да наемат на непълно работно време безработни лица до 29-год. възраст с непрекъснато поддържана регистрация не по-малко от 12 месеца (чл. 36а от ЗНЗ), през 2023 г. е осигурена заетост общо на 309 младежи. Изразходваните средства са в общ размер на 754 580 лв., като и в този случай се наблюдава спад в интереса на работодателите към тази мярка, доколкото през 2021 г. по тази мярка е осигурена заетост на 429 младежи, от които 278 са новопостъпили и изразходваните средства от държавния бюджет са в размер на 1 517 899 лв., а през 2022 г. е осигурена заетост общо на 580 младежи, от които 363 са новопостъпили и изразходваните средства от държавния бюджет са в размер на 1 655 169 лв.

През периода 2023-2024 г. продължава реализирането на мерките, насочени към обучение на работното място – стажуване на безработни младежи без професионален опит и чиракуване на младежи с ниско образование и без квалификация под ръководството на наставник (чл.41 и чл.41а от ЗНЗ), като е осигурено стажуването и чиракуването през 2023 г. на общо 26 безработни лица. Изразходваните средства от държавния бюджет са в размер общо на 45 550 лв., от които 7 120 лв. за 8 наставника.

Интересът към тази мярка също бележи спад сред младите хора, доколкото през 2021 г. по тази мярка е осигурено стажуването и чиракуването на 52 безработни лица, като изразходваните средства от държавния бюджет са в размер общо на 153 002 лв., от които 18 800 лв. за 23 наставника. През 2022 г. е осигурено стажуването и чиракуването на общо 77 безработни лица, от които 53 са новонаети. Изразходваните средства от държавния бюджет са в размер общо на 241 318 лв., от които 26 695 лв. са за 34 наставника.

През 2024 г. насърчителните режими по чл. 36, ал. 1, чл. 36, ал.2, чл. 36а, чл. 41 и чл. 41а от ЗНЗ, насочени към безработни младежи, са обединени в мярка за насърчаване на работодателите да наемат безработни лица от групите в неравностойно положение на пазара на труда чрез предоставяне на средства за заетост и професионална квалификация (чл. 36, ал. 1 и ал.2 от ЗНЗ). През 2024 г. е осигурена заетостта на 124 лица до 29-год. възраст, като изразходваните средства по мярката за включените младежи са 473 784 лв. По мярката се предоставят и средства за ментор, който подпомага адаптацията на наетите лица.

За повишаването на пригодността за заетост на безработните лица през 2023 г. и 2024 г. се реализират проекти на социалните партньори – БТПП, БСК, КНСБ, АИКБ, КТ „Подкрепа”, ССИ и КРИБ, включени в НПДЗ през отчетния период. В посочения период по проектите са проведени обучения за придобиване на професионална квалификация и на ключови компетентности. Голяма част от успешно завършилите професионално обучение са наети на първичния пазар или на субсидирани работни места, за не по-малко от 3 месеца (съобразно заложените параметри по конкретните проекти). Безработните младежи до 29 г. са една от целевите групи по всички проекти на социалните партньори. През 2023 г. и 2024 г. в обучение по тези проекти са включени общо 623 младежи до 29 г. (от тях 243 лица до 24 г.), като с това се продължава тенденцията, започнала през 2021 г. и 2022 г., когато в обучение по тези проекти са включени общо 1 470 младежи до 29 г. (от тях 572 лица до 24 г.).

През 2023 г. бюрата по труда продължават да предоставят възможности за безработните лица за включване в обучения, провеждани от Държавно предприятие „Българо-германски център за професионално обучение” (ДП БГЦПО). Двугодишният план на обученията, осъществявани от ДП БГЦПО, е насочен към повишаване пригодността за заетост на безработните лица от групите в неравностойно положение на пазара на труда с цел успешна професионална реализация в реалната икономика, с особено внимание към групата на младежите до 29 годишна възраст. В рамките на плана се изпълняват комплекс от мерки, включващи професионално ориентиране, обучения за придобиване на професионална квалификация, обучения по ключови компетентности, подходящи за последващо упражняване на изучаваната професия/специалност.

През 2023 г. в професионални обучения в клоновете на ДП БГЦПО са включени 196 младежи до 29 год., от тях 93 младежи до 24 год. В обучения за придобиване на ключови компетентности са участвали 145 младежи до 29 год., от които 13 младежи от групата на NEET's. За сравнение през 2021 г. и 2022 г. в професионални обучения в клоновете на ДП БГЦПО са се включили 350 младежи до 29 год., от тях 192 младежи до 24 г., т.е. към 2023-2024 г. се наблюдава спад в интереса към този тип обучения. За сметка на това в обучения за придобиване на ключови компетентности през 2021-2022 г. са участвали 132 младежи до 29 год., от тях - 74 младежи до 24 год. и 9 младежи от групата на NEET's, т.е. в този случай наблюдаваме нарастване на интереса сред младите хора през 2023-2024 г.

Съгласно чл. 63, ал.1, т.1 от ЗНЗ Агенцията по заетостта организира обучения за придобиване на професионална квалификация по заявка на работодатели. През 2023 г. в обучения по реда на чл. 63 ал.1, т.1 от ЗНЗ са включени 3-ма безработни младежи до 29 години. За сравнение през периода 2021 – 2022 г. в обучения по реда на чл. 63 ал.1, т.1 от ЗНЗ са включени 24 безработни младежи до 29 г., от тях 15 безработни младежи до 24 г., както и 5 младежи от групата на NEET's, т.е. наблюдаваме спад в интереса на работодателите към този тип обучения.

В Центъра за развитие на човешките ресурси и регионални инициативи (ЦРЧРРИ) към МТСП се организират и провеждат професионални обучения и обучения за придобиване на ключови компетентности, с цел повишаване пригодността за заетост на безработни лица. През 2024 г. в професионални обучения на възрастни в ЦРЧРРИ са включени 103 младежи до 29 г. (за 2023 г. – 17 младежи), от тях 66 младежи до 24 години (за 2023 г. – 5 младежи). В обучения за придобиване на ключови

компетентности през 2024 г. са участвали 40 младежи до 29 г. (за 2023 г. – 8 младежи), от тях – 23 младежи до 24 години (за 2023 г. – 2 младежи). В посочения период 11 младежи от групата на NEETs са участвали в обучения на възрастни в ЦРЧРРИ. През периода 2021-2022 г. в професионални обучения на възрастни в ЦРЧРРИ са участвали 41 младежи до 29 год., от тях 10 младежи до 24 г., а в обучение за придобиване на ключови компетентности са участвали 12 младежи до 29 г., т.е. в този случай наблюдаваме съществено нарастване на интереса у безработни младежи към професионални обучения и обучения за придобиване на ключови компетентности, с цел повишаване на пригодността за заетост и по-лесно намиране на работа. С други думи, младите хора във все по-голяма степен започват да осъзнават значението на ключовите компетентности за успешната професионална реализация.

През 2024 г. стартира изпълнението на операция „Квалификация, умения и кариерно развитие на заети лица“ с бюджет 60 млн. лв., по която се предоставят възможности за заети лица за обучения посредством ваучерния механизъм, при който самото заето лице избира своето обучение и обучителна организация. Операцията се изпълнява от Агенция по заетостта.

В изпълнение е също операция „Специализация в здравеопазването +“ с бюджет от 20 млн. лв., по която се предоставя подкрепа за професионалното развитие на специализанти в системата на здравеопазването и се насърчава професионалната насоченост и реализация на специализантите, с акцент към определени специалности с най-голям настоящ или очакван недостиг от специалисти или в области в страната с идентифициран недостиг на специалисти.

В края на 2024 г. беше одобрена нова операция „Младежки практики“, която се предвижда да стартира през 2025 г. Тя ще допринесе за подобряване на шансовете на младите хора да намерят краткосрочна работа, вкл. на такива без никакъв опит, и да придобият практически умения. Това от една страна ще осигури създаването на трудови навици, а от друга, ще подкрепи преодоляването на пречките пред заетостта за младежите, породени от липсата на квалификация, образование, мотивация за работа, като това ще повиши възможностите им за доходи и достойно участие на пазара на труда. Операцията подпомага прехода от образование към заетост.

2.2. Безработица сред младите хора

По данни на НСИ коефициентът на безработица при младите хора на възраст 15-29 години е 8.0% за 2023 г. и 7.7% за 2024 г. Съпоставката с периода 2021-2022 г.

показва спад в сравнение с 2021 г., когато коефициентът на безработица е бил най-висок – 10,4%. След 2022 г. той варира леко, но показва близки стойности - съответно 7.9%, 8.0% и 7.7%.

Таблица 7

Коефициент на безработица във възрастова група 15-29 навършени години

Възраст	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
15-29	10.4	7.9	8.0	7.7

Източник: НСИ

Ако вземем предвид административната статистика на Агенцията по заетостта за 2023 г. оказва се, че средномесечният брой на регистрираните безработни младежи 15-29 г. е 16 772. Отнесени към икономически активното население по данни от Преброяването на населението 2021 г. в тази възрастова група (420 197 лица), получаваме дял на регистрираната младежка безработица за 2023 г. от порядъка на 4,0%. Съпоставката с данните на НСИ, които са двойно по-високи, само показва, колко е голям дялът на безработните младежи, които не се регистрират никъде. Аналогични са данните на АЗ за 2024 г., които показват, че средномесечният брой на регистрираните безработни младежи на възраст 15-29 г. е 17 841, или равнището на регистрираната младежка безработица за 2024 г. се изчислява на 4.2%, което отново реално е почти два пъти по-ниско от официално регистрираната от НСИ безработица във възрастовата група 15-29 г.

По данни на НСИ коефициентът на дългосрочна безработица (12 месеца и повече) след младежите на възраст 15-24 години е 5.6% през 2023 г. и 4.2% през 2024 г.

Таблица 8

Коефициент на дългосрочна безработица сред младежите (12 месеца или повече)

Възраст	2023 г.	2024 г.
15-24	5.6	4.2

Източник: НСИ

Данните на АЗ показват, че през 2023 г. средногодишният брой на регистрираните младежи 15-29 г. с продължителност на регистрация в бюро по труда по-дълга от 12 м. е 1 718 лица, което отнесено към икономически активното население в тази възрастова група, определя коефициент на продължителна безработица от 0.4%. Това, както и в предходния случай, съпоставено с данните на официалната статистика на

НСИ, само показва колко висок е дялът на продължително безработните млади хора, които не се регистрират в бюрата по труда.

По данни на АЗ през 2024 г. средногодишният брой на регистрираните младежи на възраст 15-29 г. с продължителност на регистрация по-дълга от 12 м. е 2 187, което позволява да се изчисли коефициента на продължителна безработица от 0.5%.

Сравнителният анализ от данните на АЗ за коефициента при безработните младежи до 29 г. с регистрация по-дълга от 12 месеца показва увеличение на годишна база с по 0.1 п. п. през 2023 г. и 2024 г. През 2023 г. средногодишният брой на продължително безработните младежи е намалял с 489 лица, а през 2024 г. се е увеличил с 470 лица.

Съпоставката с данните на АЗ за 2022 г. показва, че средногодишният брой на регистрираните младежи 15-29 г. с продължителност на регистрация по-дълга от 12 м. е бил 2 207 лица, което отнесено към икономически активното население в тази възрастова група по данни от Преброяване на населението 2021 г., определя коефициент на продължителна безработица от 0.5%. Данните за 2021 г. показват, че този коефициент е бил 0.7%, което регистрира снижение на годишна база с 0.2 пр. пункта, а средногодишният брой на продължително безработните младежи е намалял с 691 лица. Тези, резултати отразяват намаление на продължителната младежка безработица през периода 2023-2024 г. в сравнение с предходния двугодишен период – 2021-2022 г.

Така мерките в изпълнение на Гаранцията за младежта и Препоръката за интегриране на дълготрайно безработните на пазара на труда, които се изпълняват в рамките на Националния план за действие по заетостта през 2023 г. и 2024 г., водят до намаление на броя и дела на продължително безработните младежи. Всеки новорегистриран младеж до 29 годишна възраст има право да получи услуга, водеща до бърз достъп до пазара на труда в рамките на до 4 месеца. А с лицата, които навлизат в дванадесетия месец на престой в бюрото по труда се сключват споразумения за интеграция в заетост.

Мярка за подобряване на достъпа до трудова заетост и интеграцията на пазара на труда на неактивни и безработни, в т.ч. продължително безработни младежи на възраст от 16 до 29 г. вкл., е проект „Младежка заетост+“ по ПРЧР 2021-2027. В рамките на проекта с бюджет от 188 млн. лв. се осигурява целенасочена подкрепа на младежи до 29-годишна възраст, в помощ на прехода им от образование към заетост. Осигуряват се възможности за младежите за стажуване, обучение по време на работа или подкрепена

заетост, наред с придобиване на нови умения, приложими в широк кръг професии. Предлагат се нови възможности за последваща заетост при работодател за младите хора. Операцията се изпълнява от АЗ.

Изпълнението на дейностите започва през последното тримесечие на 2023 г. и продължава през 2024 г. Очаква се над 15 хил. неактивни и безработни млади хора, вкл. продължително безработни, да бъдат включени в дейности по процедурата.

Друга мярка за подобряване на достъпа до заетост е процедурата „Започвам работа“, която включва 3 компонента – Компонент 1 „Активиране“, Компонент 2 „Обучение“ и Компонент 3 „Заетост“.

През 2024 г. в рамките на Компонент 1 са сключени 3 168 договора и са включени в заетост 5 378 безработни младежи, от които за стажуване 237 лица, за обучение – 41 лица и за заетост – 5 100. За целия период на изпълнение на проекта са включени общо 5 649 безработни лица до 29-годишна възраст (от тях 276 в стажуване, 45 в обучение по време на работа и 5 328 в заетост). Завършилите интервенция, финансирана по ЕСФ+ лица са 675 (в т.ч. Слабо развити региони – 627 и Региони в преход – 48), а лицата, успешно завършили обучение или стажуване или заетост и останали на работа при същия или друг работодател или самонаети, са 374 младежи.

Като част от цялостния пакет от мерки за интеграцията на пазара на труда на безработни и неактивни лица с акцент върху лица в неравностойно положение, вкл. за младежи до 29 г., от 16.10.2023 г. Агенцията по заетостта изпълнява проект „Започвам работа“, Компонент 2 „Обучение“ по ПРЧР 2021-2027. Целта на проекта е безработни и неактивни лица да бъдат включвани в обучения за придобиване на професионална квалификация и за придобиване на ключови компетентности, като впоследствие бъдат насочвани към заетост. Компонент 2 е с бюджет от 21 млн. лв. за младежи. Той е фокусиран върху предоставянето на различни видове обучения за безработни лица, даващи възможност на лицата да придобият на нови умения и възможност за изпреварващо обучение на бъдещи кадри, съобразено с идентифицирани потребности от работодатели и сектори с недостиг на кадри. През 2024 г. са подадени общо 2 925 броя заявления от безработни и неактивни лица, желаещи да се обучават по ключова компетентност/професионална квалификация/професионална квалификация по част от професия. Броят на издадените ваучери е 1 295. През 2024 г. 398 младежи до 29 години са заявили своето желание за участие в проекта и на 123 от тях са издадени ваучери за обучение.

Целта на проект „Започвам работа“, Компонент 3 „Заетост“ по ПРЧР 2021-2027 е осигуряване на цялостен пакет от мерки, насочени към интеграция на пазара на труда на неактивни и безработни лица с акцент върху лицата в неравностойно положение, чрез включване на лицата от целевите групи, регистрирани в дирекции „Бюро по труда“, в заетост при работодател, посредством прилагане на индивидуален подход. Компонент 3 е с бюджет от 112 млн. лв. за младежи и предоставя възможности за включване в заетост на лица от уязвими групи на пазара на труда чрез стимули за заетост за период от 6 до 24 месеца и еднократни стимули за работодателите при последващо запазване на заетостта. В периода от 08.03.-07.04.2024 г. са подадени 5 903 заявления от работодатели, като 5 629 са от реалния сектор, 228 са от общини и 46 от общински предприятия по чл. 52 от ЗОС. Активно действащите договори за заетост по проекта от стартирането му до 31.12.2024 г. са 3 064 броя за осигуряване на заетост на 6 966 лица. От всички 6 966 лица по проекта, младежите до 29 години, (вкл.) са 1 269. От тях безработни и неактивни лица са 138, безработни и неактивни лица в неравностойно положение – 1 044 и безработни и неактивни лица с трайни увреждания – 87.

За предоставяне на подкрепа за професионално развитие, както и за повишаване на професионалната квалификация и уменията на заети и самостоятелно заети лица, от 19.12.2023 г. Агенцията по заетостта реализира проект „Квалификация, умения и кариерно развитие на заети лица“ по ПРЧР 2021-2027. През 2024 г. постъпилите заявления от желаещи да се обучават по ключова компетентност/професия/част от професия са 44 562, а одобрените заявления са 35 255. Подадени са 5 974 кандидатури от младежи до 29-годишна възраст за участие в проекта и въз основа тях са издадени 4 939 броя ваучера.

Агенцията по заетостта реализира „Компонент 2: Обучения за DI-GI умения и компетенции“ от Инвестиция С1.ІЗ - ПЗ „Предоставяне на обучения за дигитални умения и създаване на платформа за обучение на възрастни“, включен в НПВУ. Чрез дейностите по Компонент 2 се цели повишаване на дигиталните умения и компетенции на населението в съответствие с новите потребности на пазара на труда и навлизането на дигиталните технологии в социално-икономическите процеси, което от своя страна допринася и за пълноценно участие в дигиталната трансформация на социално-икономическия живот. Предоставят се обучения за придобиване на базови и над базови дигитални умения на безработни и заети лица (ниво 1-4 от Dig Comp) чрез ваучерен механизъм, като има възможност за валидиране на вече придобити цифрови умения. Подадени са 103 561 заявления, издадени са 91 134 ваучера на желаещите да се включат

в обучение лица, а завършили успешно са 43 801 лица. Издадени са 8 334 ваучера за обучение на лица до 29-годишна възраст и общо 5 213 сертификата за успешно завършилите обучение.

2.3. Самонаемане и предприемачество

Данните на Националната статистика показват, че самостоятелната заетост при младежите на възраст 15-24 г. след последователно нарастване през годините от 2021 до 2023, през 2024 бележи спад до стойности, които са незначими. Що се отнася до самостоятелната заетост при младежите на възраст 25-34 години, тенденцията е точно обратната – след постепенен спад в годините от 2021 до 2023, през 2024 тя отбелязва съществено покачване.

Таблица 9

Самостоятелно заети лица на възраст от 15-24 и 25-34 години⁷

Възраст	(брой лица в хиляди)			
	2021	2022	2023	2024
15-24	(2.6)	2.8	5.1	(2.5)
25-34	25.4	22.6	21.9	27.3

Източник: НСИ

През 2023 г. и 2024 г. продължи реализацията на мерките от Закона за насърчаване на заетостта (ЗНЗ), насочени към насърчаване на предприемачеството сред безработните лица, вкл. младите хора (чл. 47, ал. 4, чл. 49, ал. 1, чл. 49б и чл. 49, ал. 4).

От мерките през 2023 г. са се възползвали общо 911 безработни лица, в т.ч. 52 младежи, а изразходваните средства от държавния бюджет са в размер на 1 613 538 лв. От същите мерки през 2021 г. са се възползвали 536 безработни лица, а изразходваните средства от държавния бюджет са в размер 949 383 лв., а през 2022 г. са се възползвали 582 безработни лица и изразходваните средства от държавния бюджет са в размер на 930 116 лв., т.е. налице е тенденция към нарастване на дела на безработните, възползвали се от мерките по ЗНЗ.

През 2024 г. от мярката по чл. 49, ал. 1 от ЗНЗ са се възползвали 188 безработни лица (през 2023 г. – 52 младежи), започнали самостоятелна стопанска дейност като микропредприятия, от които 16 са младежи до 29 г.

През 2023 г. младежите, възползвали се от мярката са били 52. През 2021 г. от същата мярка по чл. 49, ал. 1 от ЗНЗ са се възползвали 207 безработни лица, започнали

⁷ Поради малкия обем на извадката стойностите, оградени в скоби, не са достатъчно точни.

самостоятелна стопанска дейност като микропредприятия, като изразходваните средства от държавния бюджет са в размер 667 107 лв. През 2022 г. са се възползвали общо 201 лица, като 166 от тях са нововключени, започнали самостоятелна стопанска дейност като микропредприятия. Изразходваните средства от държавния бюджет са 618 766 лв. С други думи, може да се каже, че е налице постепенен спад в броя на лицата, възползвали се от тази мярка и започнали самостоятелна стопанска дейност като микропредприятия.

През 2023 г. са възстановени разходите за ползвани външни консултантски услуги и/или съпътстващи услуги, (чл. 49 б от ЗНЗ) на 52 младежи, получили еднократна сума за стартиране на собствен бизнес. Възстановените разходи за ползвани външни консултантски услуги и/или съпътстващи услуги, съгласно утвърдена номенклатура и лимити от Съвета за сътрудничество (СС) към ДБТ (чл. 49б от ЗНЗ), са били за 90 безработни лица, получили еднократна сума за стартиране на собствен бизнес през 2021 г. и за 82 безработни лица, получили еднократна сума за стартиране на собствен бизнес през 2022 г., т.е. може да се каже, че и делът на младите хора, ползващи външни консултантски услуги за стартиране на собствен бизнес постепенно намалява.

В рамките на II РЧР 2021-2027 г. през 2024 г. бяха одобрени/разработени следните операции в подкрепа на предприемачеството, като те ще стартират през 2025 г.:

- Операция „Насърчаване на предприемачеството в северна България“ с бюджет 59,3 млн. лв. има за цел да насърчи развитието на предприемачеството в Северна България, като предостави подкрепа през целия цикъл от сформирани на бизнес идея до нейната реализация. Развитието на предприемачеството има важна роля за създаването на устойчиви работни места, особено за младежи, жени хора с увреждания, лица над 55 години. Предоставянето на възможности за развитието на самостоятелна стопанска заетост и на предприемачески умения, цели да насърчи създаването на нови работни места, което от своя страна ще доведе до намаляване на риска от бедност и социална изолация.
- През 2025 г. предстои да стартира и изпълнението на операция “Насърчаване на социалната икономика на местно и регионално ниво” с бюджет 22 млн. лв. Операцията има за цел предоставяне на възможности за развитие на социалните предприятия чрез създаването на устойчиви работни места за групите в неравностойно положение, което ще доведе до намаляване на риска от бедност и социална изолация, да подкрепи устойчивото развитие на

социалните предприятия в страната и да подпомогне по-широкото популяризиране на социалното предприемачество, продукти и услуги.

2.4. Подкрепа за включване на млади хора, които не учат, не работят и не се обучават (NEETs)

Приоритет на националната политика по насърчаване на заетостта е ускореното намаляване на безработицата сред младежите NEET's. По данни на Националния статистически институт дялът на неактивните младежи намалява през двугодишния период от 13,8% през 2023 г. до 12,7% през 2024 г. При това съпоставката с предходния двугодишен период показва, че това намаление е трайно, доколкото през 2021 г. младежите NEETs на възраст 15-29 години са били 17,6%, през 2022 г. са намалели до 15,1% и през 2023 и 2024 г. намалението на техния дял е продължило.

Таблица 10

Относителен дял на незаетите и неучещи младежи на възраст (NEETs) на възраст 15-29 навършени години

	<i>(процент)</i>	
	2023	2024
Общо	13.8	12.7
Мъже	12.5	10.7
Жени	15.2	14.8

Източник: НСИ

Освен общото за всички младежи на възраст 15-29 г. намаление на дела на NEETs през годините, важно е да се отбележи, че намалението касае и двата пола, но все пак то засяга в по-голяма степен мъжете отколкото жените, поради което и дялът на жените NEETs е винаги по-висок от дела на мъжете NEETs. **Поради това и разработването на политики, насочени към младежите NEETs, трябва да е винаги съобразено и да отчита специфичните нужди на жените NEETs.**

От друга страна, ако се вземат данните от предходния двугодишен период – 2021-2022 г., става ясно, че относителният дял на незаетите и неучещи младежи на възраст 15-24 навършени години е по-нисък от относителния дял на незаетите и неучещи младежи на възраст 15-29 навършени години – съответно 14.0% срещу 17.6% през 2021 г. и 12.5% срещу 15.1% през 2022 г., което означава, че **политиките, насочени към младежите NEETs, трябва да са със засилен акцент към възрастовата група 25-29 г., доколкото при тях е по-висок дялът на NEETs.**

Таблица 11**Относителен дял на незаетите и неучещи младежи (NEETs)**

	2021 г.	2022 г.
Младежи на възраст 15-24 навършени години	13.9%	12.3%
Младежи на възраст 15-29 навършени години	17.4%	14.8%

Източник: НСИ

Всички мерки, насочени към активиране на младежите от групата на NEETs, кореспондират с една от дългосрочните цели на политиката по заетостта, заложена в Стратегията по заетостта 2021-2030 г., а именно – относителният дял на лицата на възраст 15–29 навършени години, незаети и неучастващи в образование и обучение като дял от населението на същата възраст да достигне 15 % до 2030 г., която реално вече е постигната. В изпълнение на Препоръката на Съвета на ЕС „Мост към работни места – укрепване на гаранцията за младежта” на младите хора се отправят се предложения за работа, обучение или връщане в образователната система. Основен стремеж е засилването на партньорския подход в прилагането на Гаранцията за младежта с оглед предоставяне на младежите на всички възможности за трудова интеграция или включване в образование и обучение. В тази връзка от април 2023 г. се изпълнява Национално рамково споразумение за прилагане на Гаранцията за младежта. Страните по споразумението – МТСП, МОН, ММС, Националното сдружение на общините в Република България, национално представителните организации на работодателите и на работниците и служителите, като и Националния младежки форум, младежката организация на БЧК и сдружение „Младежки глас“, се ангажират с изпълнението на конкретни мерки, свързани с прилагането на Гаранцията за младежта в страната. Изграждането на партньорства на местно ниво се подпомага от провежданите срещи от бюрата по труда в цялата страна с включените в споразуменията партньори – кметове на общини, неправителствени организации и други институции и организации, с цел ефективна комуникация и координиране на работа за реализиране на политиките за младежи, които не работят, не учат и не са регистрирани в бюрата по труда.

Приоритет в националната политика за насърчаване на заетостта е ускореното намаляване на безработицата сред младежите, особено от групата на неактивните (NEETs). В тази връзка се провеждат следните дейности:

- организирани и провеждани на информационни срещи с младежи, включително учащи, за популяризиране на услугите предлагани от ДБТ, възможностите за заетост, вкл. професионална мобилност чрез EURES мрежата и повишаване на мотивацията им за активно поведение и включване на пазара на труда;
- обмен и публикуване, чрез информационните сайтове на партньорите, на информация за свободните работни места, обявени от работодателите и на информация за общи инициативи;
- проведени срещи и консултации с партньорите за презентирани на насърчителните режими за обучение и/или заетост на безработни младежи;
- предоставяне на услуги по заетост на младежите чрез изнесени работни места;
- срещи с кметовете на общини/представители на общинските администрации за обсъждане и реализиране на политиката за насърчаване на младежката заетост;
- координирани и подпомагани на дейността на наетите по Национална програма „Активиране на неактивни лица“ към общинските администрации младежки медиатори;
- осведоменост относно потребностите на работодателите от работна сила;
- инициативи за участие на младежи в тристранни срещи с работодатели за заемане на свободни работни места, обявени в ДБТ.

През 2023 г. в рамките на кампанията „Да работиш (е) яко!“ се проведеха 84 събития за активиране, информиране и срещи с работодатели на неактивни лица, вкл. в младежка възраст.

Значим ефект на подкрепа за младите хора има Национална програма „Активиране на неактивни лица“ (НП АНЛ), по чийто ред и условия през 2023 г. и 2024 г. средномесечно са работили 88 ромски медиатори, назначени в бюрата по труда в страната. За сравнение през 2021-2022 г. по същата програма средномесечно са работили 73 ромски медиатори, което означава, че популярността на програмата и интересът към нея нарастват, най-вероятно вследствие на нейната ефикасност. С цел насърчаване на активното поведение на пазара на труда на неактивните и обезкуражените лица, задачата на ромския медиатор е да съкрати/прекрати престоя на лицата без работа и да ги насочи към реализация на трудовия пазар, посредством мотивирането им да търсят работа и да работят, да учат, вкл. да се образуват, или да се регистрират в бюрата по труда. За целта през 2023 г. и 2024 г. медиаторите продължиха да провеждат формални и неформални срещи с неактивните лица – групови и индивидуални, което е първата стъпка към информиране и определяне на личния шанс

за започване на работа. Ромският медиатор работи съобразно индивидуалните потребности и характеристики на бенефициентите, информира ги и ги мотивира да бъдат активни на пазара на труда. За постигане на посочените цели, ромският медиатор работи в кварталите с население с предимно ромски етнически произход.

За достигане до младите хора, които не се обучават, не са заети и не са регистрирани в бюрата по труда (NEETs) и за тяхното активиране, продължи и дейността на младежките медиатори, назначени в общините с висок брой неактивни младежи. Основната им дейност е свързана с посредничество между неактивните младежи, обект на НП АНЛ и институциите, които им предоставят подходящите услуги. През 2024 г. на терен средномесечно са работили 85 младежки медиатори (през 2023 г. – 84). Наетите младежи ежемесечно предоставят отчети за резултатите от извършената дейност и поетите ангажименти, в т.ч. за предприетите конкретни инициативи за идентифициране и осъществяване на контакт с младежите от групата на NEETs, за тяхното активиране и мотивиране.

В резултат на реализацията на НП АНЛ, през 2024 г. младежките медиатори са активирали 1 190 неактивни младежи до 29 г. (през 2023 г. – 1 700), а ромските медиатори – 2 794 младежи (през 2023 г. – 2 815). За сравнение през 2021 г. младежките медиатори са активирали 2 233 неактивни младежи до 29 г., а през 2022 г. младежките и ромски медиатори са успели да мотивират за активно поведение и регистрация в ДБТ 4 626 неактивни младежи. Тези цифри свидетелстват за трайния интерес към програмата и за наличието на реални резултати от нейното изпълнение.

В рамките на същата програма, психолози и кейс-мениджъри предоставят на лицата индивидуално и групово консултиране, специализирано в областта на изграждане на поведение и умения за представяне пред работодател и елиминиране на пречките пред тях и устойчивата заетост.

Подкрепа за активиране на неактивните младежи се оказва и чрез мерки на Програма „Развитие на човешките ресурси“ 2021-2027 г. практики. През 2023 г. се постави началото в изпълнението на дейностите по проект „Започвам работа“ – Компонент 1 „Активиране“. Целевата група по проекта са икономически неактивни лица на възраст от 16 до 65 навършени години. Проектът цели осигуряване на цялостен пакет от мерки, свързани с интеграцията на пазара на труда на неактивни лица с акцент върху лица в неравностойно положение. По проекта се изпълняват конкретни задачи за предоставяне на подходящи, достъпни и качествени комплексни услуги за активно поведение, мотивация за труд, информиране, консултиране, психологическо

подпомагане, участие в трудови борси, насочване към започване на работа, подходящо обучение или валидиране на знания, умения и компетентности. Създадените Клубове за активиране развиват и прилагат дейности за ускоряване на прехода от пасивно към активно поведение на пазара на труда. Създаването на тези Клубове е иновативна дейност. След първите 6 Клуба, през 2024 г. Агенцията по заетостта разкри още 8 нови звена в общините Каварна, Радомир, Враца, Видин, Казанлък, Мъглиж, Кърджали и Ботевград. С новите звена, които са ситуирани извън бюрата по труда, АЗ ще достигне до тези неактивни лица, които не желаят административен подход при обслужването. Новите активатори ще са сред тях, на тяхна територия и на достъпен за лицата език ще обясняват за предимствата след регистрация в бюрото по труда и „излизането на светло“, ще им съдействат за търсене на работа, включване в програми и проекти.

За периода от стартирането на проекта до 31.12.2024 г. са идентифицирани 20 610 неактивни лица, включително младежи. От началото на проектните дейности до месец декември 2024 г. по проекта са идентифицирани 5 714 неактивни младежи.

От януари 2024 г. стартира изпълнението на Дейност 4 „Формиране на мобилни екипи с цел информиране, активиране и установяване на връзки с неактивни лица“, като през 2024 г. мобилните екипа по проекта са извършили 1 118 посещения на територията на цялата страна.

Новата операция „Младежка инициатива АЛМА“, която е одобрена и разработена през 2024 г. и обявена в началото на 2025 г., е изцяло насочена към младежите NEETs. Тя тества иновативния подход на европейската инициатива АЛМА, приложен към младежи от групата NEETs в България, които имат допълнителна принадлежност и към различни уязвими групи. Очакванията са с нея да се подпомогне увеличаването на шансовете за заетост на около 100 младежи, които ще бъдат подпомогнати да преодолеят индивидуалните си пречки пред намиране на работа, вкл. чрез стажове при чуждестранен работодател. Реалното изпълнение на проектите по операцията ще бъде в периода 2025 – 2027 г.

ТЕМАТИЧНА ОБЛАСТ 3. ЗДРАВЕ И БЛАГОСЪСТОЯНИЕ

3.1. Създаване на условия и насърчаване на младите хора към здравословен начин на живот, здравословно хранене, физическа активност и спорт

В съвременното общество, в което дигиталните технологии и заседналият начин на живот все повече преобладават, темата за здравословния начин на живот сред

младите хора придобива особена значимост. В България се предприемат и реализират редица стъпки, насочени към създаването на условия и насърчаването на здравословно хранене, физическа активност и активен спортен живот сред подрастващите.

На първо място, държавните институции осъзнават важността на превенцията и ранното здравно образование. Чрез различни национални програми и стратегии се насърчава здравословния избор още от училищна възраст. Министерството на здравеопазването и Министерството на образованието и науката работят съвместно за въвеждането на политики, които ограничават предлагането на вредни храни в училищата, като се насърчава консумацията на плодове, зеленчуци и млечни продукти. Пример за това е Европейската схема за плодове и мляко в училище, която не само предоставя полезни храни, но и включва образователни дейности за ползите от тях.

Физическата активност също е важна част от грижата за здравето. В българските училища часовете по физическо възпитание са задължителни, но в допълнение към тях се развиват и извънкласни спортни дейности. Министерството на младежта и спорта подкрепя програми като „Спорт за децата в свободното време“, които дават възможност на младежите да тренират безплатно в различни спортни клубове. Това е не само възможност за физическо укрепване, но и за изграждане на дисциплина, отборен дух и позитивни навици.

Наред с държавните инициативи, важна роля играят и местните власти, както и неправителствени организации, които организират спортни събития, обучения и кампании за здравословен начин на живот. Все по-често се включват и съвременни методи като използване на социалните мрежи и участие на популярни личности, които вдъхновяват младите хора да бъдат по-активни и съзнателни по отношение на здравето си.

Въпреки положителните тенденции, все още съществуват предизвикателства. Сред тях са недостатъчната физическа активност извън училище, лесният достъп до вредни храни и липсата на мотивация у част от младите хора. Ето защо е нужно усилията да продължат – чрез подобряване на спортната инфраструктура, предоставяне на достъпна и интересна информация и активно участие на семейството и общността в изграждането на здравословна култура.

Насърчаването на здравословен начин на живот сред младите хора в България изисква координирани усилия на всички нива – институции, училища, семейства и самите млади хора. Здравото е основа за личностно развитие, успех и щастие, и инвестицията в него още в ранна възраст е инвестиция в бъдещето на цялото общество.

Резултатите от анкетно проучване за самооценка на здравословното състояние на младите хора на възраст 16-29 г., проведена от Националния статистически институт, могат да бъдат обобщени по следния начин:

Таблица 12

Оценка на здравословното състояние	2023 (бр.)	2023 (%)	2024 (бр.)	2024 (%)	Разлика (%)
Много добро	393,874	49.9	392,331	49.2	-0.7
Добро	353,382	44.7	356,014	44.7	0.0
Задоволително	33,753	4.3	41,929	5.3	+1.0
Лошо	5,605	0.7	4,117	0.5	-0.2
Много лошо	3,114	0.4	2,556	0.3	-0.1
Общ брой лица на възраст 16-29 години	789728	100,0	796947	100,0	

Източник: НСИ

Резултатите от изследването показват, че преобладаващият дял респонденти – 94,6% през 2023 и 93,9% през 2024 г. оценяват своето здраве като „много добро“ и „добро“. Като „задоволително“ оценяват здравето си минимален дял респонденти - 4,3% през 2023 г. и 5,3% през 2024 г. Отговорите „лошо“ и „много лошо“ са под статистическата грешка, поради което са незначими. С други думи, здравословното състояние на младите хора по собствените им оценки е много добро и добро, което е обяснимо, на фона на това, че става дума за хора до 29 годишна възраст.

Резултати от анкетата при младежите в посочената възрастова група има и относно непосредствени нужди от медицински преглед или лечение:

Таблица 13

Необходимост от медицински преглед или лечение	2023 (бр.)	2023 (%)	2024 (бр.)	2024 (%)	Разлика (%)
Да, имаше поне един случай, когато лицето наистина се нуждаеше от преглед или лечение, но не го получи	9802	1,2	9659	1,2	0.0
Не, не е имало случай, в който лицето наистина да е имало нужда от преглед или лечение и да не го е получило	416355	52,7	443132	55,6	+2.9
Общ брой лица, които са имали нужда от медицински преглед или лечение	426157	54,0	452791	56,8	+2.8
Лицата не са имали нужда от медицински преглед или лечение	363571	46,0	344156	43,2	-2.8
Общ брой лица на възраст 16-29 години	789728	100,0	796947	100,0	

Източник: НСИ

Резултатите показват, че само по 1,2% от младите хора през 2023 и 2024 г. са имали нужда от медицински преглед или лечение и не са ги получили, което, тъй като е под статистическата грешка, е незначимо. В тази връзка при 54,0% имали нужда от

преглед или лечение през 2023 г., 52,7% са ги получили и също така от 56,8% имали нужда от преглед или лечение през 2024 г., 55,6% са ги получили. Тези резултати показват пълно покритие на нуждата от лечение при младите хора през изследвания двегодишен период. Липса на нужда от лечение са заявили 46,0% от изследваните лица през 2023 г. и 43,2% - през 2024 г.

Като основни причини за неудовлетворената нужда от медицински преглед или лечение анкетираните посочват следните:

Таблица 14

Отговор	2023 (бр.)	2023 (%)	2024 (бр.)	2024 (%)	Разлика (%)
Не мога да си позволя/прекалено скъпо/Не се покрива от здравната каса	1785	0,2	2947	0,4	0.2
Не мога да намеря време, поради служебни ангажименти, отглеждане на деца и др. причини	1409	0,2	308	0,0	-0.2
Прекалено отдалечено /няма удобен транспорт/	1274	0,2	647	0,1	-0.1
Имам страх от лекари, болници, прегледи, лечение	554	0,1	273	0,0	-0.1
Изчаках здравния ми проблем да се оправи от само себе си	3972	0,5	5119	0,6	+0.1
Други причини	808	0,1	365	0,0	-0.1
Общ брой на лицата, които са имали нужда от медицински преглед или лечение, но не са го получили	9802	1,2	9659	1,2	0.0

Източник: НСИ

Но, тъй като, както отбелязахме по-горе, делът на лицата, посочили, че са имали нужда от медицински преглед или лечение, но не са го получили, е под статистическата грешка и реално е незначим, т.е. в действителност няма лица, имали необходимост от лечение, но не получили го, то и изведените като причини за неудовлетворена нужда от лечение, всъщност са незначими, за което свидетелстват и дяловете, с които те са заявени от изследваните лица и които варират между 0% и 0,6%. Тук те се посочват единствено с оглед на идентифициране на различното семантично съдържание на възможните причини за несполучаване на лечение, които се наблюдават в единични изолирани случаи.

През 2023 г. по поръчка на Министерството на младежта и спорта е проведено социологическо изследване на тема „Установяване на ефекта от политиката за младежта върху младите хора“. Данните са събрани в периода 29 ноември – 6 декември 2023, посредством структурирани интервюта с младежи на възраст между 15 и 29

години, представители на всички области на страната и в различен тип населени места – столица, областен град, малък град и село.

По отношение създаването на условия и насърчаване на младите хора към здравословен начин на живот, здравословно хранене, физическа активност и спорт, резултатите от проведеното изследване са следните:

Въпреки че младата възраст принципно се асоциира с добро здраве, неблагоприятните икономически условия в страната, в комбинация с високи нива на замърсяване на околната среда и ниска здравна култура са фактори, чието въздействие не трябва да се подценява. Репродуктивното здраве е особено повлияно от културни фактори, тъй като патриархални модели на мислене ограничават открития диалог по темата и допринасят за ниски нива на осведоменост. Друг важен фактор е начинът на живот, включително хранене, физическо движение и употреба на алкохол, цигари и други наркотични вещества. В това отношение младите хора в България демонстрират по-нездравословни модели на живот от връстниците си в Западна Европа.

Здравни услуги

Почти всички респонденти (96,0%) оценяват здравословното си състояние като добро, а половината (50,0%) – дори като много добро, в синхрон с очакванията предвид младежката възраст. Буди тревога обаче, че в случай на заболяване 19,0% от респондентите са посочили, че могат да си позволят закупуването на само част от предписаните от лекаря лекарства, а други 3,0% споделят, че в повечето случаи нямат възможност да закупят лекарствата (но тъй като това е отговор на границата на статистическата грешка, той реално е незначим), т.е. може да се каже, че за младите хора в България е типична в определени случаи невъзможността за закупуване само на част от необходимите лекарства, не на всички. Съпоставката на отговорите по тип населено място показва, че делът на младите хора, за които лекарствата представляват финансово предизвикателство, е най-нисък в София (16,0%) и в селата (19,0%) и най-висок в областните (24,0%) и други (23,0%) градове.

Прави впечатление, че в селата значителен процент участници (13%) твърдят, че не боледуват или че въпросът за лекарствата не се отнася за тях. При тълкуване на тези резултати е добре да се вземе предвид, че освен по-здравословната среда, селските жители като цяло имат по-труден достъп до здравни услуги, което е предпоставка за по-често самолечение, включително немедикаментозно.

Редовните профилактични прегледи (всяка или почти всяка година) са обичайна практика за 59% от участниците в изследването. Процентът варира значително според

типа населено място – в столицата е най-висок (73%), следват областните градове (61%), в селата е малко по-нисък от средното (56%), а най-нисък процент се регистрират в други градове, различни от областните (47%). При 16% от респондентите посещението на профилактични прегледи се случват рядко, а една четвърт от всички участници (25%) не ходят на профилактични прегледи, а се ползват от здравни услуги само в случай на заболяване. В този случай не се регистрират значими бариери от типа на неинформираност, липса на достъп до личен лекар, липса на здравни осигуровки. Въпреки това тези резултати навеждат на мисълта за необходимостта от по-широка информационна кампания сред населението за важността и ползата от профилактичните прегледи за здравето.

Профилактичните прегледи при зъболекар също са относително разпространена практика – 53% ходят редовно (всяка или почти всяка година), а други 18% ходят, но рядко. Всеки четвърти обаче посещава зъболекар само при проблем (23%). И при този показател не се регистрират значими бариери (незнание, липса на достъп, липса на здравни осигуровки).

Спорт

Подобрена мускулна сила и издръжливост, регулиране на телло, подобрени сърдечно-съдово и респираторно здраве и имунна функция, по-добър баланс и координация, по-ниски нива на стрес и по-добър сън, както и повишени енергийни нива са само част от благоприятните ефекти на спорта върху физическото и психо-емоционалното здраве.

За последната една година малко повече от половината респонденти (56%) спортуват редовно (20% почти всеки ден, 26% няколко пъти седмично, 10% веднъж седмично), докато останалите 44% спортуват спорадично или въобще не спортуват. Процентът редовно спортуващи е по-нисък в други (необластни) градове (51%) и в селата (43%), при които повече от една трета (35%) заявяват, че въобще не са спортували през изминалата година. За по-точна оценка на физическото движение на жителите на селските райони, данните за спортуване може да се комбинират с данни за извършването на физически труд и време, прекарано в движение (ходене, каране на колело с цел транспорт) извън дома, каквито, за съжаление, не са събирани в рамките на настоящото изследване. Всичко това налага нуждата от засилени информационни кампании сред населението за ползите от спорта за здравето, като тези кампании следва да са с акцент необластните градове и селата, където делът на активно спортуващите е по-нисък.

Най-често цитираните причини за неспортуване са недостиг на време поради работни (35%) или семейни (19%) задължения, липсата на мотивация/организация (52%), както и липсата на интерес/желание (25%). Финансови средства (7%) и достъп до места за спортуване в населеното място (5%) са бариери за малка част от респондентите.

Участниците, които са заявили, че спортуват няколко пъти месечно или по-често, са попитани къде обичайно правят това. Спортуването в домашна обстановка е обичайна практика за почти половината (47%), но фитнес съоръженията също са относително популярни – както външни фитнес зони и игрища (35%), така и частни фитнес зали (37%). Едва 16% практикуват спортни дейности в съответното училище или университет. Личната инициатива се явява ключова за редовното спортуване (69%), но влиянието на приятели и познати също не трябва да се подценява (22%). Малка част от респондентите са започнали да спортуват след насърчаване от страна на преподавател (6%). Тези резултати очертават необходимостта от провеждане на активни разяснителни кампании в учебните заведения за ползите от спорта за младите хора, които да допринесат за осъществяване от учащите извън организирани спортни занимания в училищата и университетите, на целенасочена двигателна дейност във връзка със здравето и здравословния и активен начин на живот.

Респондентите също така са помолени да споделят дали по тяхна преценка населеното място, в което живеят, предоставя достатъчно места за спортуване на млади хора. Резултатите очаквано показват силна вариация между типа населено място. Местата за спорт се оценяват като достатъчни до най-голяма степен в столицата (70%), следвана от областни градове (55%), други градове (44%) и до подчертано най-ниска степен в селата (23%), където близо една трета (29%) заявяват, че няма или не знаят за такива места в тяхното населено място, което очертава необходимостта от построяване на повече спортни съоръжения и разкриване на повече места за спорт в селата.

Наркотични вещества

Важна тема, засягаща здравословното състояние на младежите е срещата им с наркотици и упойващи вещества. Данните показват, че всеки десети от респондентите е употребявал наркотици многократно, 15% твърдят, че са опитвали веднъж-два пъти, а 10% отказват да отговорят. Сред най-ниската възрастова група, респондентите в ученическа възраст (15-19 г.), се регистрира по-ниска степен на употреба – 78% твърдят, че никога не са опитвали, което означава, че разяснителни кампании срещу употребата на наркотици и вредата от тях трябва да се организират със засилена

насоченост към тази именно възрастова група преди формирането на устойчиви навици за употреба на наркотични вещества, когато подобни кампании имат най-голям шанс за успех.

Делът млади хора, който има някакъв опит с наркотици, е най-висок в столицата, където 17% са употребявали един или два пъти, а други 17% – многократно. На второ място са областните градове – съответно 17% и 8%, и други градове – съответно 12% и 12% и в двете категории – на употребилите един – два пъти и на редовно употребяващите. Делът на употребявалите наркотици в селата са 13% един-два пъти и 6% многократно.

При сравнение на различните видове населени места е важно да се вземат предвид дяловете неотговорили – 5% за столицата, 5% за областните градове, но 14% за други (необластни) градове и цели 18% в селата. От една страна, тези проценти отразяват вариация в наличието на табу по темата – в големите населени места, където мисленето обичайно е по-либерално, но и съществува известно усещане за анонимност, младите са по-склонни да споделят информация относно модели на поведение, които мнозинството счита за осъдителни. В контраст на това, социалните норми в малките населени места са по-строги и тяхното нарушаване често води до по-сериозно последствия и отхвърляне, поради което е стремежът да бъде прикривано.

От друга страна, значителна част от неотговорилите вероятно са опитвали наркотици и не желаят да го признаят. В този контекст и предвид индикациите за табу по темата, част от отричащите употреба може да са дали неистинна информация. Следователно не е ясно доколко данните от изследването могат да се използват за оценка на степента на проблема, особено по тип населено място. Въпреки това има известни индикации, че проблемът е особено сериозен в необластните градове, където 12% признават многократно употреба, а други 14% не желаят да отговорят. Резултатите от изследването еднозначно демонстрират липсата на открит диалог, особено в малките населени места. За ефективни инициативи за намаляване на употребата на наркотици е необходимо тази липса да бъде преодоляна чрез кампании не само сред младежите, но и сред родители и педагози.

Респондентите, които са признали да са употребявали поне веднъж наркотици, са помолени да споделят какви точно. Марихуаната е най-често употребяваната субстанция (83% от опивалите наркотици). В допълнение, относително разпространени са кокаинът (21%) и амфетамините (21%), както и райският газ (15%). Екстази са опитвали поне веднъж 12% от употребявалите наркотици младежи.

Въпреки че е легален и до голяма степен нормализиран в съвременния начин на живот, алкохолът е наркотик, свързан с немалки вреди за личното физическо и психоемоционално здраве, но също така и значителни социални щети (напр. шофиране в пияно състояние, физическа агресия, домашно насилие). На този фон изследването регистрира тревожни нива на употреба на алкохол сред младите.

Лекият алкохол изглежда широко разпространен – половината от респондентите (49%) консумират веднъж месечно или по-често, а една четвърт (24%) – редовно (11% веднъж седмично, 9% няколко пъти седмично и 4% всеки ден). Процентите са значително по-ниски сред учениците – съответно 31% и 12%, но буди тревога, че 3% ученици употребяват лек алкохол всеки ден, което все пак е на границата на статистическата грешка, поради което не може да се счита за типично за българските ученици. Редовните консуматори сред всички възрастови групи са значително по-малко в селата (11%), отколкото в градовете (25%-28%).

Употребата на твърд алкохол е подчертано по-умерена от тази на лекия – 32% консумират веднъж месечно или по-често, в това число 14% редовни консуматори (2% всеки ден, което не може да се счита за типично, поради факта, че е под статистическата грешка; 5% няколко пъти седмично и 7% поне веднъж седмично). Отново се регистрира по-ниска консумация сред респондентите в ученическа възраст – съответно 26% и 8%, като 2% консумират ежедневно. В противовес на регистрирания във връзка с лекия алкохол модел, редовната употреба на твърд алкохол е по-често срещано явление в малките населени места – 15% в селата и 19% в необластните градове, сравнено с 11% в столицата и 12% в областните градове.

Няма индикации, че редовната консумация е свързана с недостатъчна информираност по темата. Мнозинството респонденти (83%) смятат, че много честата употреба на алкохол вреди на здравето, като 60% са категорични по въпроса. Младите хора в селата не са толкова убедени, колкото връстниците си в други видове населени места – 77% са съгласни с твърдението, а категоричните са 46%. Една десета от цялата целева група (11%) дават неутрален отговор, а 5% отрицателен, като процентите за селата са съответно 13% и 11%. Разликите в процентите вероятно се дължат на фактори от културно естество.

Що се отнася до употребата на тютюн, проблемът остава широко-разпространен сред младите въпреки многобройните кампании от страна на държавни и неправителствени организации, както и частния сектор. Редовните пушачи (всеки ден) на обикновени цигари съставляват 28% от извадката – 33%-34% в малките населени

места (необластни градове и села), 23% в областните градове и 27% в столицата. Други 10% от цялата извадка пушат електронни цигари ежедневно, като процентът е малко по-висок в столицата (13%). Спорадичните пушачи (от няколко пъти в годината до няколко пъти седмично) са съответно 14% и 29% за двата вида цигари. Наргилето е значително по-неразпространена практика – 18% пушат няколко пъти годишно, а почеста употреба се регистрира сред 12%, като единични бройки заявяват редовна консумация.

Буди безпокойство декларираната употреба на тютюневи изделия от близо половината от най-младите (15-19 годишните) респондентите. Данните показват, че всеки пети от тази възраст пуши обикновени цигари всеки ден (19%). Всеки четвърти на възраст 20-24 години (27%) и всеки трети на 25-29 години (35%) също пуши всеки ден. Електронните цигари имат по-слаба употреба сред всички групи.

Консумацията на нелегални наркотици е относително ограничено явление, поне на декларативно ниво. Минимални проценти са тези, които заявяват, че са употребявали марихуана повече от веднъж (7%) или от няколко пъти годишно (3%). От друга страна, 23% не желаят да дадат отговор на въпроса. Много малък дял от респондентите признават, че са консумирали друг наркотик многократно (3%). Други 3% декларират, че са пробвали само веднъж. Но това са все дялове, които както не веднъж отбелязахме, реално са незначими. Нежелаещите да отговорят са значителен дял – 25%, което навежда на мисълта за скрита консумация.

Въпреки че мнозинството млади хора изглеждат осведомени за вредите от адресираните в изследването субстанции, все пак има индикации за известна необходимост от разяснителни кампании. Неинформираните за вредата от различните наркотици, вкл. алкохол и цигари, варира между 20% и 33%, като е най-висока за наргиле (33%) и твърди наркотици (30%), а значително по-ниска – за твърд алкохол (20%), обикновени цигари (20%). Лек алкохол (23%) и марихуана (24%). Сравнението по тип населено място категорично показва, че неосведомеността за вредите от различните изследвани субстанции е най-високо в селата в сравнение с другите видове населени места – 35% не са се информирали за вредата от цигарите и твърдия алкохол, 38% - за вредата от лекия алкохол, 36% - за вредата от марихуаната, 43% от наргилето и близо половината (46%) – за вредата от други наркотици. Това е индикация за необходимостта от целенасочена кампания за информираност на младежите в най-малките населени места.

Респондентите са помолени на посочат използваните от тях източниците на информация за ефектите от употребата на всяка една от изследваните субстанции, като имат възможност да посочат повече от един отговор. Най-използваните канали за информация са интернет (посочен от 29%-40% в зависимост от субстанцията), медии, вкл. телевизия, радио, вестници и списания (26%-36%), както и близки и приятели (27%-39%). Второстепенна роля играят лекари (8%-21%) и лектори/консултанти в учебни заведения (10%-21%). Всичко това означава, че усилията на институционално ниво следва да бъдат насочени към публикуване на информация в интернет, на специализирани сайтове, за вредите от използването на различните субстанции, доколкото това е каналът за информиране, който в най-голяма степен импонира на младите хора.

Що се отнася до дейности за превенция на употребата на различни наркотични вещества, вкл. алкохол и цигари, участвалите в такива се равняват на 15% от извадката, което може да е индикатор, че не са информирани или мотивирани за подобна възможност.

По данни от Националния център по общественото здраве и анализи (НЦОЗА), според Плана за изпълнение на Националната стратегия за борба с наркотиците 2020-2024 година, Стратегическа цел 1 – Ограничаване на търсенето, Стратегическа задача 1 „Разработване и прилагане на превантивни програми за деца и млади хора, базирани на добри европейски практики“ в страната се реализират две Национални програми по превенция с обхват 5-7 клас и 8-11 клас. Те се реализират от Превантивно-информационните центрове по проблемите на наркоманиите към Общинските съвети по наркотични вещества.

В рамките на Националната програма за превенция на хроничните незаразни болести 2021-2025 г. в НЦОЗА дейностите по съответните индикатори за 2023 г. са извършени в рамките на Програмата както следва:

По фактор „Тютюнопушене“ са организирани и проведени 98 кампании с 53 масови прояви и 55 мероприятия за отбелязване на световни, международни и тематични дни. Излъчени са: 35 ТВ и 57 радиопредавания, 469 видеоклипа, аудиоклипа и видеопокази; публикувани са 70 материали в пресата, 177 – в интернет; изнесени са 644 лекции и беседи (с 13 031 участници); 49 семинара (с 1385 участници), 189 тренинга (с 2379 участници), 209 дискусии (с 3137 участници), 305 индивидуални обучения и консултации. Проведени са 4 проучвания с 1380 участници. Разработени и

отпечатани са 3 заглавия на здравно-образователни материали, в тираж 580 броя. Разпространени са 16 655 броя материали (брошури, дигитални, стикери и др.).

По фактор „Алкохол“ са организирани и проведени 37 кампании, тематичните дни са отбелязани с 17 събития и 46 масови прояви с 5224 участници. Излъчени са: 6 ТВ и 17 радиопредавания, 256 видеоклипа и видеопокази; публикувани са 52 материали в пресата, 140 – в интернет; изнесени са 552 лекции и беседи (с 11194 участници); проведени са 36 семинара (с 1044 участници); 140 тренинга с 1658 участници); 221 дискусии (с 3208 участници); 46 индивидуални консултации. Проведени са 3 проучвания с 5745 участници. Разработени и отпечатани са 5 здравно-образователен материали с тираж 420 бр. Разпространени са 12 671 бр. материали (методични помагала, дигитални, плакати, стикери и др.).

По фактор „Ниска физическа активност“ са организирани 49 кампании, тематичните дни са отбелязани с 41 събития и 70 масови прояви с 7944 участника. Излъчени са: 17 ТВ и 35 радиопредавания, 191 видеоклипа и видеопокази; публикувани са 46 материали в пресата, 136 – в интернет; изнесени са 447 лекции и беседи (с 8703 участници); проведен е 1 семинар (с 47 участници); 120 тренинга (с 993 участници); 230 дискусии (с 3083 участници); 19 консултации. Проведени са 4 проучвания с 890 участници. Разработени и отпечатани са 11 здравно-образователен материала в тираж 160 бр. Разпространени са 9511 бр. материали (методични помагала, дигитални, плакати, стикери и др.).

Министерството на младежта и спорта реализира политика, насочена към развитието на спорта за всички, спорта за хора с увреждания и спорта за учащите в системата на предучилищното, училищното и висшето образование, в т. ч. за децата в риск, както и към оптимизиране на дейността на спортните училища. Политиката в тази област цели укрепване на здравето на гражданите чрез здравословна физическа активност и осигуряване на условия за практикуване на спорт, изява и реализиране на лични спортни резултати, увеличаване броя на лицата, практикуващи спорт като средство за профилактика, поддържане и съхраняване на здравето и на тяхната физическа дееспособност, насърчаване на учащите към физическа активност и здравословен начин на живот. По отношение на дейността на спортните училища приоритетите са свързани с постигане на високо ниво на спортна подготовка, създаване на условия за спортно усъвършенстване, реализиране на високи спортни постижения и създаване на условия за професионална и личностна реализация на учениците.

В изпълнение на тази политика ММС администрира ежегодно изпълнението на следните програми и дейности в областта на спорта за всички и спорта за учащи, чрез които се предоставя **възможност** на млади хора на възраст от 15 до 29 години да практикуват предпочитан от тях спорт:

Програма „Спорт за децата в свободното време“ – Създава условия за организиране и провеждане на безплатни спортни занимания на деца и младежи в свободното им време по предпочитан от тях вид спорт. Програмата е разработена и се реализира успешно с цел осигуряване на свободен достъп до спортна база, безплатни занимания и квалифицирани спортни специалисти за деца и младежи, желаещи да спортуват. Целта е придобиване на знания, умения и навици за практикуване на предпочитан вид спорт, популяризиране сред децата и младежите на атрактивни и популярни спортове, които не са включени в учебните програми по физическо възпитание и спорт, използване на възможностите на спорта като превенция на ниската физическа активност, нетолерантността, агресията, насилието и вредните навици сред децата и младежите. В същото време се предоставя възможност на треньори, в т.ч. младежи – спортни специалисти в спортни клубове, за работа и селекция на деца и младежи с перспективи за спортно развитие.

През 2023 г. по програма „Спорт за децата в свободното време“ са изпълнени 152 одобрени проекта по 37 вида спорт в 60 населени места с общ брой участници над 6 025 под ръководството на 266 спортни специалисти. Програмата е финансирана със средства от ММС в размер на 1 191 800 лева.

През 2024 г. по програмата са изпълнени 140 одобрени проекта по 36 вида спорт в 58 населени места с общ брой участници над 5 666 под ръководството на 250 спортни специалисти. Програмата е финансирана със средства от ММС в размер на 1 200 000 лева. Предоставена е възможност на децата да участват в спортни занимания два или три пъти седмично за период от 6 месеца и да практикуват безплатно избран от тях вид спорт.

За сравнение през 2021 г. по същата програма са реализирани общо 117 одобрени проекта по 29 вида спорт в 50 населени места с общ брой участници около 4 300. Реализираните над 27 000 спортни занимания са проведени под ръководството на 217 квалифицирани спортни специалисти. Програмата е финансирана със средства от ММС в размер на 736 400 лева. През 2022 г. са реализирани общо 98 одобрени проекта по 28 вида спорт в 46 населени места с общ брой участници около 3 621. Реализираните над 22 000 спортни занимания са проведени под ръководството на 175 квалифицирани

спортни специалисти. Програмата е финансирана със средства от ММС в размер на 573 500 лева. Както се вижда, през годините нараства както броят на одобрените проекти по програмата, така и обхванатите от тях участници, населени места, специалисти и отпуснати финансови средства, което свидетелства за нарастващ интерес към програмата и ефективност на нейното въздействие.

Програма „Деца и спортният клуб“ – Създава предпоставки за подобряване на условията и осигуряване на възможност за участие на деца от спортни клубове в организирани спортни прояви с оглед подобряване физическата им дееспособност, придобиване на спортно-техническите умения, както и създаване на мотивация за спортно развитие.

През 2023 г. по програмата са реализирани 46 проекта на спортни клубове по 28 вида спорт в 16 населени места с над 8892 деца под ръководството на спортни специалисти/треньори. Програмата е финансирана със средства от ММС в размер на 321 500 лева.

През 2024 г. по програмата са реализирани 44 проекта на СК по 25 вида спорт в 25 населени места с над 6 955 деца под ръководството на спортни специалисти/треньори. Програмата е финансирана със средства от ММС в размер на 318 700 лева.

Програма „Спорт за деца в риск“ - Създава условия за провеждане на безплатни спортни занимания, достъпни условия за спорт, осигуряване на спортни специалисти, подобряване на физическото, психическото и функционално състояние, както и за подпомагане на социалната интеграция и адаптацията в обществото на децата в риск.

През 2023 г. по програма „Спорт за деца в риск“ са подпомогнати финансово 9 проекта на спортни клубове, провеждащи занимания с физически упражнения и спорт за деца в риск. Обхванати са около 210 деца, от които 145 са идентифицирани като деца в риск, на които е предложена подходяща форма за включване в 1 476 безплатни спортни занимания и избор за практикуване на 6 вида спорт. Финансовите средства по сключените договори със спортните клубове за реализиране на одобрените проекти са в размер на 66 500 лева.

През 2024 г. изпълнението на програма „Спорт за деца в риск“ се изразява във финансовото подпомагане на 10 проекта на спортни клубове, провеждащи занимания с физически упражнения и спорт за деца в риск. Обхванати са около 249 деца, от които 202 са идентифицирани като деца в риск, на които е предложена подходяща форма за включване в 1 618 безплатни спортни занимания и избор за практикуване на 6 вида

спорт. ММС е предоставило на спортните клубове за реализиране на одобрените проекти средства общо в размер на 68 000 лева.

За сравнение по същата програма през 2021 г. на 10 спортни клуба в 10 населени места са осигурени средства от ММС в размер на 65 000 лева. Общият брой на участващите в спортни занимания деца е 242, от които 174 деца в риск. Предоставена е възможност на децата да участват минимум в 72 спортни занимания два или три пъти седмично по 7 вида спорт. През 2022 г. са подпомогнати финансово 8 проекта на спортни клубове, провеждащи занимания с физически упражнения и спорт за деца в риск. Обхванати са около 200 деца, от които 169 са идентифицирани като деца в риск, на които е предложена подходяща форма за включване в 1 332 безплатни спортни занимания и избор за практикуване на 5 вида спорт. Финансовите средства по сключените договори със спортните клубове за реализиране на одобрените проекти са в размер на 47 000 лева.

Константният интерес към програмата и нарастващият размер на отпуснатите финансови средства за реализиране на проектите по програмата, както и увеличаващият се брой на участниците в нея отразяват нейната ефикасност и социална значимост за децата в риск.

„Програма за развитие на спорта за учащи” – Създава условия за подобряване на физическата активност на целевите групи, за формиране на позитивно отношение към спорта, развитие на спортния талант и за спортна изява. През 2023 г. по програмата са одобрени, финансирани от ММС и реализирани три проекта на многоспортови федерации на обща стойност 356 000 лева. Проектът на АУС „Академик“ е финансиран с 236 000 лева, проектът на Българската асоциация спорт за учащи с 60 000 лева и проектът на Българската спортна федерация за деца и младежи в риск също с 60 000 лева. По одобрените проекти на трите организации за годината са проведени 47 състезания/прояви по над 30 вида спорт, като 43 от тях са от Държавния спортен календар, а 4 - от Международния спортен календар. Общият брой на участниците по програмата през 2023 г. е приблизително 7 000 учащи.

През 2024 г. по програмата са одобрени и финансирани от ММС също три проекта на обща стойност 565 480 лева. Проектът на АУС „Академик“ е финансиран с 325 480 лева, проектът на Българската асоциация спорт за учащи с 169 000 лева и проектът на Българската спортна федерация за деца и младежи в риск със 71 000 лева. По одобрените проекти на трите организации за годината са реализирани общо 48

състезания/прояви, като 39 от тях са от Държавния спортен календар, а 9 - от Международния спортен календар, по 35 вида спорт с участието на около 8 500 учащи.

За сравнение по същата програма през 2021 г. от ММС са предоставени средства на две многоспортови федерации в размер на 220 000 лв., като проектът на Асоциацията за университетски спорт „Академик“ е финансиран със 165 000 лева, а проектът на Българската спортна федерация за деца и младежи в риск /БСФДМР/ със средства в размер на 55 000 лв. В двата проекта са обхванати общо 3 774 участници. АУС „Академик“ е организираща по проекта 19 прояви по 25 вида спорт/спортни дейности с участието на 3 027 студенти. БСФДМР е организираща и провела 6 прояви по 8 вида спорт/спортни дейности с участието на 747 деца и младежи в риск. През 2022 г. по „Програма за развитие на спорта за учащи“ са одобрени и финансирани от ММС проектите на АУС „Академик“ и Българската спортна федерация за деца и младежи в риск /БСФДМР/ със средства общо в размер на 299 560 лева. На АУС „Академик“ са предоставени 235 760 лева, а на БСФДМР – 63 800 лв. В състезанията са обхванати 4993 учащи. По одобрените проекти на двете организации за годината са проведени общо 29 състезания/прояви за учащи от държавния спортен календар и 4 състезания от международния спортен календар. Продължаващият интерес и към тази програма и нарастващият размер на отпуснатите финансови средства за реализиране на проектите по програмата, както и увеличаващият се брой на участниците в нея отразяват нейната ефикасност за развитието на спорта за учащи.

Ученически игри за ученици V – XII клас – Организирането и провеждането на игрите е насочено към насърчаване на учениците към физическа активност, занимания със спорт, създаване на условия за развитие на индивидуалните способности и мотивация за спортно усъвършенстване и изява на учениците. Ученическите игри създават условия също за сформирание и изява на училищни отбори чрез доброволно участие в организирани форми на спортно-състезателна дейност, възможности за определяне на училищни отбори за участие в международни състезания – Световни ученически игри, както и за осъществяване на мерките за закрила на деца с изявени дарби в областта на спорта.

През учебната 2022/2023 г. Министерството на младежта и спорта финансира организирането и провеждането на Ученическите игри за учениците от V до XII клас със средства в размер на 722 680 лв., предоставени на Българската асоциация спорт за учащи. Състезанията от Ученическите игри са проведени в три възрастови групи - V-VII клас, VIII-X клас и XI-XII клас в 4 етапа с участието на 80 000 ученици. Първият

етап /вътрешноучилищен и общински/ не се финансира от ММС. С осигурените от ММС средства по договора с БАСУ са финансирани организирането и провеждането на втори етап /областни състезания/, трети етап /зонални състезания/ и четвърти етап - /финални състезания/.

През учебната 2023/2024 г. Министерството на младежта и спорта финансира организирането и провеждането на Ученическите игри за учениците от V до XII клас със средства по бюджетна програма „Спорт за учащи“ в размер на 1 084 730 лв., предоставени на Българската асоциация спорт за учащи. В четирите етапа на състезанията в трите възрастови групи са участвали около 85 000 ученици.

Ученически игри за учениците с увреден слух, нарушено зрение, физически увреждания и увреждания на централната нервна система - С финансовата подкрепа на Министерството на младежта и спорта са организирани и проведени Ученическите игри за ученици с увреден слух, нарушено зрение, физически увреждания и увреждания на централната нервна система за учебната 2022/2023 г. За финансовото им обезпечаване ММС е предоставило общо 40 100 лв., от които 30 300 лв. е получила Българската паралимпийска федерация, а 9 800 лв. - Спортната федерация на глухите в България. Във финалните състезания от Ученическите игри за ученици от специалните училища са се включили общо 210 участници, от които 142-ма са участвали във финалите за ученици с увреден слух, а 68 – във финалите за ученици с нарушено зрение, физически увреждания и увреждания на централната нервна система.

За финансовото обезпечаване на Ученическите игри за ученици с увреден слух, нарушено зрение, физически увреждания и увреждания на централната нервна система за учебната 2023/2024 г. ММС е предоставило отново общо 40 100 лв. на двете федерации. В състезания са се включили общо 228 участници, от които 180 са участвали във финалите за ученици с увреден слух, а 48 – във финалите за ученици с нарушено зрение, физически увреждания и увреждания на централната нервна система.

Едни от водещите приоритети в политиката на Министерството на младежта и спорта са насочени към осъществяване на подбор на деца със спортен талант и утвърждаване на спортните училища като институции за подготовка на резерв за спорта за високи постижения на Република България. На територията на страната извършват дейността си 25 спортни училища (6 държавни, финансирани чрез ММС, и 19 общински), в които обучението се осъществява по специализирани учебни планове и програми. С тях се цели подкрепа на процеса на изграждане на спортиста, реализиране

на високи спортни постижения и създаване на възможност за успешна нова кариера след приключване на спортната.

Шестте държавни спортни училища се финансират чрез бюджета на Министерството на младежта и спорта. Във всяко от тях е създаден и се развива център за подготовка на резерв за спорта за високи постижения от изявени спортисти, като е извършен подбор на ученици с изявен спортен талант, с реализирани постижения в държавни и международни първенства. В централите всяка учебна година се обхващат над 450 ученици общо от шестте държавни спортни училища.

С цел подпомагане дейността на централите за подготовка на резерв за спорта за високи постижения ежегодно министърът на младежта и спорта утвърждава Програма „Подпомагане на учебно-тренировъчната дейност и дейността на централите за подготовка на резерв за спорта за високи постижения от изявени ученици в държавните спортни училища“. Програмата осигурява възможности за подкрепа на мотивацията на най-изявените състезатели от спортния резерв, за развитие на таланта, спортно усъвършенстване и изграждане на спортисти с възможности за реализиране на високи спортни постижения на европейски, световни първенства и олимпийски игри.

Програмата е ориентирана към осигуряване на подкрепа за постигане на високо ниво на спортна подготовка на изявените спортисти, обучаващи се в държавните спортни училища, чрез подпомагане на учебно-тренировъчната дейност и провеждане на тренировъчни лагери на подходящи за съответните видове спорт спортни бази.

През 2023 г. за изпълнението на проектите на държавните спортни училища по програмата са осигурени финансови средства от ММС в размер общо на 280 827 лв. За реализирането на Програма „Подпомагане на учебно-тренировъчната дейност и дейността на централите за подготовка на резерв за спорта за високи постижения от изявени ученици в държавните спортни училища 2024“ са осигурени финансови средства от ММС в размер на 362 751 лв. За сравнение по същата програма през 2021 г. са осигурени финансови средства от ММС в размер общо на 243 861 лв., а през 2022 г. - 339 308 лв. Нарастващият размер на отпусканите по програмата средства и константният интерес към дейностите по програмата са безспорен атестат за нейната значимост и ефикасност.

„Програма на мерките за закрила на деца с изявени дарби от държавни, общински и частни училища“ - Един от подходите за повишаване на мотивацията на изявените млади спортисти, който ММС прилага, са мерките за закрила на деца с изявени дарби в областта на спорта. Откриването, насочването и задържането на талантите в спорта са

ведещи фактори за формиране на позитивни примери за децата и младежите. Изявените спортисти от всички възрасти са модели на толерантно поведение, примери за подражание, които способстват за изграждане на ценностната система на подрастващите. Добрият пример в училищната общност е модел за подражание. В тази връзка стимулирането на изявените спортисти представлява инструмент за привличане към занимания със спорт на учениците, включително от уязвими социални групи и деца в риск. Ежегодно по „Програмата на мерките за закрила на деца с изявени дарби от държавни, общински и частни училища“ ММС осъществява финансовото стимулиране чрез стипендии на ученици за подпомагане развитието на спортния им талант.

През 2023 г. по програмата е предоставена закрила чрез стипендии на 112 ученици и е осигурено еднократно финансово подпомагане на двама ученици с изявени дарби от държавни спортни училища и от частни училища. С две постановления на Министерския съвет са предоставени средства в размер общо на 561 810 лева, с които са изплатени стипендии на 597 ученици в държавни, общински и частни училища за постигнати резултати в областта на спорта.

По „Програма на мерките за закрила на деца с изявени дарби за ученици в държавни, общински и частни училища за 2024 година“ е предоставена от ММС закрила чрез стипендии на 117 ученици от държавни спортни училища и от частни училища. С три постановления на Министерския съвет са осигурени средства в размер общо на 606 855 лева за изплащане на стипендии на 658 ученици в държавни, общински и частни училища за постигнати резултати в областта на спорта. По същата програма през 2021 и 2022 г. са били предоставени средства в размер на 793 050 лв. за всяка календарна година. Продължаващият интерес към тази програма отразява нейната значимост за развитието и израстването на децата с изявени дарби и спортен талант.

В Националната програма „Училищни олимпиади и състезания“, модул „Национални и международни ученически олимпиади и състезания“ са включени състезания от Националния спортен календар (НСК) на МОН.

По Националния спортен календар на МОН през учебната 2022/2023 година са финансирани състезания със средства в размер на 323 280 лв. за обезпечаване на финалните състезания за ученици от пети до дванадесети клас. За обезпечаване на финалните състезания от Ученическите игри за ученици с увреден слух, нарушено зрение, физически увреждания и увреждания на централната нервна система са осигурени 43 200 лв.

През учебната 2022/2023 година в проведените състезания от Националния спортен календар на МОН са взели участие около 85 202 ученици.

В Ученическите игри от пети до дванадесети клас са взели участие около 80 000 ученици.

Учениците от общообразователните училища в страната се състезават в четири етапа на Ученическите игри – вътрешноучилищен и общински, областен, зонален и финален етап. Учениците от 15 до 18 години се състезават в две възрастови групи: VIII-X клас и XI-XII клас по 8 вида спорт: баскетбол, волейбол, хандбал, футбол, лека атлетика, тенис на маса, бадминтон и шахмат. Във финалните състезания са участвали отбори от двете възрастови групи – зонални първенци и отбори на общините, домакини на финалните състезания по съответния вид спорт. Отборите във възрастова група VIII-X клас, класирани на първо място на финалите, имат право на участие в Световни ученически игри през 2024 г. по спортове, включени в Международния спортен календар за ученици.

За обезпечаване на финалните състезания от Ученическите игри за ученици с увреден слух, нарушено зрение, физически увреждания и увреждания на централната нервна система са осигурени 43 200 лв. като в събитията са се включили около 202 ученици. Учениците са се състезавали по 11 вида спорт: лека атлетика, тенис на маса, футзал, голбал, волейбол, шахмат, шоудан, ски, бадминтон, колоездене с водачи и дартс.

В останалите спортни инициативи от НСК на МОН са взели участие около 5000 ученици.

Учениците от общообразователните училища в страната се състезават в четири етапа на Ученическите игри – вътрешноучилищен и общински, областен, зонален и финален етап. Учениците от 15 до 18 години се състезават в две възрастови групи: VIII-X клас и XI-XII клас по 8 вида спорт: баскетбол, волейбол, хандбал, футбол, лека атлетика, тенис на маса, бадминтон и шахмат.

Във финалните състезания участват отбори – зонални първенци и отбори на общините- домакини на финалните състезания по съответния вид спорт. Отборите във възрастова група VIII-X клас, класирани на първо място на финалите, имат право на участие в Световни ученически игри през следващата година по спортове, включени в Международния спортен календар за ученици;

По Националния спортен календар на МОН през учебната 2023/2024 година са финансирани състезания със средства в размер на 436 880 лв. за обезпечаване на

финалните състезания за ученици от пети до дванадесети клас. За обезпечаване на финалните състезания от Ученическите игри за ученици с увреден слух, нарушено зрение, физически увреждания и увреждания на централната нервна система са осигурени 43 200 лв.

През учебната 2023/2024 година в проведените състезания от Националния спортен календар на МОН са взели участие около 85 000 ученици.

В Ученическите игри от пети до дванадесети клас са взели участие около 65 200 ученици.

Учениците от общообразователните училища в страната се състезават в четири етапа на Ученическите игри – вътрешноучилищен и общински, областен, зонален и финален етап. Учениците от 15 до 18 години се състезават в две възрастови групи: VIII-X клас и XI-XII клас по 8 вида спорт: баскетбол, волейбол, хандбал, футбол, лека атлетика, тенис на маса, бадминтон и шахмат. Във финалните състезания са участвали отбори от двете възрастови групи – зонални първенци и отбори на общините, домакини на финалните състезания по съответния вид спорт. Отборите във възрастова група VIII-X клас, класирани на първо място на финалите, имат право на участие в Световни ученически игри през 2025 г. по спортове, включени в Международния спортен календар за ученици.

За обезпечаване на финалните състезания от Ученическите игри за ученици с увреден слух, нарушено зрение, физически увреждания и увреждания на централната нервна система са осигурени 43 200 лв. като в събитията са се включили около 200 ученици. Учениците са се състезавали по 11 вида спорт: лека атлетика, тенис на маса, футбол, голбал, волейбол, шахмат, шоудан, ски, бадминтон, колхозене с водачи и дартс.

По програмата от Националния спортен календар на МОН през учебната 2024/2025 година са утвърдени средства за финансиране на финалните състезания от Ученическите игри за ученици от пети до дванадесети клас в размер на 446 880 лв. и средства за финансиране на финалните състезания за ученици с увреден слух, нарушено зрение, физически увреждания и увреждания на централната нервна система в размер на 43 200 лв.

Учениците от общообразователните училища в страната се състезават в четири етапа на Ученическите игри – вътрешноучилищен и общински, областен, зонален и финален етап. Учениците от 15 до 18 години се състезават в две възрастови групи: VIII-

X клас и XI-XII клас по 8 вида спорт: баскетбол, волейбол, хандбал, футбол, лека атлетика, тенис на маса, бадминтон и шахмат.

Във финалните състезания участват отбори – зонални първенци и отбори на общините- домакини на финалните състезания по съответния вид спорт. Отборите във възрастова група VIII-X клас, класирани на първо място на финалите, имат право на участие в Световни ученически игри през следващата година по спортове, включени в Международния спортен календар за ученици;

В дейностите от спортните календари на „Спортна асоциация – МВР“, Българската федерация (БФ) „Пожароприложен спорт“, програмите „Млади приятели на полицията“ и „Млад огнеборец“, както и първенствата на Асоциация за университетски спорт (АУС) „Академик“ през 2024 г. са участвали близо 3000 служители на МВР и курсанти в АМВР. Близо 1/4 от тях са в младежка възраст между 18 и 29 години или около 750 лица.

Ежегодно календарът на „Спортна асоциация – МВР“ включва републикански прегледи и първенства по 15 вида спорт, 8 републикански турнира по стрелба и мини футбол, както и участие в европейски полицейски спортни първенства. През 2024 г. служители на МВР са участвали в 2 европейски полицейски първенства по тенис на маса и джудо.

По програма „Млади приятели на полицията“ се провеждат спортни мероприятия (10 състезания през 2024 г.) по 4 вида спорт – карате, таекуондо, джу джицу и волейбол.

В националните първенства от календара на АУС „Академик“ за 2024 г. са участвали курсанти от АМВР по 9 вида спорт – волейбол, плуване, футбол, баскетбол, бокс, кик-бокс, лека атлетика, джудо и тенис на маса, а в календара на БФ „Пожароприложен спорт“ са проведени 7 републикански първенства и турнири, както и 2 международни участия.

По програма „Млад огнеборец“ ежегодно се включват юноши и девойки от всички отряди в страната, разпределени на териториален принцип в 28-те дирекции на ГДПБЗН – МВР.

Целта на ЦБПС – АМВР, „Спортна асоциация – МВР“, БФ, „Пожароприложен спорт“ – АМВР е увеличаване броя на спортните клубове, членуващи в „Спортна асоциация – МВР“, като по този начин да нарасне броят на младежите и девойките, участващи в първенствата и турнирите, организирани от „Спортна асоциация – МВР“, БФ „Пожароприложен спорт“, АУС „Академик“ и БСФ.

В тази връзка се работи активно за популяризиране на спортната и туристическа дейност в МВР чрез: широко отразяване на турнирите и първенствата в страницата на СА – МВР и АМВР; връчване на награди от ръководството на МВР, СА – МВР, АМВР и БФППС; изготвяне на годишни класации на най-добрите атлети-служители на МВР и връчване на награди на отличените; обогатяване на спортния календар; осигуряване на оптимално добри условия за спорт и възстановяване; атрактивни локации, домакини на спортните събития; участие в първенства от международен ранг – европейски и световни първенства и турнири.

3.2. Превенция на проблеми, свързани с психичното здраве на младите хора

Психичното здраве на младите хора в България е тема, която придобива все по-голямо значение. В условията на бързо променящ се свят, социални и икономически предизвикателства, както и глобални кризи, младежите са изправени пред множество фактори, които могат да окажат негативно влияние върху тяхното емоционално и психическо благополучие.

През последните години в България се предприемат мерки за подобряване на психичното здраве на децата и юношите. Министерството на здравеопазването изпълнява Национална стратегия за психично здраве на гражданите на Република България 2021-2030, която поставя акцент върху ранната подкрепа, образованието и разширяването на достъпа до специалисти, диагностиката, превенцията и лечението на специфични заболявания в детско-юношеската възраст, предвидено е разкриването на клиники по хранителни разстройства. Все по-често в училищата се назначават психолози и педагогически съветници, които да оказват подкрепа при тревожност, трудности в общуването, семейни проблеми или стрес от училището.

Особено важна роля играят информационните кампании, които целят да разбият стигмата около психичните заболявания. Много млади хора не търсят помощ, защото се страхуват, че ще бъдат неразбрани или осъдени. Чрез Националната телефонна линия за деца 116 111 се създават безопасни пространства за споделяне и подкрепа. Онлайн консултациите и младежките центрове също допринасят за това помощта да бъде по-достъпна и удобна.

Проведеното през 2023 г. по поръчка на Министерството на младежта и спорта социологическо изследване на тема „Установяване на ефекта от политиката за младежта върху младите хора“, позволява извеждане на проблемите, свързани с психоемоционалното здраве на изследваната целева група. В това отношение ключова роля

играят фактори от културно-поведенческо естество, включително напрежение в социалната и/или семейната среда, нормализирани модели на поведение в приятелския кръг и, не на последно място – модели на мислене и осведоменост.

За разлика от физическото здраве, на което обикновено се радват повечето млади хора, преходът от детство към ранна зряла възраст е често съпроводен от психо-емоционални предизвикателства. Данните от изследването разкриват относително високи нива на стрес и психична симптоматика.

На респондентите е зададен въпроса, колко удовлетворени се чувстват от живота си като цяло. Нивото на удовлетвореност изглежда относително високо – 76%, в това число 24% напълно удовлетворени и 52% по-скоро удовлетворени. От друга страна, 16% дават неутрален отговор, а други 8% - отрицателен. Значима вариация в степените на неудовлетвореност се регистрира между столицата (5%), където процентът е най-нисък, с други (необластни) градове (11%).

Въпреки цялостното удовлетворение от живота, нивата на стрес и притеснение през изминалата година се оценяват като високи (32%) или много високи (13%) от близо половината респонденти (общо 45%). Според 37% нивото на стрес е „нито високо, нито ниско“, а под една пета (18%) смятат, че е ниско. Респондентите в училищна възраст изглежда са под по-малко напрежение в сравнение с по-високите възрастови групи, но разликите не са особено големи – 40% са отговорили на въпроса с високо / много високо, а 24% – с ниско/много ниско. Що се отнася до възможности за психологическа подкрепа, 46% от респондентите са се информирали по темата, което най-вероятно означава, че са усетили такава потребност.

В допълнение, на участниците в изследването са предоставени няколко твърдения, свързани с психо-емоционалното им справяне с трудностите в живота и ежедневието, и са помолени да посочат кое се отнася за тях до най-голяма степен. За малко над половината (54%), справянето с трудни моменти не изглежда особено предизвикателство от психо-емоционална гледна точка – твърдят, че почти винаги успяват да се справят. От друга страна, значителна част изпитват затруднения понякога (31%), често (7%) или много често (2%). Като цяло, данните сочат, че с процеса на израстване постепенно се увеличава психо-емоционалната устойчивост на младите, като процентите справящи се са малко по-високи в по-горните възрастови групи.

Изследването също така включва редица психо-емоционални състояния и симптоми, за които респондентите трябва да потвърдят отнасящите се за тях, като

имаше възможност за избор на повече от един отговор. Най-често посочваните симптоми са свързани с трудности с емоционалния самоконтрол – „лесно се паля/гневя“ (31%) и „лесно се натъзвавам/плача“ (23%), както и усещане за социална дистанцираност – „чувствам се неразбран от другите (22%)“, „чувствам се самотен“ (14%) и „трудно общувам с други хора, предпочитам да бъда сам/а“ (12%). Обезпокоително е, че значителен процент от младите хора споделят за проявата на сериозни психологически симптоми, включително мисли (11%) и опити (2%) за самоубийство, както и мисли (8%) и опити (6%) за самонараняване. В много случаи симптомите се проявяват в комбинация. Успокоителен все пак е фактът, че опитите за самоубийство показват дял от само 2,0%, което е незначимо, тъй като е под статистическата грешка.

Въпреки че между отделните състояния/симптоми не се наблюдава значима вариация между тип населено място, много по-голям процент от младите хора в селата (35%) и необластните градове (32%) са отговорили с „нищо едно от изброените“, в сравнение с 19% за столицата и областните градове. Директното тълкуване на тези резултати може доведе до заключението, че младежите в малките населени места се радват на по-добро психо-емоционално здраве. От друга страна, е добре да се вземат предвид потенциални културни модели, например непризнаване на уязвимост от страна на мъжете. За потвърждаване или отхвърляне на тази хипотеза е необходимо качествено изследване сред целевите групи.

Въпреки регистрираните симптоми, мнозинството респонденти (72%) не са получавали психологическа подкрепа, защото не са усетили потребност, но някои не знаят къде да потърсят (6%) или нямат достъп до такава в населеното място (2%). Потърсилите подкрепа най-често се обръщат към частен кабинет (11%) или специалист в учебното заведение (5%).

Според проучване на тема „Младите хора в България – ментални рискове, предизвикателства и перспективи“, проведено от изследователски център „Тренд“, септември 2024 година, 49% от младежите на възраст 15–29 години в България се притесняват от финансови проблеми. Освен това, 27% се страхуват от неуспех в училище и на работното място, 23% – от липса на кариера, 20% – от липса на стабилни лични отношения, а 15% – от отхвърляне от социалната среда и изолация. Проучването е представително за младите хора на възраст 15-29 години, проведено е сред 800 души по метода пряко полустандартизирано интервю „лице в лице“, по поръчка на Сдружение „Мрежа за развитие на личността и талантите“.

3.3. Превенция на проблеми, свързани със сексуалното и репродуктивно здраве на младите хора

Проведеното през 2023 г. по поръчка на Министерството на младежта и спорта социологическо изследване на тема „Установяване на ефекта от политиката за младежта върху младите хора“ адресира въпроси, свързани с репродуктивното здраве, включително използването на предпазни средства, както и отношение към и информираност за полово-предавани болести.

Активен сексуален живот водят 26% от респондентите в ученическа възраст и съответно 64% и 69% от младежите в горните две възрастови групи. През изминалата година мнозинството водещи полов живот са имали един (66%) или двама (11%) сексуални партньори, а тези с повече от трима съставляват 11% от извадката. Трябва да се вземе предвид, че немалка част (17%) не споделят информация по темата – съответно 17% и 8% за двата въпроса, без значима вариация между възрастови групи. Това свидетелства за наличието на табу, което възпрепятства отворения диалог по теми, свързани с репродуктивното здраве, и се явява бариера пред ефективни инициативи в сферата.

Вероятно на недостатъчно комуникация се дължат относително ниските нива на използване на предпазни средства. Около половината сексуално активни (52%) използват презерватив, а 4% - други контрацептиви. Презервативи се използват най-често в столицата (55%) и в областните градове (57%), по-малко в други градове (46%), а най-рядко – в селата (36%). Значителна част от всички респонденти (34%) не използват предпазни средства, защото не се чувстват застрашени, като процентът е по-висок в селата (43%), отколкото в градовете – столицата (28%), областни (29%) и други (34%) градове. 11% не желаят да отговорят на въпроса.

Като цяло, полово-предаваните болести рядко се възприемат като заплаха – 79% не се чувстват застрашени, а 15% не могат да преценят. Отсъствието на усещане за заплаха не изглежда да се дължи на липсата на информираност – едва 8% от младите хора в изследването не са се информирали по темата за полово-предавани болести. Най-използваните канали за информация са интернет (56%), близки и познати (37%), лектори (36%) и лекари (31%), както и масовите медии (30%). Както се вижда, отново интернет се очертава като най-използваният канал за информация, поради което усилията за повишаване на информираността на младите хора в сферата на половата култура следва да се насочат именно там.

Броят на абортите сред момичетата в страната във възрастовата група 15-29 г. по години и по видове аборт е представен в следващата таблица.

Таблица 15

Години	2023 г.				2024 г.			
	Под 15 г.	15-19	20-29	Общо	Под 15 г.	15-19	20-29	Общо
Вид аборт								
Спонтанен	56	531	1935	5446	48	573	1582	4614
Терапевтичен	59	1003	4993	12407	37	1062	4905	12283
По желание	33	821	4230	9887	21	886	4156	9883
По медицински показания	26	182	763	2520	16	176	749	2400
Други видове	0	1	3	10	0	2	5	18
Общо аборти	115	1535	6931	17863	85	1637	6492	16915

Данни: НЦОЗА

Данните от таблицата ясно показват, че броят на абортите спада през 2024 г. в сравнение с 2023 г. – както общо, така и във възрастовата група 20-29 г. Нараства обаче броят на абортите във възрастовата група 15-19 години, при това едни от абортите, които нарастват в тази възрастова група, са спонтанните и терапевтични, което говори за усложненията, които настъпват при бременност на тази ранна възраст. Поради това и информационните кампании по проблемите, свързани със сексуалното и репродуктивно здраве на младите хора, трябва да бъдат със специален акцент към тази възрастова група.

По данни на НСИ средната възраст на майките при първо раждане в нашата страна през 2023 г. и 2024 г. остава непроменена: 27,7 години през 2023 г. и 27,6 години през 2024 г. В рамките на ЕС⁸ през 2023 г. възрастта при първо раждане в България остава най-ниската.

Таблица 16

Живородени по възраст на майката		
	(брой)	
	2023	2024
Общо	57197	53428
под 20	5820	5819
20-24	10206	9873
25-29	14223	13134

⁸ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/DEMO_FIND_custom_16986298/default/table?lang=en

Данни: НСИ

Броят на живородените деца от майки на възраст под 20 години за 2024 г. е 5819 или 10,17% от всички живородени, като той остава непроменен спрямо броя за 2023 г. (5820 – 10,89%). Разликата в процентния дял на индикатора през двете години се дължи на по-малкия общ брой живородени деца през 2024 г.

Продължава тенденцията всяко десето дете в страната да е родено от майка в тийнейджърска възраст, което поставя остро въпроса за необходимостта от системни здравни и здравно-образователни услуги за младите хора и особено за младите момичета и безплатни, или на намалени цени контрацептиви и презервативи за млади хора под 20 години.

С оглед това дейности за повишаване на информираността по отношение на сексуалното и репродуктивно здраве, са включени в действащите стратегически и програмни документи, които Министерството на здравеопазването изпълнява – Национална здравна стратегия 2030, Национална стратегия за детско и юношеско здраве и педиатрична грижа 2030, Национална програма за подобряване на майчиното и детско здраве 2021-2030 и План за засилване на ролята на здравно образование в българското училище.

С Наредба № 5 от 2015 г. за общообразователната подготовка е определен държавният образователен стандарт за общообразователната подготовка, съгласно който учебният предмет „Биология и здравно образование“ е задължителна част от общообразователната подготовка. В резултат на обучението по този предмет учениците придобиват знания за структурата на човешкия организъм, жизнените процеси и начините за превенция на здравето. Наредба № 13 от 21 септември 2016 г. за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование, издадена от министъра на образованието и науката, с която е регламентиран Държавният образователен стандарт за гражданско, здравно, екологично и интеркултурно образование, също допринася за осигуряване на достъп на децата и младите хора до здравно и сексуално образование в училище. Едновременно с това здравното и сексуалното образование са включени в разработените и утвърдени учебни програми за общообразователна подготовка от детската градина до гимназията. Здравното образование се осъществява в училище в процеса на придобиването на всички видове училищна подготовка (общообразователна подготовка, разширена подготовка, допълнителна подготовка, профилирана и професионална подготовка).

Освен здравното образование в училище, чрез стратегическа интервенция 3: Изследване и консултиране за ХИВ по Националната програма за превенция и контрол на ХИВ и сексуално предавани инфекции в Република България за периода 2021-2025 г. за младите хора над 14 години, които водят полов живот, е осигурен достъп до анонимно и безплатно консултиране и изследване за ХИВ.

Тази дейност е насочена към застъпнически кампании за нормативна промяна на законодателната рамка за изследване и консултиране за ХИВ на лица над 14 години, нормативна промяна на законодателната рамка за изследване и консултиране за ХИВ на лица над 14 години, осигуряване на достъп на младите хора до доброволно, анонимно и безплатно консултиране и изследване за ХИВ, кампании за насърчаване на младите хора да знаят своя ХИВ статус.

3.4. Постигане на осъзната промяна в мисленето и поведението на младите хора по отношение на опазване на околната среда

Постигането на осъзната промяна в мисленето и поведението на младите хора по отношение на опазването на околната среда в България е процес, който набира скорост през последните години. Благодарение на разнообразни образователни програми, младежки инициативи и институционална подкрепа, се наблюдава нарастваща ангажираност сред младите хора с екологични каузи.

Според проведеното Изследване на младежта на България⁹ „Оптимизъм за личността, песимизъм за обществото: Българската младеж във времена на несигурност“ на Фондация „Фридрих Еберт“ от 2024 г., българските младежи проявяват повишена чувствителност към екологичните предизвикателства. Темата със замърсяването на околната среда и климатичните промени запазва стабилно присъствие в тревогите на младите у нас, с тенденция към нарастване на нейното значение. Изследването подчертава нарастващото осъзнаване на климатичните промени и необходимостта от устойчиво поведение сред младите хора. 42% от респондентите сочат, че изпитват страх или тревога по отношение на замърсяването на околната среда и измененията на климата.

Министерството на околната среда и водите (МОСВ) изпълнява последователна политика за формиране на съзнателно и отговорно отношение на различните обществени групи към околната среда посредством провеждане на информационни мероприятия и образователни дейности и инициативи.

⁹ <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/sofia/21632.pdf>

С цел въвеждането на екологосъобразни модели на поведение, които да осигурят съхраняването на околната среда и природните ресурси не само за настоящото, но и за бъдещите поколения, се полагат целенасочени усилия за разширяване на познанията и културата на младите хора в областта на опазването на околната среда посредством училищни и извънучилищни учебни активности. Стимулирано е неформалното обучение за опазване на околната среда – с издаване на образователни продукти и провеждане на национални кампании за опазване на околната среда.

По-конкретно, през 2023 г. от МОСВ са подготвени и проведени информационно-образователни дейности по 21 национални кампании за повишаване на общественото съзнание и култура по повод датите от международния екокалендар: Световен ден на влажните зони – 2 февруари; Международен ден на водата – 22 март; Часът на Земята – 27 март; Международен ден на птиците – 1 април; Седмица на гората – 3-9 април; Международен ден на бобрите – 7 април; Ден на Земята – 22 април; Световен ден за борба с климатичните изменения – 15 май; Международен ден на пчелите – 20 май; Европейски ден на Натура 2000 – 21 май; Международен ден на биологичното разнообразие – 22 май; Световен ден на околната среда – 5 юни; Световен ден за борба с опустиняването и засушаването – 17 юни; Ден на река Дунав – 29 юни; Европейска нощ на прилепа – 29 август; Международния ден на лешояда – 2 септември; Европейска седмица на мобилността 17-22 септември; Дните за безопасност на пътя – 16-22 септември; Световен ден за защита на животните – 4 октомври; Европейската седмица за намаляване на отпадъците – 18-26 ноември; Международен ден на планината – 11 декември. За сравнение през 2021 г. от МОСВ са подготвени и проведени 13 такива национални кампании по повод датите от международния екокалендар, т.е. налице е значително разширяване на дейността на МОСВ в областта на повишаване на общественото екологично съзнание и екологична култура.

В рамките на кампаниите от МОСВ и неговите поделения са проведени открити уроци, конкурси, изложби, природозащитни инициативи, маршрути по екопътеки, акции по почистване и залесяване, акции за разделно събиране на отпадъци, викторини, обучителни семинари и разнообразни форуми – общо над 480 мероприятия.

В информационно-образователни инициативи в рамките на кампаниите са обхванати над 37 400 деца и ученици от близо 2000 училища и детски градини в страната. През 2021 г. организиранията мероприятия са били 400, в които са обхванати 31 668 деца и ученици от 933 училища и детски градини в страната. Нарастващият брой както на организиранията мероприятия, така и на обхванатите в тях участници

свидетелства за повишаващия се интерес у децата и учениците към екологичната проблематика, както и за нарастващо осъзнаване от страна ръководствата на училищата и детските градини на важността на екологичното образование и възпитание.

Инициативите, които протичат при голям интерес са оценени като успешни сред целевите групи. Сред тези прояви могат да бъдат посочени:

- Кампанията на МОСВ за почистване на замърсени терени – „Да сложим точка на замърсяването“. Целта на инициативата беше, чрез личния си пример, институциите, ангажирани с опазването на околната среда да насочат вниманието на обществото към негативните последици за природата и местата за отдих от човешката дейност.
- XXXII Международен екологичен форум „Сребърна 2023“ – конкурс за ученически проекти по екология и опазване на околната среда „Сребърна 2022“ и конкурс за рисунка, есе, стихотворение, разказ на тема: „Планетата Земя – безценен дар“, осъществени с партньорството на РИОСВ – Русе, в които се включиха над 400 деца от цялата страна.
- Кампания на РИОСВ – Пловдив по случай Световния ден на водата, включваща почистване на участък на река Марица в град Пловдив от изхвърлените по брега и във водите отпадъци, проведена под мотото „Партньорство за чисти реки“ и общоградски фестивал под мотото „Бъди промяната, която искаш да видиш в света“, с участието на близо 400 деца от детските градини, училищата и екоklubовете в града.
- Общоградски празник – 23 март 2023 г., организиран по повод Световния ден на водата от община Пловдив, съвместно с РИОСВ Пловдив, ВиК ЕООД Пловдив и Басейнова дирекция Източнобеломорски район, в който участват деца и ученици с представени тематични рисунки и макети, свързани с тазгодишното мото на празника „Да ускорим промяната“ и художествено-музикална програма.
- Реализираната за четвърта поредна година от РИОСВ – Велико Търново инициатива „Природата в моите очи“, включваща фотографска изложба на тема „Защитените територии през моите очи“ с фотографии, направени от участниците в обучение „Сред природата“, организирано от РИОСВ в Природен парк „Персина“.

- Национален конкурс на РИОСВ – Пловдив за създаване на разказ, в който участници имаха възможност да разкажат за избрана от тях българска традиция, обичай, празник, поверие или легенда, свързана с природата.
- Фотоизложба „Споделена визия за екологичната мрежа НАТУРА 2000 в регион Смолян“ и детска арт работилница за ръчно рисувани тениски и текстилни торбички, организирани от РИОСВ – Смолян с подкрепата на община Смолян по повод Европейския ден на Натура 2000.
- Конкурс за детска рисунка под наслов „Красотата на природата“ на РИОСВ-Монтана. Целта на проявата бе популяризиране на биологичното разнообразие в Р България, свързано с изграждането на Национална екологична мрежа Натура 2000.
- Карнавал на биоразнообразието, организиран от община Бургас, със съдействието на Българска фондация Биоразнообразие и РИОСВ-Бургас – в 11-то издание, се включиха 27 учебни заведения от Бургас, Банево, Маринка, Българово. На лятна сцена „Охлюва“ дефилираха и представиха своите костюми над 260 участници.
- Екопразник „Инвестираме в нашата планета“ в СУ „Никола Вапцаров“, гр. Хаджидимово, организиран от РИОСВ – Благоевград по повод Деня на Земята – 22 април, вкл. изработване от учениците на тематични пана с капачки и нарисувани рисунки, с които е украсена сградата на училището, дрехи от рециклируеми материали и за финал – модно ревю с изработените костюми.
- Фестивал „Инвестираме в нашата планета“, организиран от РИОСВ – Пловдив – мащабно събитие с над 1000 участници, което включва следните активности: изложби с рисунки на видове животни, които са върнати в изконните им местообитания с усилията на различни организации, както и макети на редки и защитени видове птици, попадащи в обхвата на Европейски зелен пояс и обитаващи граничните райони на България, Турция и Гърция, изработени в реален размер и оцветяване; студентски ботанически арт-пленер за рисуване на ботанически видове; презентации и дискусия със 70 гимназисти от специализирани селскостопански гимназии; модно ревю „Зелената мода на бъдещето“ и др.
- Юбилейният XXXI международен конкурс „Музиката и Земята“, посветен на Деня на Земята – 22 април, който се реализира традиционно под патронажа на министъра на околната среда и водите и с финансовата подкрепа на

Предприятие за управление на дейностите по опазване на околната среда (ПУДООС). Музикалното събитие е единственото в света музикално такова с подобна тематика, чиито лауреати са имали турнета в САЩ, Гърция, Франция, Русия и Япония. Основан е през 1993 г. и досега в него са се изявявали над 3 000 млади таланти от 43 страни - автори и изпълнители на музикални произведения, посветени на планетата Земя и нейното опазване.

- Общоградски детски празник с конкурс за рисунка на асфалт на тема "Цветовете на природата", организиран от РИОСВ – Пловдив съвместно с община Пловдив по повод Световния ден на околната среда – 5 юни.
- 6-ти национален конкурс за рисунка с послание на тема: „Нашата планета се задъхва от пластмаса – ние сме част от решението“ организиран от РИОСВ – Бургас в партньорство с община Бургас и Народно читалище „Христо Ботев – 1937“.
- 17-и годишен литературен конкурс на името на Мими Праматарова, организиран от Националния доверителен екофонд, ДНП Рила и Сдружение „Екологичен форум“ на тема „Мечтите на дивите цветя“.
- Арт-проект „Обитателите: в търсене на по-добра среда“, чрез който тази година ОПОС по атрактивен начин представя успешните си проекти. През юни произведенията на изкуството, подобни на човешки форми, започнаха своята обиколка от София и Пловдив, в търсене на най-чистата и приятна среда за живеене.
- Фестивал на Белия щъркел в европейско село на щъркелите Белозем – фестивалът се финансира със средства от ПУДООС и е част от международната инициатива „Европейско село на Белия Щъркел“, в която са включени 11 страни. Село Белозем е отличено с този приз през 2005 г. като селото е с най-голяма гнездова популация на бели щъркели, наброяваща 34 двойки. Основната цел на тази инициатива е популяризиране на дейностите по опазване на Белия щъркел и природата, повишаване на обществената ангажираност и стимулиране на екологичния туризъм в райони с добре запазено природно наследство, както и привличане на допълнителни ресурси за местното и регионално развитие и др.

Като силни страни в провеждането на екологичните инициативи се отчитат:

- засиленото партньорство с местната власт, институциите и неправителствените организации;

- изключително активна работа с разнообразни целеви групи и най-вече работа с деца и млади хора в областта на екологичното образование;
- поддържане на стабилни и дългосрочни контакти с училища, университети, общини, неправителствени организации, общински и държавни администрации, научни институти и др.;
- готовност за създаване на нови партньорства с разнообразни организации.

Като слаби страни следва да се отбележат: недостиг на финансови средства, кадрови ресурс и актуални образователни пакети, филми и др. информационни и рекламни материали. Това ограничава провеждане на по-разнообразни инициативи, най-вече конкурси с награден фонд, организиране на пешеходни походи за посещения до различни защитени зони и територии, както и реализиране на по-големи кампании в партньорство с други институции.

Наблюдава се засилен интерес от страна на учебни заведения и местни общности и организации, които търсят партньорство за осъществяването на свои инициативи в лицето на регионалните структури на МОСВ. По-голямата част от регионалните структури отчитат засилено внимание към работа с деца и младежи от уязвими и малцинствени групи и засилена активност на училища и детски градини от малките общини и населени места на страната.

Специално място по своята мащабност заема Националната кампания „За чиста околна среда” (финансирана от ПУДООС), утвърдена през годините като ефективен механизъм да бъдат активирани и финансово подпомогнати общините, училищата и детските градини да предприемат дейности като почистване, залесяване, озеленяване, изграждане или възстановяване на детски площадки, зони за отдих, междублокови пространства и др. Чрез изпълнението на проектите се осигурява навлизане в образователния процес на съвременните тенденции в сферата на опазване на околната среда. В тазгодишното издание на кампанията са класирани 99 проекта на училища и центрове за подкрепа на личностното развитие (ЦПЛР)/обединени детски комплекси (ОДК), 106 проекта на детски градини и 134 проекта на общини и кметства. Стойността на всеки проект на общини и кметства е в размер до 15 000 лв., а за училища, детски градини, ЦПЛР/ОДК – до 7 500 лв.

Следва да се отчете и участието на НДЕФ като партньор в проект ВИЗИЯ 2045, с партньори от Германия, Полша и Словения в рамките на Европейската инициатива за климата на Германското федерално правителство (EUKI). Целта на проекта е да подпомогне училищата по техния път към климатична неутралност. Идеята е те да

станат носители на промяната и да създават моделите за намаляване на въглеродния отпечатък и да се ангажират за постигане на местните цели в сътрудничество с местните власти и другите заинтересовани страни. За участие в проекта са избрани следните общини и училища: Община Ямбол с ЕГ „Васил Карагъзов“ и ОУ „Любен Каравелов“; Община Добрич със СУ „Петко Рачов Славейков“ и СУ „Димитър Талев“. През 2023 г. е извършено следното: в четирите участващи училища са осъществени дейности за определяне на въглеродния отпечатък на училищата като се използва специално изготвен за целта онлайн калкулатор; учебно пътуване в Германия за учителите от училищата и представители на общините за запознаване с опита на Германия; четири семинара за създаване на визия за климатично неутрални училища в четирите участващи училища (ноември 2023 г.); проведени представления на вело-кино с участието на ученици от двете пилотни училища в Община Ямбол (декември 2023 г.).

Въпреки че конкретни статистически данни за 2023 и 2024 г. по отношение на поведението на младите хора в сферата на опазване на околната среда са ограничени, наличната информация показва положителна тенденция към повишаване на екологичното съзнание сред младите хора в България. Чрез образователни програми, младежки инициативи и институционална подкрепа се създават условия за осъзната промяна в мисленето и поведението на младежите по отношение на опазването на околната среда.

ТЕМАТИЧНА ОБЛАСТ 4. РАВЕНСТВО И ПРИОБЩАВАНЕ

4.1. Насърчаване на ангажираността, участието и овластяването на младите хора

Равенството и приобщаването на младите хора са ключови елементи за устойчивото развитие на всяко общество. В България, както и в много други страни, предизвикателствата пред младежите са свързани с достъпа до образование, участие в обществените процеси и гарантиране на правата им, независимо от социален, етнически или икономически произход. Съчетаването на равнопоставеност и активно приобщаване не е само морално изискване, но и стратегическа инвестиция в бъдещето на обществото. България е страна членка на Европейския съюз и е ратифицирала редица международни документи, свързани с правата на човека и недискриминацията, включително Конвенцията на ООН за правата на детето и Европейската социална харта. Националното законодателство, най-вече чрез Конституцията, Закона за защита

от дискриминация и Закона за предучилищното и училищното образование, предвижда равен достъп до образование, здравеопазване и социални услуги.

Съществуват и институции с конкретни функции в тази област – Комисия за защита от дискриминация, Държавна агенция за закрила на детето, омбудсманът, както и младежки центрове и неправителствени организации, които работят за включване на всички младежи, включително от уязвими групи.

Насърчаването на ангажираността, участието и овластяването на младите хора в България е важен аспект от политиките и програмите, насочени към изграждането на активно гражданско общество и демократични ценности.

Една от основните форми на участие е чрез образованието. Образованието е основният инструмент за постигане на равенство и социална мобилност. В българското общество съществува законово гарантиран безплатен достъп до училищно образование, но качеството и условията варират значително. Въвеждането на предмета „Гражданско образование“ в училищата създава основа за изграждане на информирани и отговорни граждани. Чрез него младите хора научават не само за своите права и задължения, но и за начините, по които могат да влияят върху обществения живот.

В много училища и университети функционират ученически и студентски съвети, които позволяват на младите да изразяват мнението си, да участват в управлението на образователния процес и да развиват лидерски умения. В редица общини съществуват младежки парламенти, които дават възможност за пряко участие в местната власт и вземането на решения.

Националната стратегия за младежта 2021–2030 поставя акцент върху участието, заетостта, образованието и младежкото овластяване. Програми като „Еразъм+“ и Европейският корпус за солидарност предоставят реални възможности за развитие, обмен и активизъм.

Национален ученически парламент (НУП) е независима платформа, която обединява ученическите съвети и парламенти от цяла България и представлява учениците на местно, национално и международно ниво. Парламентът се стреми да мотивира учениците да поемат инициатива за участие в промяната и подобряването на образованието и учебната среда със своите идеи и препоръки, като им предостави необходимата трибуна за ефективен диалог с институциите. Към момента, НУП обединява 154 ученически съвети и парламенти от цялата страна и представлява интересите на над 56 600 ученици.

Немалка роля играе за насърчаването на ангажираността, участието и овластяването на младите хора е доброволчеството – форма на активно гражданство, която развива солидарност, емпатия и отговорност. Организации като Българския червен кръст, Националният младежки форум и много други предлагат възможности за включване в социални и културни каузи, което не само променя обществото, но и обогатява самите млади хора.

По данни на Министерството на образованието и науката през 2023 г. по програма „Европейски корпус за солидарност“ в индивидуални доброволчески дейности са участвали 256 млади хора, а 62 организации са получили финансиране за реализиране на проекти, като през 2024 г. броят им е съответно 470 млади хора и 101 организации. Анализът на информацията за кандидатстващите организации сочи повишаване на дела на новосъздадените младежки организации всяка година. Тази тенденция показва повишен интерес към възможността и желание за участие и инициране на международен диалог между младите хора на европейско ниво. През 2023 г. броят на младежките работници, участвали в обучения за повишаване на компетенциите в сферата, е 1624 младежи, като 553 от тях са в неравностойно положение. Данните за 2024 г. са съответно 2126 младежи, от които 382 – в неравностойно положение. Темите, които най-често се срещат във финансираните проекти, са „Опазване на околната среда и климатични промени“, „Зелени умения“, „Физическо и ментално здраве и благополучие“ и „Включване на маргинализирани млади хора“, което недвусмислено сочи за повишаване на ангажираността към обществено значими теми, както и засилено внимание към личностното израстване, самоусъвършенстване и себепознаване с оглед намиране на правилния път за професионално развитие, към стремеж за обмяна на опит в межкултурна среда, усвояване на нови умения за работа в дигитална среда.

От 2006 г. Министерството на външните работи (МВнР) и Дружеството за ООН в България осъществяват програмата „Български младежки делегати към ООН“, която е сред най-дълго действащите и успешни български програми на глобално ниво, допринасяща за реализирането на целите на „Програмата за младежки делегати на Организацията на обединените нации“ (UN Youth Delegate Programme) към Департамента по икономически и социални въпроси на Организацията на обединените нации (ООН). Тя е важна част от политиките на МВнР за овластяване на младите хора и е сред най-признатите в световен мащаб. България е една от едва 40-те държави, които участват в програмата и по този начин се нарежда сред държавите лидери в международен план, които признават младежта като равностоен партньор в процесите

на вземане на решения на национално и международно равнище и осигуряват младежкото включване в системата на ООН.

За периода 2023-2024 г. Програмата „Български младежки делегати към ООН“ позволи на 4-ма избрани млади българи, на възраст до 29 години, да участват в процеса на вземане на решение на най-високо международно равнище, а именно в ООН в Ню Йорк. Целта им е да представят текущите предизвикателства, приоритети и потребности на младите хора в страната ни на ежегодните сесии на Трети комитет на Общото събрание на ООН и Комисията за социално развитие на Икономическия и социален съвет на ООН (ИКОСОС), както и да участват в процеси по обмяна на опит и добри практики с делегати от други държави.

През 2023 г. двамата избрани делегати (с мандат 2023 г.) са взели участие в следните мероприятия:

- участие на двамата младежки делегати в 61-ва сесия на Комисията за социално развитие на ООН на ИКОСОС за в периода 6-15 февруари 2023 г. в Ню Йорк;
- участие на един младежки делегат в годишния Младежки форум на ИКОСОС в периода 25-27 февруари 2023 г. в Ню Йорк;
- участие на двамата младежки делегати в редовната сесия на Трети комитет в рамките на 78-та сесия на Общото събрание на ООН в периода 27 септември – 7 октомври 2023 г. в Ню Йорк;
- участие на 28-та сесия на Конференцията на страните по Рамковата конвенция на ООН по изменение на климата в периода 30 ноември – 13 декември 2023 г. в Дубай, ОАЕ.

През 2024 г. двамата избрани делегати (с мандат 2024 г.) са реализирали редица дейности сред които:

- участие в 62-та сесия на Комисията за социално развитие на ООН на ИКОСОС за в периода 5-14 февруари 2024 г. в Ню Йорк;
- участие в заседание на Работната група на Съвета на ЕС по въпросите на ООН (CONUN) на 16 май 2024 г. в Брюксел, Белгия;
- Участие в редовната сесия на Трети комитет в рамките на 79-ата сесия на Общото събрание на ООН, Ню Йорк, в периода 2-15 октомври 2024 г.

При провеждане на държавната политика за младежта министърът на младежта и спорта се подпомага от Обществен съвет по въпросите за младежта и Национален консултативен съвет за младежта с активното участие на представители на институциите и представители на национално представителните младежки

организации, други младежки организации и организации, работещи с и за младите хора.

През месец октомври 2024 г. бе проведено заседание на Националния консултативен съвет за младежта. С цел по-добра синхронизация на младежките политики в страната представителите на институциите представиха конкретните политики и програми, по които работят за устойчивото развитие на младия човек в България:

- Програма „Български младежки делегат към ООН“;
- Институционална подкрепа на платформата “Bulgarian Wants You”;
- Инициативи и дейности, свързани с повишаване на общественото самосъзнание в областта на околната среда;
- Стратегия за финансова грамотност;
- Проекти за образование и обучение в сферата на туристическата индустрия, за дуално обучение;
- Проект „От висше образование към заетост“;
- Инициатива „Гаранция за младежта“;
- Инициативи по Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райони в България;
- Национална превантивна програма „Предпазване на младите хора от престъпления“

Представителите на институциите изразиха надежда и готовност за по-засилено сътрудничество с Националния младежки форум и други организации в по теми от политиките, върху които работят.

4.2. Повишаване на нивото на овластяване и качествено участие на младите хора в процесите на вземане на решения на местно, национално и европейско ниво

През 2024 г. по дейност „Проекти за дейности за младежко участие“ в сектор „Младеж“ на програма „Еразъм+“, която подкрепя участието на младежите в демократичния живот в Европа на местно, регионално, национално и европейско равнище чрез ангажирането им в гражданското общество, повишаване на осведомеността им относно общите европейски ценности и подкрепа за диалог между младежите и лицата, вземащи решения, са финансирани 21 проекти (2023 г. – 22 проекти), в които участват 23 младежки организации от България (2023 г. – 42 младежки организации). Обхванатите млади хора чрез реализираните дейности /семинари, срещи, кампании и мобилности/ по тези проекти са 3973, което бележи

малък ръст спрямо 2023 г., когато участие в тези дейности са взели 3876 младежи. Възможността за участие в срещи и дискусии с лица, отговарящи за младежката политика или други обществено значими проблеми и теми, е все по-атраaktivна и се забелязва нарастване на интереса на национално ниво.

Евродеск дава възможност на младежки организации от България да станат част от информационна мрежа в 37 държави от Европа и да установят партньорство с над 2300 Евродеск точки. През 2023 г. още 7 организации са се присъединили към мрежата в България, като броят им е 29 организации, към които през 2024 г. се присъединяват още 3 организации, разположени в различни части на страната. Общият им брой към 2024 г. е 32 организации. Техните офиси осигуряват достъп на младите хора на местно ниво до лични консултации, ресурси с информация за мобилност и образование, както и пространство за дебати, срещи и кампании по теми важни за общността.

През 2024 г. по Програма „Местно развитие, намаляване на бедността и подобро включване на уязвими групи“, финансирана чрез Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2014-2021 г., са открити четири нови младежки центрове в градовете Перник, Монтана, Габрово и Бургас. По Програмата се финансира и разширяване на обхвата на Младежките центрове в градовете Пловдив, Добрич, Стара Загора и Враца, изградени по Програма BG06 “Деца и младежи в риск“, финансирана чрез Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2009-2014 г.

Младежките центрове предлагат комплексни услуги, които подкрепят мултикултурния подход, защитават демократичните ценности и насърчават активното участие на младите хора. Те осигуряват активно включване на младите хора в дейностите на центъра. Основен инструмент на работа е неформалното образование в сферите на демократичните ценности, правата на човека, върховенството на закона, младежкото участие и социалните права на младежите. Екипите в младежките центрове осигуряват образователна подкрепа на младежите, които все още са във формално образование, но са изложени на риск от отпадане, предоставят индивидуализирани услуги за социално включване на младежи от уязвими групи, гарантират активна работа в общността със заинтересованите страни, заедно с местните публични власти разработват координирани политики и действия за и с младите хора.

Центровете са изградени по модела на Европейските младежки центрове на Съвета на Европа в градовете Страсбург и Будапеща и функционират по разработения от Съвета стандарт, наречен „Знак за качество“.

От създаването си до момента младежките центрове са обхванали над 24 500 млади хора на възраст 15-29 години. Дейностите им се адаптират въз основа на нуждите на целевата група, определени на основата на периодични проучвания и базирани на методите и подходите на неформалното образование.

С реализирането на инвестиция С1.14 „Младежки центрове“ по Националния план за възстановяване и устойчивост (НПВУ) се цели създаването на 21 младежки центъра в страната (10 центъра в областни градове + 10 извън областни градове + 1 Национален фокусен център (НФЦ), като се следва и надгражда модела на осемте вече изградени младежки центрове, финансирани по програма „Местно развитие, намаляване на бедността и подобро включване на уязвими групи“ на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2014-2021. Идеята е чрез тях да се подкрепи формирането, развитието и реализацията на учениците и младите хора чрез изграждане на мултифункционални центрове в страната, които осигуряват както съвременна материалната база, така и прилагане на иновативни подходи в работата с тези възрастови групи; да се разработят и следват конкретни дейности и политики, насочени към младите хора в посока повишаване на цифровите умения, развитие на предприемаческата, общата и финансовата грамотност, придобиване и усъвършенстване на специфични умения, които подпомагат социалното включване и пригодността за заетост. Предвидените средства по НПВУ са в размер на 70 000 000 лв. с ДДС, като изграждането им трябва да приключи до юни 2026 г.

Основната идея за създаването на Национален фокусен център е той да бъде основно методическо, информационно, обучително звено, изпълняващо функцията на координационен орган на дейностите на останалите младежки центрове в страната – както на осемте, така и на 20-те, създадени в изпълнение на Националния план за възстановяване и устойчивост на Република България. Със Заповед на министъра на образованието и науката за краен получател е определен Център за образователна интеграция на децата и ученици от етническите малцинства (ЦОИДУЕМ). Проектните дейности на НФЦ стартират в началото на 2025 година.

Поради приключването на периода на финансиране на 8-те младежки центъра в страната, създадени чрез Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство, за обезпечаване тяхната оперативна дейност през 2024 г. са отпуснати допълнителни целеви средства от централния бюджет на Република България в размер на 4 000 000 лв., разпределени по 500 000.00 лв. на осемте общини с изградени младежки центрове – Монтана, Габрово, Перник, Бургас, Добрич, Пловдив, Стара

Загора и Враца. Финансирането е осигурено чрез Постановление №184 на Министерския съвет от 28 май 2024 г., с цел подкрепа за младежките центрове, създадени по програми, финансирани от Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство (ЕИП). Отпуснатите средства са предназначени за:

- изплащане на основни и допълнителни възнаграждения на служителите;
- организиране на обучителни и образователни дейности;
- провеждане на младежки инициативи;
- участие в национални и международни обмени;
- работа в партньорски мрежи;
- повишаване квалификацията на екипите;
- осигуряване на логистична, материална и комуникационна подкрепа на дейностите.

Средствата се осигуряват за сметка на предвидените разходи по централния бюджет за 2024 г., съгласно чл. 1, ал. 5, т. 12.1 от Закона за държавния бюджет, и са предназначени за подкрепа на младежките центрове, създадени по програми, финансирани от Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство (ЕИП). Целта на това допълнително национално финансиране е осигуряване на устойчивост, функционалност и разширяване на обхвата на вече създадените центрове, като се даде възможност за развитие на капацитета, партньорствата и въздействието им върху местно, национално и международно ниво.

След предоставянето на целеви средства на общините през юни 2024 г., в рамките на ПМС №184/28.05.2024 г., младежките центрове са насърчени да реализират своите дейности в синхрон с приоритетите на Националната стратегия за младежта (НСМ) 2021-2030. В съответствие с указанията на финансиращия орган, всяка реализирана дейност следваше да бъде ясно обвързана с конкретен стратегически приоритет, което поставя основата за по-системно програмиране, наблюдение и последваща оценка на въздействието.

Министерството на младежта и спорта изготви анализ, който обобщава по теми реализираните дейности по седемте основни приоритетни области на НСМ, отчитайки както честотата и интензитетът на реализация, така и качествените измерения на ангажираността на централите във всяка сфера.

Приоритет 1: Насърчаване на неформалното обучение

Младежките центрове реализират широка гама от обучения, уъркшопи, интерактивни модули и клубни формати, насочени към развиване на ключови

компетентности. Темите включват личностно и социално развитие, комуникативни и лидерски умения, финансова, медийна и дигитална грамотност, права на човека, устойчиво развитие и екологично мислене. В редица случаи се прилагат иновативни подходи като симулации, образователни игри, културна продукция и практически задачи, насочени към осмисляне на наученото. Наблюдава се устойчиво интегриране на неформалното учене в дългосрочни програми, клубни дейности и краткосрочни модули, адаптирани към различни възрастови и социални групи, включително младежи със специални образователни потребности и младежи от малки населени места.

Този приоритет е най-силно застъпен в програмите на всички центрове. Активното участие на младежите в процеса на учене създава благоприятна среда за личностно развитие, социализация и активна гражданска позиция. Въпреки това, остава необходимост от въвеждане на инструменти за проследяване на индивидуалния напредък и валидиране на резултатите от обучението.

Приоритет 2: Насърчаване на заетостта, предприемачеството и подкрепата за млади хора, които не учат, не работят и не се обучават (NEETs)

Центровете реализират дейности в подкрепа на професионалното ориентиране, развитието на предприемачески и финансови умения и мотивацията за включване в пазара на труда. Провеждани са менторски формати, обучения по меки умения, симулации на интервюта и консултации с работодатели. Наблюдават се и отделни инициативи, насочени към активиране на младежи от NEETs групата, чрез теренна работа и включване в клубни дейности.

Въпреки добрите практики, този приоритет остава по-слабо и неравномерно застъпен. Повечето дейности са ограничени до отделни формати и не формират последователна стратегия за подкрепа на млади хора извън системата на образование и заетост. Необходим е по-ясен подход, интегриран с институции като бюра по труда, социални услуги и образователни звена.

Приоритет 3: Насърчаване на ангажираността, участието и овластяването на младите хора

Центровете насърчават младежкото участие чрез изграждане на младежки съвети, форуми, ученически парламенти и включване в консултативни механизми с местната власт. Провеждани са обучения по гражданско участие, медийна грамотност и застъпничество. В редица случаи младежите имат реална роля в планирането и реализирането на събития и публични инициативи.

Приоритетът е добре застъпен, като се отчита висока степен на ангажираност и активизиране на младите хора в процесите на вземане на решения на местно ниво. Наблюдава се потенциал за развитие на устойчиви структури за младежко самоуправление и за формализиране на механизмите за участие в общинските политики.

Приоритет 4: Развитие и утвърждаване на младежката работа в национален мащаб

Центровете работят за повишаване на квалификацията на младежките работници чрез вътрешни обучения, участие в национални и международни форуми и обмени. Изграждат се методологични рамки, тематични клубове и ресурси за подкрепа на работата с различни групи младежи. Част от центровете създават условия за междуорганизационно сътрудничество и споделяне на добри практики.

Реализацията по този приоритет показва наличие на основа за изграждане на професионална мрежа от младежки работници. Липсва обаче координирана национална рамка с ясни стандарти, сертификационни механизми и формализиране на професията „младежки работник“. Центровете показват капацитет, но имат нужда от централизирана подкрепа и координация.

Приоритет 5: Свързаност, толерантност и европейска принадлежност

Дейностите включват инициативи за межкултурен диалог, борба с дискриминацията, европейско гражданство и права на човека. Провеждани са международни младежки обмени, срещи със социално значими теми, фестивали и обучения, насърчаващи принадлежността към ЕС и ценностите на демокрацията. Включени са младежи от различен произход и етнически групи.

Макар темата да присъства в програмите на повечето центрове, тя често е представена чрез еднократни събития, без дългосрочна стратегия или партньорски мрежи. Международната дейност е съсредоточена в по-активните центрове и изисква по-широко разгръщане, за да гарантира устойчиво въздействие и европейско измерение на младежката работа.

Приоритет 6: Насърчаване на здравословния и природошадящ начин на живот

Центровете реализират разнообразни дейности за физическа активност, психично здраве, превенция на зависимости и екологично образование. Сред тях са спортни събития, работилници, лагери, походи, еко инициативи, кампании за здравословно

хранене и обучения по устойчиви навици. Част от центрoвете осигуряват и постоянен достъп до спортна и рекреативна инфраструктура.

Този приоритет е стабилно застъпен и с висок обхват сред младежите. Дейностите са често атрактивни, достъпни и привлекателни за широка аудитория. Наблюдава се добра интеграция между физическо и психично здраве.

Приоритет 7: Насърчаване на културата и творчеството сред младите

Центровете активно организират културни събития, фестивали, работилници по изкуства, клубове по интереси, театрални и музикални инициативи. Младите хора са не просто участници, а създатели на културен продукт. Културата е използвана като средство за личностно развитие, социално включване и межкултурен диалог.

Културната дейност е широко застъпена и служи като силен инструмент за ангажиране, особено при млади хора, които не биха се включили в традиционни образователни формати. Съществува добра база за създаване на устойчиви културни структури и творчески мрежи, както и възможност за изграждане на капацитет в сферата на културния мениджмънт и креативната индустрия.

Други дейности, попадащи в приоритетите

Наред с основните стратегически направления, центрoвете реализират и допълнителни дейности, които подпомагат работата им, но не попадат пряко в приоритетите на НСМ. Това включва информационни кампании, дейности за повишаване на видимостта, административни събития, работни срещи с партньори, обучения за педагози и директори на училища. В много случаи тези дейности създават условия за ефективна реализация на стратегическите цели.

Тези дейности играят важна роля за изграждането на цялостна институционална среда, устойчивост и разпознаваемост на младежките центрoве. Препоръчително е в бъдеще да се търси интеграция между стратегическите и съпътстващите дейности, за да се постигне по-висока ефективност и въздействие.

В изпълнение на целевото финансиране, предоставено по Постановление №184 на Министерския съвет от 28 май 2024 г., младежките центрoве, създадени по програми с европейско и национално участие, реализират широка програма от дейности през втората половина на 2024 г. Основната цел на предоставените средства в размер на 500 000 лв. на център е да се подпомогне устойчивото функциониране на структурите, да се разшири обхватът на младежката работа и да се повиши нейното въздействие на местно ниво.

По-долу е представена обобщена информация за всеки от финансираните младежки центрове, като включва:

- информация за размера на усвоените средства;
- информация за неусвоените средства;
- броя реализирани дейности;
- броя обхванати млади хора;
- тематичните направления и съответствието им с приоритетите на НСМ;
- реализираните разходи по основни пера;

Таблица 17

Младежки център	Разходвани средства	Неусвоени средства
Стара Загора	376 537,34	123 462,66
Бургас	500 000,00	0,00
Габрово	395 705,00	104 295,00
Монтана	442 927,00	57 073,00
Пловдив	470 762,00	29 238,00
Добрич	500 000,00	0,00
Враца	441 361,82	58 638,18
Перник	364 850,00	135 150,00

Източник: ММС

Младежки център – Стара Загора

През отчетния период младежкия център в Стара Загора е реализирал 109 дейности, в които са обхванати 2 381 млади хора. Основният акцент е поставен върху неформалното обучение, провеждането на информационни кампании, както и върху дейности, насърчаващи участието на младежите, доброволчеството и здравословния начин на живот. Дейностите са в пряко съответствие с приоритети 1, 3, 4 и 6 от НСМ.

Графика 2

За периода юни-декември от Международен младежки център – Стара Загора са усвоени 376 537,34 лв., разпределени както следва:

- възнаграждения и осигуровки – 162 442,53 лв.
- материали – 34 410,54 лв.
- услуги и логистика – 169 647,80 лв.

- командировки – 9 393,88 лв.
- разходи за вода, горива и енергия - 642,59 лв.

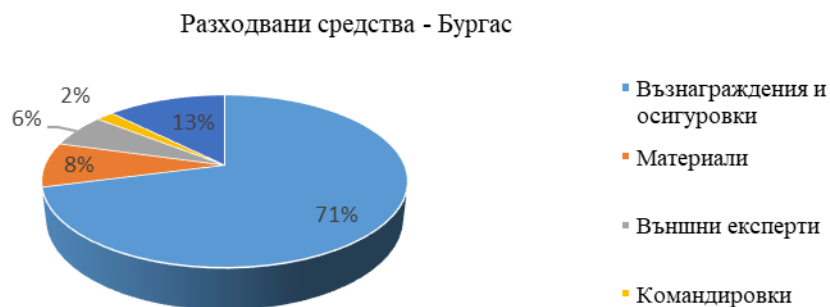
Неувоени средства: 123 462,66 лв.

Следва да се подчертае, че разходите за издръжка на центровете (режийни разходи) за периода на устойчивост на проектите, реализирани по програма „Местно развитие, намаляване на бедността и подобро включване на уязвими групи“ по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство (ФМ на ЕИП) следва да бъдат за сметка на общините!

Младежки център – Бургас

Центърът в Бургас е реализирал 132 дейности, обхващайки 5 920 млади хора. Реализирани са културни събития, спортни и здравословни инициативи, обучения, както и екологични активности. Дейностите са в пълно съответствие с приоритети 1, 6 и 7 от НСМ.

Графика 3

Общо разходваните средства от младежкия център в град Бургас са над 500 000,00 лв., от които за:

- възнаграждения и осигуровки – 380 993,30 лв.
- материали – 45 036, 58 лв.
- външни експерти – 33 591,20 лв.
- командировки – 9 978,03 лв.
- други разходи, непопадащи в приоритетните области: 67 433,08 лв.

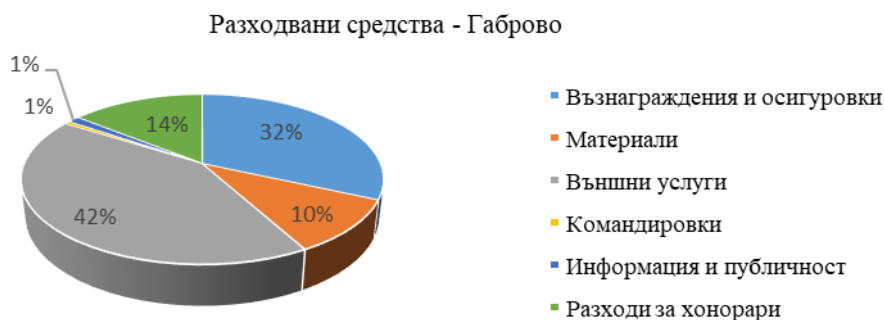
Неусвоени средства: 0 лв.

Следва да се има предвид, че общата стойност на разходваните средства от Младежки център – Бургас надвишава 500 000 лв. и включва средства в размер на 37 032.19 лв., осигурени от община Бургас.

Младежки център – Габрово

Центърът в Габрово е реализирал около 58 дейности, достигайки до 1208 млади хора. Освен тях, в кампания за популяризиране на дейността на центъра са обхванати 2 436 ученици от 8. до 12. клас, които получават информационни материали и промоционални материали на центъра, но не са активни участници в дейностите на центъра. Основните направления включват култура, неформално образование, екология, младежко участие и международни обмени, в съответствие с приоритети 1, 3, 5, 6 и 7 от НСМ.

Графика 4

Общо разходваните средства са на обща стойност 395 705 лв., от които:

- възнаграждения и осигуровки – 125 574.32 лв.
- материали – 40603.00 лв.
- външни услуги – 166165.80 лв.
- командировки – 2221.80 лв.
- информация и публичност - 4848.00 лв.
- разходи за хонорари - 56272.00 лв.

Неусвоени средства: 104 295 лв.

Младежки център – Монтана

Центърът в Монтана е провел 46 дейности, с участие на 2 075 млади хора. Младежки център Монтана поставя във фокуса на своите дейности децата – 2 466 души, сред които преобладават подрастващи на възраст 10 – 14 г. са участвали в активности на центъра.

Основен акцент е поставен върху работата с младежки клубове, участието на младите в обществения живот, неформално обучение, спортни инициативи и международни партньорства. Дейностите са в синхрон с приоритети 1, 3, 4 и 6 от НСМ.

Графика 5

Общо разходваните средства са 442 927 лв., от които:

- възнаграждения и осигуровки – 173 203.00лв.
- материали – 83 811.00 лв.
- услуги и логистика – 163 197.00 лв.
- командировки – 3 242.80 лв.
- разходи за хонорари – 19 473.20 лв.

Неусвоени средства: 57 073 лв.

Младежки център – Пловдив

За отчетния период младежкия център в гр. Пловдив е достигнал до 7 924 млади хора чрез 37 отчетени дейности. Основните направления включват достъп до спортна база, психологическа подкрепа, неформално обучение, културни клубове и овластяване на младежите. Центърът покрива приоритети 1, 3, 4, 6 и 7 от НСМ.

Графика 6

Разходвани средства - Пловдив

Общо разходваните средства са на обща стойност 470 762 лв., включвайки:

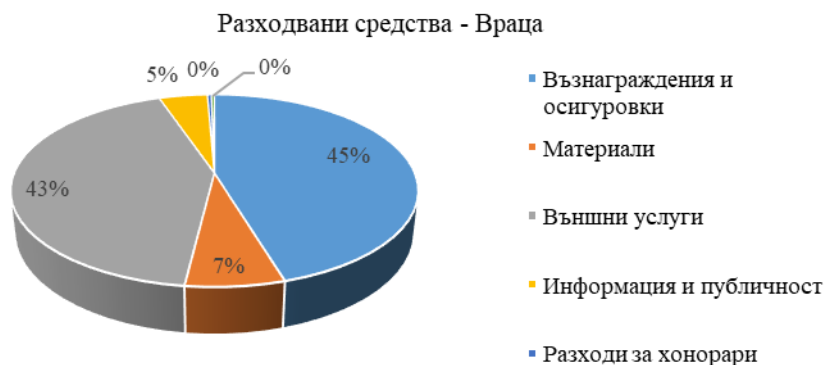
- възнаграждения и осигуровки – 225 958.00лв.
- материали – 48 473 лв.
- услуги и логистика – 68 459 лв.
- командировки – 127 872 лв.

Неусвоени средства: 29 238 лв.

Младежки център – Враца

Центърът във Враца е реализирал 79 дейности, с участие на 3 474 млади хора. Основни направления включват културна ангажираност, спорт, здравословен начин на живот, екологично образование и социално включване. Съответствие с приоритети 1, 5, 6 и 7 от НСМ.

Графика 7

Общо разходвани средства: 441 361,82 лв., от които:

- възнаграждения – 200 001,60 лв.

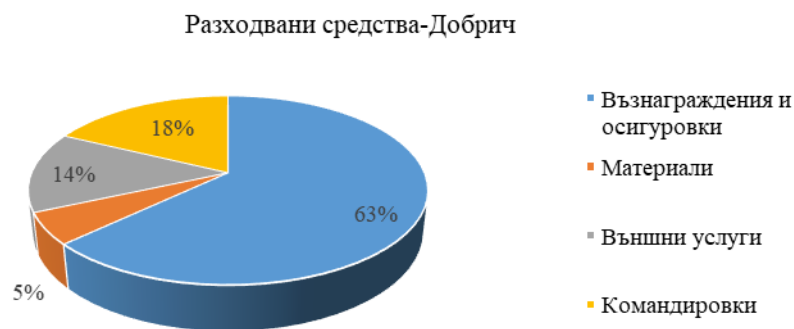
- материали – 29 226,50 лв.
- услуги и логистика – 188 945,40 лв.
- информация и публичност – 20 136,00 лв.
- разходи за хонорари – 1656,80 лв.
- командировки – 1 280 лв.

Неусвоени средства: 58 638,18 лв.

Младежки център – Добрич

Младежният център в Добрич е реализирал над 140 дейности, с участие на 3 533 млади хора. Програмата включва неформално обучение, творчески академии, спорт, здравословен живот, екологични инициативи, младежко участие, европейски ценности и международни обмени. Центърът обхваща всички приоритети (1–7) от НСМ чрез богато и балансирано съдържание.

Графика 8

Общо разходвани средства от младежки център – Добрич - 500 000 лв., от които:

- възнаграждения и осигуровки – 314 990 лв.
- материали – 26 880 лв.
- услуги – 69 056 лв.
- командировки – 89 074 лв.

Неусвоени средства: 0 лв.

Младежки център – Перник

Международният младежки център в Перник е реализирал общо 210 събития и инициативи за периода юли–декември 2024 г., обхващайки пряко над 10 006 участници на възраст 15–29 години. 2727 е броя на участниците под 15 и над 30-годишна възраст. Дейностите са насочени към всички приоритети на Националната стратегия за младежта (1–7), като се отличават с тематично разнообразие, мащаб и социална ангажираност.

Графика 9

Общо разходваните средства през периода са 364 850.00 лв. разпределени както следва:

- възнаграждения, вкл. осигуровки от работодател – 185 621.00 лв.
- разходи за услуги – 138 029.00 лв.
- разходи за материали – 18 868.00 лв.
- разходи за командировки – 22 332.00 лв.

Неусвоени средства: 135 150.00 лв.

Един от основните фактори, ограничаващи възможността за цялостно и своевременно разходване на предоставените средства по ПМС №184/28.05.2024 г., е нормативната рамка, свързана със Закона за обществените поръчки (ЗОП). Финансовият ресурс е предоставен на младежките центрове в началото на юни 2024 г., а реалното стартиране на дейностите е станало в рамките на кратък оперативен период – юни до декември. Същевременно, за част от планираните разходи – особено свързани с външни услуги, доставки на материали, логистика и техническо осигуряване – разпоредбите на ЗОП задължават възложителите да прилагат процедури за възлагане на обществени поръчки.

Процедурите по ЗОП, дори при ускорена подготовка, включват:

- разработване на документация и технически спецификации;
- обявяване на поръчката;
- конкретни срокове за подаване на оферти и разглеждане;
- сключване на договор и изпълнение.

Според налична административна практика и наблюдения от общините, средната продължителност за реализиране на обществена поръчка от момента на стартиране до сключване на договор е между 30 и 60 календарни дни, а в някои случаи – и по-дълга, особено при обжалване или необходимост от допълнителни разяснения. Това съществено съкращава времето за реално изпълнение на дейностите и ограничава

възможността да бъдат усвоени средствата по планирания начин. На практика, някои центрове започват изпълнение на договори по поръчки едва през есента, което прави невъзможно пълното реализиране на определени формати до края на отчетния период.

Конкретен резултат от горното са отчетените неусвоени средства в няколко от центрoвете (напр. Стара Загора, Враца, Монтана и Габрово), при които голяма част от непохарчените ресурси са именно в пера, изискващи провеждане на процедури по ЗОП. Това създава реален риск добрите идеи и планове за младежка активност да останат нереализирани не поради липса на капацитет, а поради невъзможност за навременно административно изпълнение на нормативните изисквания.

Общият брой реализирани дейности от осемте активни младежки центъра през периода юни–декември 2024 г. възлиза на над 740 събития, с участието на близо 39 000 млади хора на възраст между 15 и 29 години. Най-голям брой дейности са реализирани от центрoвете в Добрич (над 140), Бургас (132) и Перник (139), като всички те демонстрират висока програмна активност, ангажираност по всички приоритети на Националната стратегия за младежта (НСМ) и широк териториален обхват.

Центровете в Стара Загора (109) и Враца (79) също поддържат висока интензивност на работа, а Габрово (58) и Монтана (46) залагат на тематично фокусирани формати. Центърът в Пловдив, въпреки сравнително малкия брой реализирани събития (37), отчита най-широк индивидуален обхват – почти 8 000 млади хора, благодарение на осигурения достъп до спортна база и провеждането на масови инициативи.

Младежният център в Перник като председател на националната мрежа на младежките центрове дава силна заявка за лидерство по отношение на дейности и обхват, реализирайки 139 събития и обхващайки 10 006 млади хора, с богата и балансирана програма, съчетаваща образователни, културни, социални, екологични и международни елементи. Центърът функционира активно като координационна точка за междуцентрово взаимодействие.

Различията в броя, темпото и характера на дейностите подчертават разнообразието в подходите и стратегиите на центрoвете – от акцент върху култура, спорт и здравословен начин на живот, до по-интензивна образователна и социална работа с уязвими групи, младежи от малки населени места и такива в риск. Това налага прилагането на диференцирана, но стратегически съгласувана програмна рамка, отчитаща местния контекст, профила на целевите групи и ресурсния капацитет на всяка структура.

Цялостният анализ показва, че младежките центрове все по-успешно се утвърждават като мултифункционални хъбове за подкрепа, участие и развитие на младите хора, с потенциал за устойчиво надграждане в национален и европейски контекст.

Анализът на реализираните дейности от страна на осемте младежки центъра показва широко и устойчиво прилагане на приоритетите на Националната стратегия за младежта (НСМ). Най-ясно се откроява силната и системна ангажираност с Приоритет 1 – насърчаване на неформалното обучение, който е застъпен във всички структури. Центровете прилагат богат набор от интерактивни формати, клубни занимания, обучения и академии, насочени към развиване на ключови умения, включително в сфери като комуникация, лидерство, устойчиво развитие и гражданска активност. Неформалното учене е възприето като основен подход в ежедневната работа с младите хора.

Подобна последователност се наблюдава и по отношение на Приоритет 6 – насърчаване на здравословния и природошадящ начин на живот. Центровете провеждат разнообразни инициативи, сред които спортни събития, зелени кампании, работилници за психично здраве и програми за превенция на зависимости. Обхватът на тези дейности е широк и включва както спорадични формати, така и целенасочени дългосрочни програми.

Приоритет 3 – насърчаване на участието и овластяването на младите хора – също заема значимо място в програмите на центровете. Включването на младежите в процеси на планиране, дебати, симулации и реални консултации с местната власт допринася за повишена ангажираност, лична отговорност и засилено чувство за принадлежност. В редица случаи младите хора са не само участници, но и съорганизатори на събития и публични инициативи.

Културното и творческото изразяване, в съответствие с Приоритет 7 от НСМ, също е силно застъпено. Центровете използват разнообразни арт формати – фестивали, изложби, театрални и музикални изяви, като средство за включване на млади хора от различни социални и културни групи. Креативността е не само форма на изява, но и инструмент за социално въздействие и развитие на индивидуален потенциал.

Наред с отчетените постижения, се открояват и някои приоритетни области, в които реализацията остава по-слабо структурирана. Приоритет 2 – насърчаване на заетостта, предприемачеството и подкрепата за млади хора, които не учат, не работят и не се обучават (NEETs), е представен чрез отделни инициативи, свързани с

професионално ориентирани, финансова грамотност и менторство. Въпреки това, в повечето случаи тези дейности не са част от цялостна, дългосрочна програма, а липсват и системни партньорства с институции, ангажирани със заетостта и социалното включване на младежите.

По отношение на Приоритет 4 – развитие и утвърждаване на младежката работа – се наблюдават усилия в посока повишаване на квалификацията на екипите чрез вътрешни и външни обучения. Центровете участват в национални форуми и понякога обменят добри практики, но липсва координирана национална рамка, която да регламентира професията на младежкия работник, да въведе стандарти и сертификационни механизми и да осигури устойчиво методологическо развитие в сектора.

В заключение, младежките центрове демонстрират висока ангажираност с ключовите приоритети на НСМ, особено в сферите на образованието, участието, здравето и културата. За постигане на по-пълна и балансирана реализация на стратегията е необходимо допълнително усилие за систематизиране и задълбочаване на дейностите по приоритети 2 и 4, както и за по-тясно институционално сътрудничество, професионализация на младежката работа и устойчиво ангажиране на уязвими младежки групи.

Анализът на разходите, реализирани от младежките центрове през отчетния период, показва ясно изразена структура и повторемост в начина, по който се управлява финансирането. Общата рамка на отпуснатите средства по ПМС №184/28.05.2024 г. възлиза на 500 000 лв. на център, като центровете са изразходвали различни дялове от средствата в зависимост от обхвата на дейностите и капацитета за изпълнение.

Най-често реализираните разходи са:

- Заплати и осигуровки – това перо заема над 55–65% от бюджета на повечето центрове. Разходите покриват основно възнаграждения по трудови договори за постоянния екип (директори, младежки работници, административен персонал) и в отделни случаи – допълнителни хонорари за фасилитатори, треньори и външни лектори. Този тип разходи гарантира базовата устойчивост на структурите и е ключов за професионализацията на младежката работа.
- Материали и консумативи – разходите за материали варират между 26 000 и 48 000 лв. на център. Те включват покупка на образователни и творчески материали, спортно оборудване, техника за обучения, промоционални

продукти, както и необходимите консумативи за клубната и логистична дейност. При центрове с висока интензивност на дейности с младежи в присъствена среда, тези разходи са по-високи.

- Външни услуги и логистика – почти всички центрове отделят между 40 000 и 90 000 лв. за външни услуги – наем на техника и пространства, озвучаване, транспорт, кетъринг, рекламна и комуникационна подкрепа, дизайн и печат на материали. Това перо е ключово за реализацията на събития с външна аудитория, партньорски форуми и национални кампании.
- Командировки и пътувания – в редица случаи (напр. Бургас, Пловдив, Добрич) се наблюдават високи разходи за командировки, включително международни. Това се обяснява с участието в международни обмени, семинари и младежки лагери, както и с необходимостта от логистично придвижване на екипа и младежи до различни населени места в областта. Центровете, които работят в големи области или обслужват селски райони, логично регистрират по-високи логистични разходи.
- Други пера (в по-нисък дял) – при някои центрове се отбелязват минимални разходи за техническо оборудване, софтуерни продукти, дребни ремонти, застраховки и организационни дейности. Макар и с нисък процент, тези разходи често подпомагат дългосрочната устойчивост на инфраструктурата и дигиталната трансформация.

Общата картина показва, че най-същественят ресурсен дял отива за човешкия капитал – заплати, осигуровки и хонорари. Това е положителен знак за изграждането на устойчиви екипи и разгръщане на професионална младежка работа. Същевременно, високият процент за логистика и услуги в някои центрове налага нужда от по-прецизно финансово планиране, за да се постигне по-добър баланс между разходна ефективност и въздействие.

Няколко центъра (като Бургас и Добрич) са усвоили пълния размер на средствата, докато други (Стара Загора, Враца, Монтана и Перник) не са успели да разходват част от бюджета. Това показва различна степен на административен капацитет и гъвкавост при изпълнение. В бъдеще може да се обмислят механизми за вътрешно преразпределение на средства, при условие че част от структурите надвишават програмните си цели, а други не достигат оптимално усвояване.

На база на получената информация от младежките центрове в осемте града и последвалия анализ се открояват няколко основни тенденции, които биха могли да се

формулират като конкретни препоръки. Анализът показва стабилна реализация на приоритети като неформално обучение, здравословен начин на живот, участие и култура, но частичен или епизодичен обхват по приоритети 2, 4 и 5. Препоръчва се:

- По приоритет 2 (заетост, предприемачество, NEETs): разработване на специализирани програми за активиране на NEETs; сътрудничество с бюрата по труда и местни работодатели; стимулиране на социално предприемачество и микроинициативи.
- По приоритет 4 (младежка работа): въвеждане на обучителни модули с признати сертификати; насърчаване на обмен на добри практики чрез партньорства между центровете.
- По приоритет 5 (толерантност и европейска принадлежност): развитие на международно сътрудничество чрез програми като „Еразъм+“, Европейски корпус за солидарност; създаване на модули за европейско гражданство и дигитална демокрация.
- Препоръчва се насочване към устойчиви, повтаряеми и въздействащи формати, които надхвърлят еднократни събития. Такива могат да бъдат менторски програми, дългосрочни клубове и работни групи, лидерски академии с проследяване на ефекта, общински младежки съвети с регулярен мандат.

Съществува необходимост от засилване на националната координационна рамка между центровете чрез тематични срещи и професионални обучения на екипите, споделяне на методики, ресурси, събития и добри практики, съвместни проекти между два или повече центъра с регионален обхват. Това би подобрило видимостта, ефективността и взаимното надграждане на добри примери.

В този контекст, ключова е ролята на Министерството на младежта и спорта като национален координатор, отговорен за стратегическото насочване, методическата подкрепа и мониторинга на дейността на младежките центрове. Министерството следва да продължи да играе водеща роля в осигуряването на рамки за качество, в инициирането на съвместни платформи за споделяне и обучение, както и в гарантирането на устойчиво финансиране и институционална подкрепа за развитието на младежката инфраструктура в страната. Регламентирането на младежките центрове в Закона за младежта и определянето на ясни механизми за координация и отчетност би допринесло значително за реализацията на целите на НСМ и дългосрочната ангажираност на младите хора на местно и национално ниво.

Добра практика:

✦ **Младежки активисти за промяна: Изготвяне на нова Общинска стратегия за младежта 2025–2030**

📍 **Фондация „Подобри“ – гр. Шумен**

📅 2023 г. – 2024 г.

📁 Програма „Еразъм+“

☑ Цел: да се създаде приобщаващ модел за активно участие на младите хора в процесите на вземане на решения на местно ниво.

Проектът „Младежки активисти за промяна“ имаше за цел да даде възможност на младите хора в община Шумен да участват активно в оформянето на своята общност и в процесите на вземане на решения. Основното му постижение е разработването на Общинска младежка стратегия (2025–2030 г.), която отговаря на реалните нужди на младежта в Шумен и същевременно насърчава ново поколение лидери, които ще прилагат стратегията в сътрудничество с местната администрация и младежките организации. Проектът възприема модел на участие, който обединява представители на младежта, НПО, учители и експерти в процеса на изготвяне на политики. Чрез събития за изграждане на капацитет, обучения и менторство проектът ангажира различни младежки групи и над 20 млади лидери, като ги снабди с умения за комуникация, работа в екип и застъпничество.

Постигнати резултати:

- ✓ Създаване на устойчива рамка за продължаващо участие на младежта в управлението
- ✓ Осигуряване на възможност на младите хора в община Шумен да участват активно в оформянето на своята общност и в процесите на вземане на решения
- ✓ Разработени общинска младежка стратегия, общинска младежка програма, общински план за изпълнение

4.3. Насърчаване на социалното включване на младите хора от уязвими групи

В Закона за предучилищното и училищното образование (ЗПУО) е заложено, че образованието е национален приоритет, а изпълнението на този приоритет се гарантира чрез прилагането на принципи, сред които са посочени: равен достъп и приобщаване на всяко дете и на всеки ученик; равнопоставеност и недопускане на дискриминация; съхраняване на културното многообразие и приобщаване чрез българския език; запазване и развитие на българската образователна традиция; хуманизъм и толерантност; ориентираност към интереса и към мотивацията на детето и на ученика, към възрастовите и социалните промени в живота му, както и към способността му да прилага усвоените компетентности на практика.

Приобщаващото образование е процес на осъзнаване, приемане и подкрепа на индивидуалността на всяко дете или ученик и на разнообразието от потребности на всички деца и ученици чрез активиране и включване на ресурси, насочени към премахване на пречките пред ученето и научаването и към създаване на възможности за развитие и участие на децата и учениците във всички аспекти на живота на общността. Тоест, акцент е умението за работа с разнообразието от индивидуални потребности.

Образователната интеграция се отнася до интеркултурните аспекти: форми на взаимодействие за развитие на социокултурна компетентност и ефективна социализация; форми на работа с деца, ученици и родители преодоляване на натрупани социално-педагогически дефицити; дейности за разработване и въвеждане на иновативни педагогически (дидактически и възпитателни) форми за интеркултурно образование в образователните институции в системата на предучилищното и училищното образование, както и в системата на висшето образование; дейности, насочени към формиране на знания, умения, нагласи и ценности за интеркултурна компетентност в децата и учениците; дейности за подобряване достъпа до качествено образование. Тук акцентът се поставя върху формирането на социални компетентности.

За осигуряване на достъп до образование Министерството на образованието и науката активно и последователно прилага мерки в три основни направления:

- Обхват и задържане в образователната система;
- Осигуряване на необходимата подкрепа за деца и ученици, за които българският език не е майчин и които имат пропуски или срещат затруднения при усвояването на учебното съдържание;

- Третото направление, което според нас е особено важно, е: осигуряване на подкрепяща среда в образователните институции за деца и ученици, чийто майчин език е различен от българския чрез назначаване на образователни медиатори и социални работници.

С изменение и допълнение на Наредбата за финансирането на институциите в системата на предучилищното и училищното образование от 01.01.2018 г. се предоставят допълнителни средства от държавния бюджет за работа с деца и ученици от уязвими групи. Сред основните критерии за предоставяне на допълнителните средства за образователни институции с концентрация на деца и ученици от уязвими групи е ниският образователен статус на родителите, като се измерва процентът на родителите с по-ниско от средно или основно образование (начален етап), или на родителите без образование. Със средствата може да се извършват разходи за допълнителни трудови възнаграждения за служители, включени в екипите за обхващане и задържане в образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст, за заплащане на допълнителни учебни часове по български език в училищата и на допълнителни модули за деца, които не владеят български език, в детските градини, както и за персонал, ангажиран с мерки за подпомагане на достъпа до образование и предотвратяване на риска от отпадане от системата на предучилищното и училищното образование на децата и учениците от уязвими групи.

С нови изменения на Наредбата за финансирането на институциите в системата на предучилищното и училищното образование от 2023 г. в чл. 52а отделно целево се осигуряват средства за назначаване на образователни медиатори, социални работници и/или помощници на учителя. Разпределението на средствата по чл. 52а за бюджетната година по детски градини и училища се утвърждава със заповед и се публикува на интернет страницата на Министерството на образованието и науката. Целта на направените изменения е да се гарантира устойчивост на дейността на образователните медиатори и да се обезпечи финансово тяхната работа. Отделно със заповед се утвърждава и възнаграждението на образователните медиатори за съответната година. Броят на назначените образователни медиатори за учебната 2023/2024 г. е 1184 г.

Средствата за уязвими групи през 2023 г. са в размер на 36 078 916 лева.

Целта на направените изменения в Наредбата за финансирането на институциите в системата на предучилищното и училищното образование беше да се гарантира

устойчивост на дейността на образователните медиатори и да се обезпечи финансово тяхната работа.

По данни на Центъра за информационно осигуряване на образованието (преобразуван чрез сливане в Институт по образованието от 29.10.2024. г.) броят на назначените образователни медиатори за учебната 2023/2024 г. към края на месец декември 2023 г. е 1184, като 71 от тях са назначени в повече от една образователна институция.

Съгласно новата ал. 8 на чл. 52а, приета с измененията през 2023 г., средствата работа с деца и ученици от уязвими групи за съответната година ще се намаляват с размера на неизразходваните средства, предоставени от държавния бюджет на същото основание през предходната година.

Разпределението на средствата по чл. 52а за бюджетната година по детски градини и училища се утвърждава със заповед и се публикува на интернет страницата на Министерството на образованието и науката. Съгласно Заповед № РД09-948/12.04.2024 г., утвърдена от министъра на образованието и науката, размерът на средствата за един служител (образователен медиатор, социален работник и/или помощник на учителя) при нормална продължителност на работния ден за 2024 г. е 18 000 лева, с което месечното възнаграждение става 1500 лева.

Размерът на средствата за уязвими групи за 2024 година е 48 601 057 лв. По данни на Института по образованието към месец ноември 2024 г. със средства от държавния бюджет чрез бюджета на МОН, по национални програми на МОН и по европейски проекти с конкретен бенефициент МОН в детски градини и училища са назначени 1308 образователни медиатори.

Проектът „Успех за теб“ е фокусиран основно от I до VII клас, като се поставя акцент върху общата подкрепа за ученици в риск от отпадане, както и върху обученията по български език и литература на ученици с цел успешното им представяне на националните външни оценявания, но и на държавните зрелостни изпити. Има възможност за работа на образователните медиатори и социалните работници. Ще се финансират дейности по кариерно ориентиране на учениците, за да могат да направят своя информиран избор, особено след VII клас, на къде да продължат образованието си. В проекта има заложен и обучения на над 4000 педагогически специалисти и непедagogически персонал. Тук се включват и образователни медиатори, социални работници и друг непедagogически персонал.

В дейностите са заложили и занимания по интереси, междуучилищни дейности и допълнителни обучения по учебни предмети. Идеята е учениците да преодолеят затрудненията в ученето и да преминат по-плавно през етапите на образование.

С осигурените средства в размер на 151 123 000 лева училищата ще имат възможност да подкрепят близо 100 000 ученици и техните родители. В края на всяка учебна година ще се проследяват резултатите на учениците и ще се извършва анализ на работата с тях.

През учебната 2024/2025 г. по проект „Успех за теб“ продължава да се осъществява дейност за интензивна работа с родители на ниво училище за формиране на положителни нагласи към образованието и за пълноценното им участие в образователния процес. Дейността цели повишаване на гражданските и социалните компетенции на родителите на ученици от уязвими групи за осъзнаване на отговорностите им за развитието, отглеждането и възпитанието на техните деца. Провеждането на различни форми за интензивна работа с родители на ученици от уязвими групи, образователните медиатори/социални работници ще допринесе за изграждане на мултикултурна образователна среда и формиране на положителни нагласи към образователния процес. Дейността се организира и изпълнява от включените в проекта училища. Предвижда се активно участие от страна на непедагогическия персонал на (социалните работници/образователни медиатори) за осъществяването на взаимодействие и сътрудничество с родителите от целевата група.

До декември 2024 г. в изпълнение на тази дейност са наети 883 медиатори и 120 социални работници в 675 училища.

В резултат от изпълнението на дейността, учениците в риск от отпадане ще бъдат подпомогнати при преодоляване на трудностите в овладяването на учебното съдържание. Реализацията ѝ ще допринесе за повишаване на индивидуалните постижения на учениците и на мотивацията им за учене. Участието на училищата в проектната дейност цели да повиши образователните им резултати.

Допълнителните обучения за обща подкрепа по проект "Успех за теб" са стартирали през втория срок на учебната 2023-2024 година. Подкрепа са получили 48 720 ученици. За участвалите ученици са издадени общо 151 235 удостоверения (21 826 удостоверения за Региони в преход (РП) и 129 409 за По-слабо развити региони (ПРР)), разпределени по етап на образование, както следва:

- Начален етап на образование – 72 571 (10 570 за РП и 62 001 за ПРР) удостоверения;

- За прогимназиален етап на образование – 49 000 (7616 за РП и 41 384 за ПРР) удостоверения;
- За първи гимназиален етап на образование – 4762 (854 за РП и 3908 за ПРР) удостоверения;
- За първи гимназиален етап на професионално образование – 15 698 (1739 за РП и 13 959 за ПРР) удостоверения;
- За втори гимназиален етап на образование – 2288 (379 за РП и 1909 за ПРР) удостоверения;
- За втори гимназиален етап на професионално образование – 6916 (668 за РП и 6248 за ПРР) удостоверения.

Коефициентът на обхванатите деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст се определя като относителен дял на записаните в образователните институции деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст към 15 септември и към началото на втория учебен срок на съответната учебна година спрямо броя на населението за съответната година на раждане по данните на ГРАО, намален с броя на децата със статус „в чужбина“. Референтните периоди започват с датите, към които се актуализират данните за записаните деца и ученици в образователните институции за съответната учебна година в НЕИСПУО.

Към началото на учебната 2023/2024 година коефициентът на обхванатите е 94,16 (към 15.09.2022 г. същият е 94,72), определен като относителен дял на записаните в предучилищното и училищното образование деца и ученици на задължителна предучилищна и училищна възраст на 15 септември спрямо броя на населението за съответната година на раждане по данни на ГРАО, намален с броя на децата със статус „в чужбина“, т.е. коефициентът на обхват е по-нисък сравнен с началото на 2022/2023 г. По отношение преодоляването на ранните бракове в някои ромски общности образованието се оказва най-важният фактор, който влияе на повишената възраст за ранно съжителството: колкото по-високо е нивото на образованието, толкова по-късно се създава семейството. Други важни фактори са икономическото състояние и условията на живот: бедните семейства и тези, които живеят в лоши условия, създават семейства по-рано.

Стартиралият нов проект „Успех за теб“ по програма „Образование“ – 2021-2027, съфинансирана от ЕС, ще даде възможност на училищата с комплекс от дейности да помогнат учениците да подобрят образователните си резултати. По-голямата

продължителност на проекта – 5 години, ще позволи по-добро усвояване на придобитите умения и постигане на по-добър ефект.

От 2019 г. Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства управлява и изпълнява Националната програма „Подпомагане на общините за образователна десегрегация“, която се одобрява с Решение на Министерския съвет на Република България. Нейните основни цели са: „Образователна интеграция на деца и ученици от уязвими групи, включително роми, чрез реализиране на дейности от общините за образователна десегрегация и превенция за недопускане на вторичната сегрегация“ и „Осигуряване на подкрепяща образователна среда, насърчаваща позитивното взаимодействие между всички участници в образователния процес в условията на несегрегирани, приемни образователни институции“. Центърът организира конкурсни процедури в изпълнение на Национална програма „Подпомагане на общините за образователна десегрегация“ като се финансират проекти на общини на територията на Република България. Бюджетът за учебната 2022/2023 години е в размер на 500 000 лв., като през 2023 г. са одобрени проектните предложения на 8 общини, а предоставените средства в размер на 495 000 лева.

През учебната 2023/2024 година по Националната програма „Подпомагане на общините за образователна десегрегация“ за 2023 г, изпълнявана от ЦОИДУЕМ, за реализиране на процеса на образователна десегрегация е осигурен безплатен транспорт в рамките на населеното място за 510 деца и ученици от образователни институции с концентрация на уязвими групи до приемни образователни институции. 1188 деца в задължително предучилищно образование и ученици до VII клас са получили учебни пособия и материали. Проведени са 115 мотивационни дейности, свързани с преодоляване на процесите на десегрегация и обхващане на децата и учениците в образователната система. Общо 379 родители са участвали в дейности за повишаване на мотивацията децата им да посещават детска градина и училище. Назначени са 22 образователни медиатори и друг непедagogически персонал за изпълнение на дейности по националната програма. Осъществени са 63 дейности с родители, деца и ученици и представители на институции за изграждане на среда, осигуряваща ефективен процес на десегрегация и превенция за недопускане на вторична сегрегация.

През учебната 2024/2025 година по Националната програма „Подпомагане на общините за образователна десегрегация“ за 2024 г., изпълнявана от ЦОИДУЕМ, са финансирани проектните предложения на 11 общини, с изпълнението на които е осигурен безплатен транспорт за 525 деца и ученици в рамките на населеното място от

образователни институции с концентрация на уязвими групи до приемни детски градини и училища. 1047 деца в задължително предучилищно образование и ученици до VII клас са получили учебни пособия и материали. Назначени със средства по националната програма за 2024 г. са 21 образователни медиатори и друг непедагогически персонал.

Бюджетът по националната програма, изпълнявана от ЦОИДУЕМ за 2024 г., се запазва 495 000 лева и 5000 лева средства за мониторинг.

През 2024 г. ЦОИДУЕМ приключи изпълнението на проект „Изграждане на капацитет за образователно и социално включване“. Проектът се финансира по програма „Местно развитие, намаляване на бедността и подобро включване на уязвимите групи“, на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2014-2021 г. (ФМ на ЕИП). Бенефициент на проекта е Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (ЦОИДУЕМ) с партньори СУ „Св. Климент Охридски“ и Европейския Вергеланд център, гр. Осло, Кралство Норвегия. Периодът на изпълнение е от 17.09.2021 г. до 17.04.2024 г. (През месец септември 2023 г. проектът бе анексиран като се допълниха за изпълнение нови 4 дейности, с което се удължи срокът на проекта от 24 на 31 месеца, увеличи се и бюджетът с 97 000 евро.) Общата стойност на проекта е 1 143 415,45 лева / 584 628 €, от които 85% се финансира от ФМ на ЕИП и 15% Национално съфинансиране.

Общата цел на проекта е: Изграждане на административен капацитет за образователно и социално включване на уязвими групи чрез предоставяне на съответни обучения в различни области на няколко типа участници, ангажирани с изпълнението на други проекти в програма „Местно развитие, намаляване на бедността и подобро включване на уязвими групи“.

Целевите групи са: младежки работници; ромски образователни медиатори; общински служители; преподаватели в педагогически факултети, педагогически персонал; обучители на младежки работници, образователни медиатори, преподаватели; екипи за управление на младежките центрове (управител/директор, педагогически съветник и др.), финансирани по програмата „Местно развитие, намаляване на бедността и подобро включване на уязвими групи“.

Дейности, които са изпълнени по проекта са:

- Разработване и поддръжка на електронна платформа: В изпълнението на тази дейност е разработена електронна платформа, създадена като инструмент за

осигуряване на последователност и устойчивост на дейностите по проекта по време на изпълнението и след приключването им, която предоставя възможности за осъществяване на допълнително дистанционно обучение на целевите групи; осигуряване на достъп до учебни ресурси, дигитална библиотека, съдържаща разработените методологии и програми за обучение и др., тематично подходяща информация и литература, включително ресурси предоставени от партньора и др.

- Надграждане на съществуващите обучителни рамки: В изпълнението на дейността бяха актуализирани и надградени три обучителни рамки: Методология и учебна програма към нея за обучение на младежки работници за повишаване и усъвършенстване на знанията, уменията и компетентностите за прилагане на методи, подходи и похвати за ефективно социално и образователно включване на уязвими групи; Методика и обучителна програма за работа на непедagogическия персонал (помощници на учителите, образователни медиатори, социални работници в образованието) и други заинтересовани лица (авторитети от и за общността, представители на неправителствени организации) за прилагане на форми и методи за взаимодействие между детска градина и родителите на деца от уязвимите общности, в т.ч. и с родители на деца със СОП и обучителна програма; Методология и обучителна програма образователни медиатори за повишаване и усъвършенстване на уменията и компетентностите за ефективно социално и образователно включване на уязвими групи.
- Разработени нови обучителни рамки: Обучителен пакет за университетски преподаватели с Методология и учебна програма за обучение/за специализирана подготовка на педагогически специалисти за работа с уязвими групи в условията на мултиетническа и мултикултурна образователна среда; Учебен план и учебни програми по отделните дисциплини за следдипломна квалификация към СУ за длъжността „образователен медиатор“; Обучителен пакет „Разпознаване, превенция и защита от формите на дискриминация и социалното изключване“ с 3 специализирани обучителни модули и обучителни програми за: университетски преподаватели, за педагогически специалисти и за непедagogически специалисти (образователни медиатори, младежки работници и др.) за обучение в превенция и защита от формите на дискриминация; Специализиран обучителен модул „Наблюдение и действия

срещу речта на омразата, антициганизма и дезинформацията в социалните мрежи“.

- Обучение за обучители на: младежки работници, образователни медиатори и университетски преподаватели, в резултат са обучени обучители за университетски преподаватели – 18; Обучени младежки работници, които да станат обучители на младежки работници – 10; Обучени образователни медиатори, които да станат обучители на образователни медиатори – 10.
- Обучение на целеви групи по проекта: университетски преподаватели, педагози, младежки работници, образователни медиатори, непедagogически персонал и общински служители. Като резултат са обучени 45 педагози, 86 образователни медиатори, 57 младежки работници, 57 непедagogически персонал и 51 общински служители.
- Изграждане на капацитет и обмен на добри практики: С цел повишаване на административния капацитет чрез обмен на опит с Младежкия център в гр. Лисабон и Младежкия център в гр. Будапеща общо 24 представители на ръководители на проекти по програма „Местно развитие, намаляване на бедността и подобро включване на уязвими групи" и ръководители на младежките центрове се запознаха с практиката, изпълнявана в областта на политиката за приобщаване на уязвими етнически малцинства, както и предизвикателствата, породени от прилагането ѝ.

В допълнение, в рамките на П РЧР 2021-2027 г. се изпълняват мерки по операция „Активно приобщаване и достъп до заетост на хора в неравностойно положение“ с бюджет от 30 млн. лв. Те са насочени към повишаване качеството на живот, насърчаване на социалното включване и интегриране в обществото на групите в неравностойно положение, в т.ч. млади хора. Подкрепата е индивидуална, специфична и комплексна, чрез повишаване на възможностите за започване на работа, подобряване на уменията, квалификация и преквалификация, насърчаване на социално-икономическата им интеграция и други според индивидуалните потребности. През 2024 г. са сключени 75 договора на обща стойност 21,7 млн. в които са обхванати 4 188 лица.

4.4. Насърчаване на толерантност и ненасилие, превенция на агресия сред младите хора, включително и в онлайн пространствата

С цел превенция на агресията и насилието и създаване на сигурна образователна среда в образователните институции Министерството на образованието и науката реализира следните дейности и мерки през учебната 2023/2024 г., както следва:

През 2023 г. са обучени 20 психолози от НМГПП по темата за онлайн тормоз и киберсигурност.

Изпълнява се и Национална програма „Без агресия за сигурна образователна среда“ за 2024 г., в която като акцент е поставена темата за киберсигурността. Обхванати са 20 детски градини с 2803 деца, 320 учители и 2550 родители. По модул 2 „Училище без агресия за сигурна училищна среда“ на програмата с бюджета на модула 400 000 лв. са включени 13 606 ученици, 1350 учители и 5900 родители от 41 училища. Акцент на НП за учебната 2024-2025 г. е осигуряването на сигурна образователна среда за децата и подрастващите и във виртуалното пространство. Извършен е мониторинг на Програмата за 2024-2025 г. в областите Пловдив, Бургас, Благоевград, Варна.

Министерството на образованието и науката е взело участие в работна група на тема „Препоръчително екранно време за деца и насоки за ползване на медийно и онлайн съдържание“ към СЕМ.

В рамките на работната група е планирана кампания, която да стартира през м. септември с участието на Националните медии – БНТ и БНР. Изготвени са насоки за „Препоръчително екранно време за деца и насоки за ползване на медийно и онлайн съдържание“, които са разпространени в образователните институции.

Осъществена е кампанията „Аз ще бъда отговорен шофьор, в която са проведени 6 пътуващи семинара в градовете София, Пловдив, Пазарджик, Стара Загора, Велико Търново, Варна в партньорство със СК „Автоцар“.

Осъществени са дейности за прилагане на Цялостната програма за сигурна среда и превенция на насилието и тормоза по проект BG05M2OP001-3.018-0001 „Подкрепа за приобщаващо образование“. В рамките на проектната дейност са реализирани са 112 програми от 113 институции в 21 области в страната, в рамките на компонента за работа с родители. Постигнато е ефективно и информирано участие на родителите в процеса в рамките на проекта.

С цел реализиране на психологическата подкрепа на децата и учениците Министерството на образованието и науката поощрява назначаване на училищни

психолози и педагогически съветници като към 15.09.2024 броят им е: психолози – 1458 и педагогически съветници – 778.

Осъществена е тематична проверка за прилагането на Механизма за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование¹⁰ с цел оказване на методическа подкрепа на място и обсъждане на проблемни въпроси с педагогическите специалисти, през 2022 г. е осъществен мониторинг по изпълнение на Механизма, извършен от експерти от дирекция „Приобщаващо образование“ в училища от областите Пазарджик, Благоевград, Ловеч, Велико Търново и Бургас и е оказана методическа подкрепа на педагогическите специалисти в тези институции за неговото прилагане.

Реализира се Проект BG05M2OP001-2.012-0001 „Образование за утрешния ден“. По Дейност 3 от проекта е изпълнен сключеният договор по обществена поръчка с предмет „Обучения на учители за програмиране/кодиране, киберсигурност, защита на интелектуална собственост и др.“ от Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Обученията са за програмиране/кодиране, киберсигурност, защита на интелектуална собственост и др. - обучени 834 педагогически специалисти.

Всяка година в последната сряда на февруари се отбелязва деня за борба с тормоза в училище, познат като „Ден на розовата фланелка“. В тази кампания се засягат всички форми на тормоз в това число и в социалните мрежи.

Организационно е подпомогната Националната кампания на ДАЗД, както и с участие в състава на журито, оценяващо постъпилите есета в рамките на Националната кампания за превенция на насилието и злоупотребата с деца в изпълнение на мярка 1.1 от Плана за действие за изпълнение на Националната програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца (2023 – 2026 г.) под мотото „Бъди смел, бъди добър!“.

Съвместно с ГДНП, сектор „Домашно насилие“ е изготвен проект на програма по темата за домашното насилие, насочена към учениците от 9-10 клас. Предстои Програмата да бъде утвърдена от министъра на образованието и науката и министъра на вътрешните работи.

Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ реализира проект „Единство в различието“ по програма „Културно предприемачество, наследство и сътрудничество“ (Резултат 3) с включване на млади хора в дейности, насърчаващи

¹⁰ приет със Заповед № РД09-5906/28.12.2017 г. на министъра на образованието и науката

етническата толерантност и приобщаването на малцинствени групи от младежи с различна етническа принадлежност.

Езикът на омразата остава сериозен проблем, особено в контекста на бързо развиващите се технологии и социалните медии, където анонимността често води до агресивно поведение. Въпреки наличието на инициативи и програми, предизвикателствата пред младежите в България по отношение на демократичното участие, толерантността и езикът на омразата остават значителни. За да се постигне ефективен напредък следва да се работи по посока на: повишаване на осведомеността, засилване на институционалната подкрепа (местните власти и неправителствени организации да работят заедно, за да създадат програми за участие на младите хора, които не само поставят акцент на правата им, но и насърчават тяхната роля като активни граждани), организиране на кампании за социална промяна, създаване на безопасни пространства за дискусии, където младите хора могат да изразяват мненията си и да дискутират важни теми без страх от осъждане и редица други. През 2024 г. Министерството на правосъдието се включи в изпълнението на Националната стратегия за младежта (2021-2030) като партнираща институция по Приоритет 5 Свързаност, толерантност и европейска принадлежност, Стратегическа цел 5.2 Насърчаване на толерантност и ненасилие, превенция на агресия сред младите хора, включително и в онлайн пространствата. Изпълнени са следните дейности:

- Подкрепа на информационни кампании и младежки обучения, свързани с изграждането на толерантно поведение и противодействие на агресивното поведение и езика на омразата, където очакваният резултат е „Повишена информираност в областта на домашното насилие и насилието сред уязвимите групи“, а индикатор за измерването му е „Брой младежи, обхванати в дейности, насърчаващи толерантността и противодействие на езика на омразата“;
- Подкрепа на информационни кампании и младежки обучения, свързани с демокрация, права на човека и върховенство на закона, където очакваният резултат е „Повишени компетентности по отношение на демокрацията, правата на човека и върховенството на закона“, а индикатор за измерването му е „Брой млади хора, отстояващи демокрацията, върховенството на закона и правата на човека“.

Представители на Министерството на правосъдието изнеса лекции в две столични училища, свързани с домашното насилие сред уязвимите групи и върховенството на

правото. Лекциите са обхванали 87 младежи и са проведени под формата на презентации и беседи.

4.5. Насърчаване на културата и творчеството сред младите хора

Културните и творческите дейности играят важна роля за социализацията и развитието на младите хора. В много общини обаче културната инфраструктура е остаряла или липсва, а някои съоръжения са недостатъчни. Програмите за финансиране на младежки инициативи от Министерството на младежта и спорта, както и от неправителствени организации, дават възможности за проекти в областта на изкуствата, музиката, доброволчеството, читалищната дейност, които допринасят за приобщаването.

По Национална програма „Училищни олимпиади и състезания” на МОН за учебната 2022/2023 година в модул „Национални и международни ученически олимпиади и състезания” са включени и изяви от Националния календар за изяви по интереси на децата и учениците.

По Националния календар за изяви по интереси на децата и учениците през учебната 2022/2023 година са финансирани изяви със средства в размер на 49 560 лв., като участие са взели около 45 000 деца и ученици.

С промените в Наредбата за приобщаващото образование и Наредбата за финансирането на институциите в системата на предучилищното и училищното образование са въведени нови регламенти, свързани със заниманията по интереси и с финансирането им в държавните и общинските училища чрез осигуряване на целеви средства от държавния бюджет. Заниманията по интереси се организират в различни тематични области – наука, изкуство, технологии и др., като са включени 64 556 ученици от цялата страна.

През 2024 г. в изпълнение на чл. 1, ал. 5, т. 5.2 от Закона за държавния бюджет на Република България за 2024 г. е създадена програма „Читалища“ за дейности на народните читалища. Целта е да бъдат финансирани проекти на народни читалища, вписани в Регистъра на народните читалища и читалищните сдружения, с което да се подпомогне тяхната дейност, свързана с опазване и представяне на културно наследство на страната ни. По програмата са постъпили 1423 проекта, от които са финансирани 81 народни читалища и изцяло е усвоен предвидения бюджет от 2 500 000 лева. В резултат от реализиране на програмата трябва да се създадат: споделени културни пространства, отговарящи на съвременните очаквания и потребностите на

общността; съвременно технологично оборудване, от което да се ползват и младите хора; изпълнение на държавните културно-просветни задачи на народните читалища като културна, образователна и социална организация; включване на читалищата с нови културни продукти; модернизирани културни продукти; привлечени професионалисти от културния и творческия сектори от всички области в страната за равен достъп до култура.

Министерството на културата подкрепя финансово любителското творчество и опазването на нематериалното културно наследство, творческите проекти на общини, читалища и други неправителствени организации с насоченост към детски и младежки дейности, формиране на национално самосъзнание, поддържане на етническата идентичност, интеграция на ромите, възпитание в толерантност и интеркултурен диалог, активен живот на възрастните хора, интеграция на хора с увреждания и развитие на творческия потенциал. Програмата е насочена към мярката за предоставяне на достъп до култура с фокус върху децата, младежите и уязвимите социални групи, както и включване на културата като неотлъчна и значима част от образователния процес. С такава насоченост през 2024 г. са подкрепени 89 проекта на обща стойност 1 450 575, 46 лв.

В Националния литературен музей (НЛМ) до 30 % от участниците в литературни четения и събития на музея, свързани с рецитали на съвременни поети, са млади хора във възрастовата група 15-29 г. Същият процент е и публиката от млади хора, които имат отношение към литературните събития. Предвид предмета на дейност на музея този процент е немалък.

В Къща музей „Панчо Владигеров“ – София са проведени следните мероприятия и конкурси: Майсторски класове с участници 69 души; Конкурс „Клависимо“ с участници 22 души; Конкурс „Орион“ с участници 15 души; Международен конкурс SYN(es)THESIS с участници 70 души.

По данни на Министерството на културата Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ е посетена от 3 421 организирани посетители на възраст между 15 и 29 години.

Предприети са следните мерки в Националния литературен музей: 1. Организация на национален детско-юношески конкурс за най-добър рецитатор на стихове на Иван Вазов по повод 175 години от рождението на Народния поет през настоящата година; 2. Организиране и връчване съвместно с Фонд „13 века България“ на националната литературна награда „Владимир Башев“ за млад автор, която се дава всеки 2 години и

предстои да бъде връчена през 2025 г.; 3. Предстоящо откриване на литературен кабинет „Иван Симеонов“ към НЛМ, където ще се събират млади писатели на творчески ателиета и обсъждания на съвременна литература.

В Националната галерия се работи за насърчаване на културата и творчеството сред младите хора през образователните програми, които съпътстват програмата й. Всички образователни програми проведени през 2023 – 2024 г. са насочени към най-малките участници (2-5 г. „Вълшебно одеяло“), като преобладаваща част от участниците са във възрастовата група от 6-12 и 7-14 години. Гимназиалното ниво се покрива с програмата „КЛАС В МУЗЕЯ“, с която отдел „Образователни програми“ към Националната галерия е разширила обхвата си, чрез интегриране в своите програми учебното съдържание от учебниците от първи до дванадесети клас на общообразователните училища. За посетителите на галерията и участниците в образователните модули са изработени информационно-образователни уроци, които разказват на достъпен език за изображенията (картини) публикувани в учебниците и в повечето случаи представляващи част от колекцията на Националната галерия. Материалите са разделени в 12 групи (от първи до дванадесети клас) с подходящ за възрастовата група дизайн и поднасяне на информация за творбата, автора, периода, както и известни любопитни факти.

Проектът на Къща музей „Панчо Владигеров“ – София, стартиран през 2024 г. – цикъл от концерти „По Владигеровски“, цели съживяване и своеобразна „реставрация“ на богатото музикално-инструментално наследство на Владигеров с възстановка на оригинални концертни програми, запазени в архива на композитора, от негови авторски концерти, в които той участва като композитор и изпълнител. Привлечени за провеждането на тези събития са утвърдени оркестрови и изпълнителски състави през първата половина на 20-ти век.

През 2025 г. музеят продължава реализацията на проекта, като ще включи концерт с млади изпълнители, възпитаници на Национално музикално училище „Панайот Пипков“. Подкрепя се дейности и инициативи за повишаване на личните творчески умения на младите хора: Организиране на майсторски класове за музикални инструменти за млади изпълнители с музикално образование и с особени творчески постижения от поредицата „Другият поглед“ на Къща музей „Панчо Владигеров“.

По повод Деня на европейските автори – 25 март 2024 г., Държавният културен институт създаде видео, като покани българския детски писател Петя Кокудева, която прочете свои произведения в галерия „Мисията“. Това събитие е част от усилията да се

популяризира европейската литература сред младите хора, като се насърчава четенето и откритията в литературата. Видеото има 710 гледания, 30% от които са на възраст между 15 и 29 години

През периода 12 февруари – 19 март 2024 г. в Триъгълната кула – експозиционното пространство на Регионалния исторически музей София е представена изложба за деца и младежи „Сузи, внучката от къщата на N4“, представен от CULTURRAMA. ART. "Проектът Сузи" е базиран на книгата на берлинската писателка, илюстраторка и учителка Биргита Бер. Изложбата разказва истинската история на едно еврейско момиче от Берлин-Вилмерсдорф, което заедно с родителите си Шефи и Лудвиг Колм се укрива през октомври 1942 г., за да избегне преследването от националсоциалистическия режим. Държавният културен институт към министъра на външните работи на Р България участва в реализирането на изложбата в рамките на проекта „Стратегическо сътрудничество между България и Норвегия в подкрепа на международните ангажименти на България за борба с антисемитизма и опазването на еврейското наследство“. 200 младежи посетители.

Добра практика:

✦ **Фотоконкурс „Усмивка, пролет, живот, природа“ – област Ловеч**

📍 **Обществено-консултативен съвет по училищни политики (ОКСУП) към Областния управител на област Ловеч**

📅 март – април 2024 г.

Фотоконкурсът предоставя възможност на младите хора от област Ловеч да изразят своето усещане за пролетта, природата и позитивните емоции чрез фотография. Съчетавайки артистичност и съревнование, инициативата насърчава участниците да развиват креативност, естетическо възприятие и позитивна нагласа.

Постигнати резултати:

- ✓ повишена мотивация за младежка активност и творческо изразяване
- ✓ развито визуално и емоционално мислене
- ✓ формирана общност от участници, обединени около темата за природната красота и сезонния позитивизъм

4.6. Засилване на чувство за принадлежността към ЕС и споделяне на европейските ценности

Със Заповед РД-09-429/31.05.2024 г. на министъра на младежта и спорта е създадена Национална работна група за изпълнение на Диалога по въпросите на младежта в ЕС в рамките на Стратегията на ЕС за младежта (2019-2027) и Резолюцията на Съвета на ЕС относно управлението на Диалога по въпросите на младежта. Националната работна група има за цел да осигури ефективното изпълнение на процеса на Диалога на национално ниво чрез организиране на консултации, насърчаване на младежкото участие и координация между заинтересованите страни.

Основните функции на Националната работна група включват укрепване на младежкото участие в процесите на вземане на решения, подпомагане на интегрирането на Европейските младежки цели, развитие на междусекторно сътрудничество и подобряване на комуникацията между младите хора и институциите. В допълнение, групата работи за повишаване на информираността относно Диалога, поддържа база данни с организации и следи възможностите за финансиране на дейностите, свързани с процеса.

През отчетния период 2023-2024 г. попада работата на Националната работна група в рамките на 10-ия цикъл на Диалога на ЕС за младежта (01.07.2023-31.12.2024). През този период Националната работна група за първи път проведе процедура за селекция на младежки делегати за целия цикъл на Диалога. Това решение е взето въз основа на обратната връзка от предходни младежки делегати и разширяването на дейностите на национално ниво. В новия формат младежките делегати се избират чрез конкурс в два етапа – оценка на документи и интервю. Двама делегати се избират от целия състав на НРГ, а един – от Национален младежки форум. За младежки делегати бяха избрани Сейрула Лютви и Никол Хамбарлиева, а за резервни – Андон Георгиев и Александра Александрова. За младежки делегат от квотата на НМФ беше избран Димитър Фердинандов. Младежките делегати взеха участие в Европейските младежки конференции, в заседанията на НРГ като наблюдатели, както и в други дейности на Диалога.

Във формат “Местен диалог за младежта” от работата на НРГ в различни градове в страната бе проведено събитие, на което младите хора са информирани относно Диалога на ЕС по въпросите за младежта и етапа на изпълнение. Целта на събитието е да се проведе диалог между младите хора и вземащите решения в местната власт, за да бъдат приложени препоръките на местната младежка общност.

Въз основа на направените предварителни проучвания и резултатите от националните консултации, предизвикателствата, пред които са изправени младите хора в избраните общини, са свързани с:

- Ограничен достъп до неформално образование, разнообразни спортни и културни дейности;
- Нужда от по-добър достъп до качествено здравеопазване, стажове и обществен транспорт;
- Нужда от подобряване и разширяване на инфраструктурата в градовете, така че да предоставят повече възможности - поддържани паркове, велоалеи, спортни площадки, екопътеки;
- Липсата на младежки центрове и/или младежки пространства, устойчивостта на местните младежки пространства, организации и младежки работници;
- Липса на адекватна превенция срещу използването на психотропни вещества;
- Липсата на достъпна за младежите информация относно вземането на решения и възможностите на местно ниво и трудната комуникация с местната администрация.

Участниците имат възможност да представят откритите местни проблеми пред лицата, определящи политиката – кмет и/или заместник-кмет и местната администрация, така че да получат обратна връзка за това как съвместно могат да изпълнят препоръките. Събитието е проведено в градовете Видин, Плевен, Враца, Монтана, Стара Загора, Ямбол, Русе, Велико Търново, Карлово, Шумен, Търговище, Разград, Добрич, Варна, Бургас, Пловдив, Крумовград, Смолян.

Резултатите от дейността са обобщени в следващата таблица:

Таблица 18

Град	Дата	Брой участници	Ангажирани, вземащи решения
Обиколка №1			
Видин	24.06.2024	35	Заместник-кмет и представители на местната администрация
Плевен	25.06.2024	22	Кмет и заместник-кмет
Враца	26.06.2024	18	Началник Отдел “Култура, спорт, туризъм, социални и младежки дейности” и други

			представители на общината
Монтана	27.06.2024	21	Заместник-кмет
Обиколка №2			
Стара Загора	10.07.2024	18	Омбудсман, началник на Отдел “Образование и младежки дейности”, представители на Звено “Младежки дейности”
Ямбол	11.07.2024	35	Заместник-кмет, представител на Ресор “Младежки дейности” и представители на общинската администрация
Обиколка №3			
Русе	10.09.2024	25	Кмет и заместник-кмет
Велико Търново	11.09.2024	3	Заместник-кмет и експерт “Младежки дейности”
Карлово	13.09.2024	16	Кмет
Обиколка №4			
Шумен	26.09.2024	10	Експерти от Отдел “Култура, младежки дейности и спорт”
Търговище	27.09.2024	47	Кмет, заместник-кмет, младши експерти “Младежки дейности”, секретар на МКБППМН
Разград	28.09.2024	34	Кмет, заместник-кмет и общински съветници
Добрич	29.09.2024	22	Заместник-кмет
Варна	30.09.2024	23	Заместник-кмет
Обиколка №5			
Бургас	07.10.2024	62	Кмет и заместник-кмет
			Заместник-кмет, експерт

Пловдив	09.10.2024	18	“Младежки дейности”, представители на регионалния център на МТСП за гр. Пловдив
Обиколка №6			
Крумовград	22.10.2024	40	Заместник-кмет, експерт “Младежки дейности”
Смолян	24.10.2024	33	Заместник-кмет, Главен експерт, младши експерт

Източник: ММС

От извадката може да се види, че в срещите общо са се включили близо 500 младежи. Най-често на срещите присъстват заместник-кметове, но и самите кметове проявяват засилен интерес към проблемите, които младите хора имат, и предложенията, които искат да им представят. В голяма част от срещите заместник-кметовете, които присъстваха, отговаряха именно за ресор “Младеж” в съответната община.

Ролята на местната власт в срещите не е просто да изслуша младите хора, но и да влезе в конструктивен диалог с тях, в който и двете страни да обменят идеи, препоръки и контакти, така че, от една страна, общината да има по-ясна представа за това от какво се нуждаят младежите, а от друга, младите хора да научат какви възможности вече предоставя общината. В повечето общини се наблюдаваше приятната тенденция администрацията и младите хора не само да влизат в структуриран разговор, но и да разменят контакти и да си поемат ангажимент за бъдещи срещи. Въпреки този позитивен извод в няколко населени места се забелязва липсата на желание за провеждане на разговор от страна на местната власт, тъй като младите хора бяха използвани по-скоро като повод за позитивна реклама, отколкото бяха приети като равнопоставена страна, с която може и трябва да се обсъждат важни теми. Това негативно явление се забелязва в под половината общини, които бяха посетени по време на обиколките, а изводът е, че все още има неразбиране относно същността на истинското младежко включване, което не е просто проформа, а е отворен и достъпен процес.

Впечатление прави, че в доста градове, където има експерти и отдели, занимаващи се с младежки дейности, цялостната дейност на звеното всъщност включва широк кръг от сфери на компетентност, сред които младежките дейности са само един

фрагмент. Най-често младежките дейности са в един ресор със спорта, образованието, социалните дейности, а на места дори и с културата, туризма и демографската политика. Въпреки че междусекторните връзки са важни и понякога трудно се разграничават, нуждата от специалисти в областта именно и само на младежките дейности се откроява. Там, където такива експерти има, комуникацията от младите хора към общината и обратното, протича по-бързо и плавно, тъй като има ясен фокус. Самостоятелното обособяване на ресор “Младеж” и подготвянето на компетентни кадри, които да го ръководят, е ключово за развитието на младежката политика на местно ниво и за създаването на по-благоприятна среда за младите хора, в която те да искат да се развиват и да могат да го направят в пълния си потенциал без да се сблъскват с административни пречки.

По време на втората част на срещите, в която именно се провежда диалогът между местната власт и младежта, се открие също и нуждата от по-чести срещи и повече съвместна работа между двете групи. Проблемите, които младите хора идентифицираха, често се покриваха със сфери, в които общината или има желание да работи, или вече работи, но има проблеми с разпространението на информация или конкретизирането на точните нужди. Младежката перспектива и идеи са ключови за подпомагане развитието на градовете и общините, тъй като по този начин може и трябва да се дава поле за изява и израстване.

Освен да се открият най-често срещаните предизвикателства пред младите хора от срещите по места излязоха и 10 препоръки, които се чуваха най-често и които биха допринесли за положителното развитие на градовете. Те са свързани със:

- Нуждата от изграждане на младежките пространства на закрито и на открито;
- Повече възможности за спорт в града;
- Подобряване на качеството на образование;
- Организиране на младежки събития от млади хора за млади хора;
- Повече подкрепа към местните организации – финансова и административна;
- Да се подобри чистотата и транспорта в града, както и да се осигури по-добра достъпност до Младежкия център (където такъв има);
- По-добър контрол върху опазването на средата;
- Популяризиране на доброволчеството;
- Създаване на устойчив консултативен младежки съвет/младежки парламенти.

- Структурирана и достъпна информация за младежките дейности – обособяване на специална секция в сайта на общината, създаване на профили в социални мрежи, по-добро разпространение в училищата

Някои препоръки могат да бъдат изпълнени по-лесно от други. И въпреки че някои от тях зависят и от необходими национални политики, местната власт има механизмите и компетентността да работи по тези препоръки. Общините могат да ги използват, за да адресират проблемите към централната власт и да се застъпват за изменение и допълнение съвместно с младите хора. Пример за препоръка, която попада в компетентността на общината, е изграждането на младежки център, чиято устойчивост само да бъде подпомогната от Министерство на образованието и науката и Министерство на младежка и спорта. Образованието, макар и да е компетентност на МОН що се касае до програмите, общините могат да развиват ученическите съвети и да се стремят да включват учениците в живота на местните общности. Младежите също биха могли да бъдат включвани в обществените обсъждания за градския транспорт, например за определяне разписанията и спирките, така че да бъдат съобразени с тях. Организациите, ученическите съвети и неформалните младежки групи могат да бъдат включени и да се работи със и за тях в една самостоятелна местна институция за младежта, чието изграждане и изцяло в компетентна на общината.

В изпълнение на дейностите, свързани с Диалога на ЕС по въпросите на младежта бе проведена и Национална младежка конференция „Приобщаващи общества и ролята на младите хора“. Националната младежка конференция се проведе на 31 октомври и 1 ноември в град Перник. Официалното откриване беше в емблематичната сграда на Минна дирекция – Перник, а последващите дискусии и работа по групи бяха проведени в Международен младежки център – Перник. Партньори на конференцията бяха Министерството на младежта и спорта, община Перник, Икономически и социален съвет, УНИЦЕФ – България. Основните цели на конференцията са да разгледа ролята на младежката политика, като инструмент за включване и участие на младите хора на местно и национално ниво. Също така да анализира бариерите пред участието и включването на младите хора и да изведе препоръки за подобряване на младежката политика на местно и национално ниво. Конференцията събра над 80 участници от цяла България, сред които представители на младежки организации, държавни институции, местни власти и експерти в областта на младежката политика. Участниците се фокусираха върху идентифицирането на добри практики и извеждането на конкретни препоръки за адаптиране на заключенията на Съвета на ЕС, така че те да бъдат

приложими на национално и местно ниво в България. За постигането на целите, програмата бе ориентирана в посока на местно и национално ниво. Участниците имаха възможността на присъстват на две панелни дискусии, в които не само да чуят добри практики от различни институции, но и да зададат своите въпроси и да споделят впечатленията си пред представителите на местни и национални организации, както в последствие да работят по групи за изработване на препоръки на местно и национално ниво.

Основно измерение на всички финансирани проекти по в сектор „Младеж“ на програма „Еразъм +“ и програма „Европейски корпус за солидарност“ е чрез овластяване и ангажираност да насърчи младите хора към активно гражданство, да ги обвърже с Европейския проект, като междуременно им помогне да придобият и развият компетенции за професионалното им бъдеще.

През 2023 г. са финансирани 21 проекта в сектор „Младеж“ на Програма „Еразъм +“, които засягат като основна тема европейската идентичност и информираността по въпроси за Европейския съюз, в които са участвали над 1600 млади хора.

През 2024 г. са финансирани 52 проекта в сектор „Младеж“ на Програма „Еразъм +“, които засягат като основна тема европейската идентичност и информираността по въпроси за Европейския съюз, в които са участвали над 2080 млади хора.

По линия на Министерството на културата организирани образователни програми от инициативите в Националната художествена галерия са както следва: „Запознай се с...“ – образователна програма, представяща световно известни автори, чиито произведения са в колекцията на Националната галерия като проведените през 2023-2024 г. : „Запознай се с Пиер Реноар, Едгар Дега, Огюст Реноар, Анри Матис, Огюст Роден, Жорж Папазов, Жул Паскин, Хенри Мур и Кристо и Жан-Клод, Франц фон Щук, Кете Колвиц“; ателиета, запознаващи участниците с изкуството на Бистра Льошевалие, Жорж Папазов и др. автори с международно признание представени самостоятелно с изложби в периода 2023 – 2024 г. с международно признание; „СЪВРЕМЕННО ИЗКУСТВО ЗА ДЕЦА“, „ИСПАНСКА ЖИВОПИС. Абстрактно изкуство“ и др.; ателиета отбелязващи рождението на КРИСТО И ЖАН-КЛОД (провеждани всяка година); Програмата „ПЪТЕШЕСТВИЕ НА ИЗТОК“ запознаваща младите хора с изкуството на Азия и Африка чрез серии от образователни ателиета посветени на „Боговете на Индия“, „Укийо-Е“, „Изкуството на Бирма“, „Приказните килими на Бирма, „Виетнамска лакова живопис“, „Изкуството на Батика“, „Бронзовите съкровища на Бенин“ и др.; Магията на реставрацията.

В Националната галерия се организират и провеждат и тематични музейни турове, ателиета за деца и семейства и публикации в социалните мрежи на галерията за значими за българското изобразително и световно изкуство автори, събития и произведения; образователни програми и ателиета посветени на изкуството на Злато Бояджиев, Владимир Димитров – Майстора, Родно изкуство и много други. Мултимедийна експозиция през 2023 г. е посветена на 150-годишнината от гибелта на Апостола на свободата Васил Левски с вход свободен.

Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ е Европейска депозитна библиотека, с режим на пълен депозит към Европейската комисия и е Европейски документален център. Над повече от 100 младежи ползват издания на ООН и специализираните ѝ организации, както и издания на Европейския съюз.

ТЕМАТИЧНА ОБЛАСТ 5. ИНФОРМИРАНост И ДИГИТАЛНИ УМЕНИЯ

5.1. Повишаване на достъпа до неформално обучение за развитие на ключови компетентности

Периодично Националният статистически институт провежда Изследване на образованието и обучението на възрастни, което обхваща и лица на възраст 18-29 години. Последните данни от това изследване са за 2022 г. и са както следва:

Таблица 19

Участие в образование или обучение и ползване на чужди езици от лицата на възраст 18-29 год., през 2022 г.¹¹

		Участие във формално образование и обучение или неформално обучение				
		Общо	Участвали		Неучаствали	
		Брой	Брой	%	Брой	%
Пол	Общо	683 418	337 637	49,4%	345 781	50,6%
	Мъж	355 851	170 862	48,0%	184 989	52,0%
	Жена	327 567	166 775	50,9%	160 792	49,1%
Местоживеене	Град	522 669	298 412	57,1%	224 257	42,9%
	Село	160 749	39 225	24,4%	121 524	75,6%

Източник: НСИ

Таблица 20

		Участие в самостоятелно обучение				
		Общо	Участвали		Неучаствали	
		Брой	Брой	%	Брой	%

¹¹ Следващата вълна на изследването предстои да се проведе през 2028 г.

Пол	Общо	683 418	504 843	73,9%	178 575	26,1%
	Мъж	355 851	247 650	69,6%	108 201	30,4%
	Жена	327 567	257 193	78,5%	70 374	21,5%
Местоживееене	Град	522 669	417 762	79,9%	104 907	20,1%
	Село	160 749	87 081	54,2%	73 668	45,8%

Източник: НСИ

Таблица 21

		Ползване на чужди езици				
		Общо	Ползващи най-малко един чужд език		Неползващи чужди езици	
			Брой	Брой	%	Брой
Пол	Общо	683 418	473 241	69,2%	210 176	30,8%
	Мъж	355 851	244 223	68,6%	111 628	31,4%
	Жена	327 567	229 019	69,9%	98 548	30,1%
Местоживееене	Град	522 669	395 421	75,7%	127 248	24,3%
	Село	160 749	77 821	48,4%	82 928	51,6%

Източник: НСИ

Данните за лицата на възраст 18-29 години от горните три таблици показват, че участието във формално и неформално образование и обучение е в по-голяма степен характерно за жените отколкото за мъжете – 50,9% участвали жени срещу 48,0% участвали мъже; и в много по-голяма степен характерно за жителите на градовете отколкото за жителите на селата – 57,1 % участвали жители на градовете срещу два пъти по-малко – 24,4% - участвали жители на села. Същото важи и за самостоятелното обучение – 78,5% участвали жени срещу 69,6% участвали мъже; и 79,9% участвали жители на градовете срещу 54,2% участвали жители на селата. Ползването на чужди езици е горе-долу еднакво характерно за мъжете и жените – 69,9% жени срещу 68,6% мъже – разликата е само 1,3%, което на практика е незначимо. Но ползването на чужди езици показва съществени разлики между представителите на градовете и на селата – 75,7% жители на градовете срещу 48,4% жители на селата, ползващи най-малко един чужд език. Всичко това означава, че приоритетно политиката по повишаване на достъпа до неформално обучение за развитие на ключови компетентности следва да бъде насочена към представителите на мъжете сред младите хора и към жителите на селата.

Проведеното през 2023 г. по поръчка на Министерството на младежта и спорта социологическо изследване на тема „Установяване на ефекта от политиката за младежта върху младите хора“ сочи, че интернет, в частност социални медии (61%) и новинарски сайтове (47%), е основният източник на актуална информация за младите.

Трябва да се отбележи, че водещ модел в използването на Фейсбук е следването на страници на водещи телевизионни медии. Въпреки това, промяната на модела на използване на новинарско съдържание при младите хора – от традиционните телевизионни и печатни медии към онлайн пространството, поставя въпроса за достоверността на използваната информация и разпространяването на фалшиви новини.

Информация за разнообразни институционални инициативи и инициативи на неправителствени организации, таргетиращи младите хора в страната, не успява да достигне до мнозинството от целевата група. Повече от половината респонденти (61%) не познават работата на нито една младежка организация. Инициативата „младежки работници“ се оценява като добра, но недобре позната.

Интернет е ежедневие за почти всички млади хора – използва се на първо място за достъп до социални мрежи и забавление, играе основна роля и като източник на информация. Паралелно с това, четенето на книги става все по-непопулярно – половината от изследваните лица (49%) не са прочели нито една книга през изминалата година. Наблюдава се модел, в който интернет изпълнява всички информационни функции. Резултатът често е висока информираност на голямо разнообразие от теми, но, паралелно с това, липса на стабилна структура, или рамка, която да подреди информацията в устойчиви представи за света и обществото, както и неясни критерии за истинност.

Освен формалното образование, в контекста на продължаващото цял живот образование, изследването адресира и нагласите на младите хора към неформално образование, които допринасят за разширяване на хоризонта, справяне с определени не само образователни, но и емоционални, когнитивни и пр. дефицити. Във връзка с това на участниците е зададен въпрос относно нагласите им към усъвършенстване на своите знания и умения след завършването на учебни заведения и формалното им образование. Три четвърти (75%) от младежите в изследването виждат полза от продължаващото цял живот образование и планират да се придържат към този модел на образование. Процентът е по-висок в столицата (81%) и областните градове (80%), отколкото в другите необластни градове (66%) и селата (65%).

Високият на декларативно ниво интерес се потвърждава и от отговорите на други въпроси в изследването. Запитани дали вече са участвали в курсове, предлагани от неформални организации, избрани по теми, свързани с интересите на респондентите – например курсове по чужди езици, компютърни умения, бизнес курсове, фотография,

готварство и други подобни, 69% от участниците дават положителен отговор, като 28% са участвали веднъж, 11% – два пъти, а 31% – повече от два пъти.

В рамките на изследването респондентите са питани и дали до този момент са търсили информация за различни видове неформално обучение. Положителен отговор са дали 67% от общия брой участници. Отново се отчита по-голям интерес в столицата (78%) и областните градове (73%). Неформалното образование не е влязло в ползрението на 9% от респондентите, като процентът е отчетливо по-висок в селата (16%), което е знак, че е необходима целенасочена кампания в по-малките населени места. Сред търсилите информация, мнозинството (81%) намират процеса за лесен, като не се отчитат съществени разлики по тип населено място. Все пак посочилите, че живеят в селата имат малко повече затруднения с намирането на такава информация (17%).

Независимо дали са търсили информация или участвали досега в неформално обучение, участниците са попитани дали планират да започнат такова в присъствена или дистанционна форма в близката една година. Данните показват, че една трета (37%) имат такива планове, като процентът е най-висок в столицата (46%), следвана от областни и други градове (38%), а най-нисък – в селата (27%), където и възможностите са най-малки.

Факт е, че 28% от всички респонденти нямат планове за започване на курсове. В рамките на изследването са помолени на споделят основните причини за това, като е възможно да посочат повече от един отговор. Като водещи причини се декларира основно недостига на време, било поради работни задължения (30%), учене (22%) или семейни задължения (17%). Други водещи мотиви са липсата на интерес (32%) и необходимост (19%). 9% заявяват, че се затрудняват да изберат какво би било подходящо за тях и предполагат липсата на адекватна младежка консултация в тази насока. Процентът е по-висок в столицата (10%) и областните градове (7%), отколкото в други градове (4%) и селата (2%). За 11% от всички респонденти мотивът е липсата на финансови средства, 6% посочват, че в тяхното населено място няма такива възможности, а 5% – липсата на информация за подобни курсове.

Значителен дял респондентите, които имат намерение да започнат курс или още се колебаят, притежават документ за професионална квалификация (48%) или от документ от участие в неформално обучение (31%), а други 27% посещават обучение с цел придобиване на професионална квалификация към момента на изследването. 80% от от изследваните лица смятат, че подобен документ подобрява шансовете за намиране

на работа (41% отговори „да, със сигурност“ и 39% отговори „по-скоро да“), без значими различия по тип населено място, докато 10% са на противоположното мнение, а други 10% не могат да преценят.

Потенциална бариера пред интереса към неформални форми на обучение е убеждението сред значителна част от изследваните лица (32%), че работодателите не биха взели предвид знанията, компетенциите и уменията, придобити чрез самостоятелно учене или по друг неформален начин извън учебните заведения. Най-висок е дялът на споделящите това мнение в столицата (40%), а най-нисък - в селата (26%). Важно е да се отбележи, че повече от половината респонденти (53%) са на противоположното мнение, а 14% не могат да преценят. При тълкуване на тези резултати е добре да се вземе предвид, че въпросът на включва придобиването на диплома. Освен това е възможно респондентите да прилагат и различни дефиниции за неформално обучение, различни от официалната.

Според данните на Националния статистически институт дялът на младите хора на възраст 16-29 навършени години, които регулярно използват интернет е изключително висок, съответно 94,3% през 2023 г. и 94,2% през 2024 г. Новинарски сайтове, онлайн вестници и списания през 2023 г. са чели 60,2% от младежите на тази възраст, а през 2024 г. – 51,4%.

Таблица 22

	(Проценти)	
	2023	2024
Четене на новинарски сайтове, вестници, списания онлайн	60,2	51,4
Регулярно използване на интернет (всеки ден или поне веднъж седмично)	94,3	94,2

Източник: НСИ

В изпълнение на своите Годишни работни програми за 2023 г. и 2024 г. Центърът за развитие на човешките ресурси е провел множество обучения с настоящи и потенциални бенефициенти по Програмите „Еразъм +“ и „Европейски корпус за солидарност“. Изпращани са редовно информационни материали по електронната поща на бенефициентите и потенциалните ползватели, проявяващи интерес към двете програми. Въпреки нестабилната здравна обстановка, през 2023 г. успешно е проведена Информационна кампания в 6 града в България, където са обхванати над 1000 потенциални бенефициенти. В допълнение са организирани 6 информационни уебинари с насоки за кандидатстване по двете програми, посетени и гледани на запис от повече от 1200 души, както и уебинари за начина на управление на стартиращите

проекти по програмите. През 2024 г. също е проведена подобна информационна кампания отново в 6 града в България със същия брой потенциални бенефициенти. За достигането до всички целеви групи ЦРЧР организира семинари и конференции на живо и онлайн, поставя редовно информационни съобщения на своя сайт, използва социалните мрежи за бърз и лесен достъп до заинтересованите страни, провежда различни тематични уебинари, видео уроци, както и активно разпраща медийни съобщения.

През 2023 г. са финансирани 151 проектни предложения за младежка мобилност, в които са участвали 120 организации и 269 млади хора от България. През 2024 г. са финансирани 169 проектни предложения в сектор „Младеж“, основно за неформално обучение, както и за разработване на методики за работа в младежката сфера, в които са участвали 134 организации и 339 млади хора от България.

В рамките на П РЧР 2021-2027 г. се изпълнява целенасочена операция „Дигитални умения“ с бюджет 40 млн. лв. (28 млн. лв. за младежи), която допуска организиране и провеждане на обучения за подобряване на дигиталните умения на безработни лица за ниво от 5 до 8 по Европейската рамка за дигитални умения и за всички нива на умения за неактивните лица. Реални дейности се очаква да започнат през 2025 г. Операцията се изпълнява от Агенцията по заетостта.

Подкрепа за неформално обучение и развитие на ключови компетентности, с фокус върху младите и малките земеделски стопанства, се осъществява и по Програмата за развитие на селските райони за периода 2014-2020 г. (ПРСР 2014-2020 г.) чрез прилагане на подмярка 1.1. „Професионално обучение и придобиване на умения“ и подмярка 1.2. „Демонстрационни дейности и действия по осведомяване“ от мярка 1 „Трансфер на знания и действия за осведомяване“.

Дейностите по подмярка 1.1. „Професионално обучение и придобиване на умения“ имат за цел да стимулират трансфера на знания и иновации в областта на селското и горското стопанство и селските райони. Подмярка 1.2. „Демонстрационни дейности и действия по осведомяване“ е насочена към повишаване на знанията и подобряване на уменията на земеделските и горските стопани и на заетите лица в техните стопанства чрез постигане на подходящо ниво на техническо и икономическо обучение и увеличаване на капацитета за достъп на знания и информация в областта на селското и горското стопанство.

В периода 2023-2024 г. по тези две подмерки в обученията и семинари са участвали 107 лица, а в демонстрационни дейности 50 лица на възраст между 18 и 29 години включително.

Възможност за подобряване на достъпа на младите хора до съвети и консултации дава разширяването на териториалния обхват на действие на Националната служба за съвети в земеделието посредством създаване на мобилни общински центрове (офиси) за консултантски услуги по подмярка 2.2 „Създаване на консултантски услуги“ от мярка 2 „Консултантски услуги, управление на стопанството и услуги по заместване в стопанството“ по ПРСР 2014-2020 г. Основната цел на създадените консултантски мобилни офиси в малките населени места е предоставяне на съвети на млади и малки земеделски стопани. Консултантски услуги, финансирани по подмярка 2.2, са получили 831 лица, отговарящи на целевата група.

Одобрените за подпомагане проекти по ПРСР 2014-2020 г., насочени към предоставяне на безплатни за земеделските стопани обучения, семинари и консултации, ще се изпълняват до края на 2025 г.

Добра практика:

✦ Проект „Пътеводител към успеха“ – община Котел

📍 Сдружение „Възрожденска столица“

📅 юли – октомври 2023 г.

📄 Национална програма за изпълнение на младежки дейности по чл. 10а от Закона за хазарта

Проектът дава възможност на младежи от гр. Котел и околните села (вкл. Ябланово, Градец, Тича и др.) да повишат дигиталните си и предприемачески умения чрез:

- ✓ обучения в два модула – дигитални умения и предприемачество
- ✓ работа на терен: проучване, заснемане и облагородяване на туристически обекти
- ✓ създаване на местен пътеводител (в печатен и дигитален формат)
- ✓ включване на младежи от уязвими групи – NEETs и етнически малцинства
- ✓ партньорство с местната власт

Постигнати резултати: приобщаване на младежи с по-малко възможности, развиване на ключови умения, насърчаване на интереса към културно-историческото

Добра практика:

✦ **Образователна ESCAPE стая „Последният сигнал от Родопите“**

● **Сдружение „Млади изследователи за младежко развитие“ – гр. Смолян**

📅 2024 г. – продължаваща инициатива

☑ **Цел:** да се създаде иновативна и ангажираща образователна среда, която развива критическо мислене, работа в екип, дигитални умения и интерес към историята и културата на Родопите сред младите хора.

Сдружение „Млади изследователи за младежко развитие“ изгради първата по рода си в България образователна escape стая с локална тематична насоченост – „Последният сигнал от Родопите“. Концепцията е изградена около реална мистериозна история от 80-те години, вплетена с културни и исторически елементи от Родопите. Участниците решават над 30 разнородни загадки, които стимулират логическо мислене, сътрудничество и креативност.

Постигнати резултати:

- ✓ За първите 3 месеца стаята е посетена от над 700 млади хора
- ✓ Над 1 000 000 гледания онлайн на съдържание, свързано с инициативата
- ✓ Участниците развиват умения за работа в екип, доверие, бързо вземане на решения и нов поглед върху местната история и култура
- ✓ Стаята се превърна в притегателен център за младежи от различни социални и културни групи

✓ Една от най-успешните образователни практики на младежка организация в региона

ТЕМАТИЧНА ОБЛАСТ 6. МЛАДЕЖКИ ОРГАНИЗАЦИИ И ОРГАНИЗАЦИИ РАБОТЕЩИ С И ЗА МЛАДИТЕ ХОРА

6.1. Повишаване на качеството на неформално обучение

Неформалното обучение представлява целенасочени и организирани форми на учене извън формалната образователна система, допринасящи за развитие на знания и компетенции. Основните форми включват: курсове, семинари, работни ателиета (workshops); обучение на работното място - фирмени програми и наставничество; частни уроци и менторство; обучителни инициативи в читалища, НПО, професионални центрове; групови дейности в общности и клубове. Неформалното обучение играе важна роля за развитието на младите хора, особено в контекста на динамичния пазар на труда и нуждата от гъвкави умения. Предимствата на неформалното учене са свързани с осигуряване на гъвкавост, създаване на култура на учене, култивиране на социално включване, особено за неформално работещи и маргинализирани групи; формиране на нови компетентности и задълбочаване на съществуващите. Наред с неформалното обучение, голяма роля за повишаване на уменията и компетентностите на хората има и самостоятелното учене (информално учене). По данни на НСИ, най-висок дял на участие в информалното обучение (самостоятелното учене) имат лицата на възраст 25–34 г. — 61.6%, следвани от 35–54 годишните, чийто дял е 44.4%, и значително по-ниско е участието на хората във възрастовата група 55–64 г. — 28.4%. Основните методи за самообучение са с помощта на електронни устройства (онлайн или офлайн), използвани

от 76.8% от участвалите в тази форма на обучение, следван от образователната информация публикувана в печатните материали (57.2%)¹².

Основните стратегически документи, които ясно подчертават значението на неформалното обучение са Националната стратегия за младежта (2021-2030) и Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021-2030).

Според данните на Националния статистически институт младежите, участвали в неформално обучение през изследвания период са:

Таблица 23

Показатели	2023 г.	2024 г.
Общо за страната		
Участие във форми на неформално образование – хиляди		
Курсове за обучение	7,2	18,6
Частни уроци	6,7	15,6
Семинари, конференции, лекции	4,5	10,9

Източник: НСИ

Видно е, че интересът и участието на населението чувствително нараства, а също и младите хора на възраст 15-29 години във форми на неформално образование са се увеличили, като през 2024 г. нарастват двукратно. Като цяло може да се каже, че при различни възрастови групи се забелязва различно участие. Във възрастовата категория 15-24 години, неформалното обучение се свързва с придобиване на знания в различни курсове и допълнителни уроци, свързани с разширяване на знанията от формалното образование. Затова и при тази възрастова категория има голям дял на участие в неформалното обучение. След 24 г., неформалното обучение има връзка с работното място и фирмените обучения. Основни препятствия в тази посока, които са споделяни от лицата са „липса на свободно време“ (особено за обученията с по-дълга продължителност) при работещите и „разходите“, които стават пречка особено при лицата с по-ниски доходи. Работодателите, особено при малките бизнеси избягват да организират фирмени обучения поради липса на стимули за тях (OECD). Като цяло младите хора, особено обучаващите се, се включват доста активно в неформалното обучение, отчитайки всички предимства, които осигурява за конкурентната подготовка и за пазара на труда.

В изпълнение на Националната стратегия за младежта (2021-2030) и като основен инструмент за реализиране на националната политика за младежта Министерството на

¹² https://www.bta.bg/upload/2383140/Press_AES%202022.docx

младежта и спорта администрира две национални младежки програми, а именно Национална програма за младежта (2021-2025) и Национална програма за изпълнение на младежки дейности (2023-2025). По-долу е представена информация за изпълнението по администрираните от Министерството на младежта и спорта програми за младежта.

Национална програма за младежта (2021-2025)

Националната програма за младежта (НПМ) е един от основните инструменти за реализация на държавната политика в областта на младежта в България. Тя предоставя целева финансова подкрепа на неправителствени организации за изпълнение на проекти, насочени към личностното и социалното развитие на младите хора, тяхното овластяване, участие и интеграция в обществения живот.

Наличният годишен финансов ресурс по Програмата е 800 400 лева, като средствата се осигуряват от държавния бюджет.

Програмата се реализира в рамките на една конкурсна процедура, като акцентът е поставен върху младежите на възраст между 15 и 29 години, включително младите хора в неравностойно положение и т.нар. NEETs – младежи, които не учат, не работят и не се обучават. Финансираните проекти са разпределени в пет основни тематични области, отразяващи стратегическите приоритети в младежката политика – неформално обучение, екология, култура и свободно време, здравословен начин на живот и толерантност.

Представеният по-долу анализ има за цел да представи в систематизиран и обоснован вид основните резултати от изпълнението на програмата, реализираните дейности, обхвата на включените млади хора и тематичната специфика на проектите. Акцент е поставен не само върху количествените параметри на програмата, но и върху качествените ефекти – въздействие, ангажираност, новаторство и устойчивост на младежките инициативи.

Анализът се базира на отчетите на изпълнените проекти, предоставени от бенефициентите, и съдържа както обзор по всяка тематична област, така и изводи и препоръки за бъдещо развитие на програмата. Изпълнението на НПМ през отчетния период потвърждава нейния потенциал да бъде стратегически инструмент за подкрепа на младежкото развитие и да допринесе за по-целенасочена, ефективна и приобщаваща младежка политика на национално ниво.

Общ преглед

Националната програма за младежта (НПМ) за периода 2021-2025 г. е основен инструмент за реализиране на държавната политика за младите хора, в съответствие със Закона за младежта и Националната стратегия за младежта (2021-2030). Програмата е разработена от Министерството на младежта и спорта и се приема от Министерския съвет. Тя има за цел да създаде благоприятна среда за личностно, професионално и социално развитие на младите хора и да стимулира тяхното участие в обществения живот, като същевременно адресира конкретни социално-икономически предизвикателства и тенденции.

Визията на програмата е насочена към подобряване качеството на живот на младите хора чрез устойчиви механизми за инвестиране в техния потенциал. НПМ се стреми да допринесе за социално-икономическото развитие на страната, като активизира и мобилизира младите хора като ценен социален капитал. Програмата се прилага на територията на Република България и обхваща млади хора на възраст между 15 и 29 години, като предвижда включване и на национални и местни институции и организации в дейностите ѝ.

Финансовата рамка на програмата се определя ежегодно в рамките на бюджета на Министерството на младежта и спорта. Министърът на младежта и спорта определя условията за кандидатстване, включително приоритетите и тематичните направления, като за всяка година се публикуват конкурсни процедури, чрез които се определят проектите, подлежащи на финансиране. Към настоящия момент както се спомена по-горе наличният годишен финансов ресурс по Програмата е 800 400 лева, като средствата се осигуряват от държавния бюджет.

Програмата предвижда изпълнение на дейности по следните пет тематични области:

1. Неформално обучение за придобиване на умения и ключови компетентности – акцент върху повишаване на личностните, социалните и професионални умения чрез алтернативни образователни формати.
2. Екология и опазване на околната среда – включване на младите хора в дейности, насочени към устойчиво развитие и създаване на екологична култура.
3. Свободно време, творчество и култура – осигуряване на възможности за творческо изразяване, културна ангажираност и пълноценно прекарване на свободното време.
4. Насърчаване на здравословен начин на живот – повишаване на информираността и ангажираността на младите по теми като физическо и психично здраве,

сексуално и репродуктивно здраве.

5. Толерантност и европейска принадлежност – насърчаване на социалното включване, европейската идентичност и участие в процесите на ЕС.

В края на 2022 г. Министерството на младежта и спорта реализира Националната програма за младежта в рамките на една конкурсна процедура (договорите с одобрените кандидати са сключени през 2023 г., а проектните дейности са реализирани през 2023 и 2024 г.), насочена към неправителствени организации, с цел подпомагане на дейности за овластяване на младите хора, тяхната социална активност, здравно и културно развитие. Подкрепата се предоставя по петте основни тематични области и е насочена към младежи на възраст 15–29 години, включително и към млади хора в уязвимо положение, като NEETs. Резултатите показват, че програмата е достигнала широк кръг от млади хора и е реализирала значителен брой инициативи с разнообразен профил. От 28 одобрени проекта, 26 са преминали към реално изпълнение. Общата стойност на изплатените средства е 706 354,72 лв., като предварително одобрените средства възлизат на над 766 000 лв.

Анализ от изпълнението на програмата по тематични области

Тематична област „Неформално обучение и развитие на ключови компетентности“

В рамките на Тематична област 1 са одобрени 6 проектни предложения с реализирани 12 специализирани обучения и 10 практически работилници. В тях пряко участие са взели 540 млади хора, от които 127 принадлежат към групата на млади хора в уязвимо положение – NEETs. Темите на обученията обхващат ключови области като личностно развитие, предприемачество, дигитална и медийна грамотност, комуникативни умения, работа в екип, лидерство и критическо мислене. Част от проектите поставят фокус и върху изграждането на социални и граждански умения, необходими за активно участие в обществото.

Тематична област 1 показва стабилен принос към стратегическата цел на НПМ за насърчаване на личната и професионалната активност на младите хора. Форматите на неформално обучение позволяват гъвкаво адаптиране към конкретните нужди на местните младежки общности. Активното участие на млади хора в практически казуси, ролеви игри и проекти с реално приложение води до повишаване на ангажираността и мотивацията им.

Тематична област „Екология и устойчиво поведение“

По втората тематична област са одобрени 3 проектни предложения, които обхващат 6 обучения, 4 публични събития и 4 доброволчески кампании, с участието на общо 120

млади хора, включително 13 NEETs. Дейностите в тази област включват младежки инициативи, посветени на защита на околната среда, намаляване на отпадъците, рециклиране, устойчиво потребление и промотиране на зелени практики в ежедневието. Доброволческите акции – включително почистване на зелени площи и еко работилници – имат силен елемент на местно участие и създават видим резултат в общността.

Въпреки по-ниския брой обхванати млади хора спрямо други тематични области, проектите в Тематична област 2 показват висока символна стойност и обществено въздействие. Те активират младежи с интерес към природата и устойчивото развитие, като същевременно ги въвлечат в реални дейности с практически измерения. Екологичната тематика е особено важна в контекста на глобалните климатични предизвикателства и нарастващия интерес на младите към „зелени“ каузи.

Тематична област „Свободно време, изкуства и култура“

С одобрените 6 проектни предложения по Тематична област 3, тя постига най-висок резултат по брой обхванати млади хора, като по нея са реализирани 24 обучения, 32 работилници и 29 публични събития. В дейностите са се включили 2 968 млади хора, от които 489 са NEETs. Проектите обхващат сфери като изобразително изкуство, музика, танц, театър, културно наследство и арт терапия. Проведени са фестивали, изложби, кинопрожекции и дискуссионни клубове. Част от проектите работят с млади хора от малки населени места, предоставяйки им достъп до културно съдържание и възможности за творческо себеизразяване.

Тематична област 3 се откроява с най-висок обхват и социално въздействие, особено в населените места с ограничен достъп до културна инфраструктура. Културните дейности показват висока степен на приобщаване и често служат като входна точка за активизиране на млади хора, които не биха се включили в други типове инициативи. Въвлечането на младежи като организатори, водещи и автори допринася за изграждането на социален капитал и чувство за принадлежност.

Тематична област „Здравословен начин на живот и превенция“

По тематична област 4 са одобрени 7 проектни предложения, обхващащи 21 обучения и 12 публични събития с участие на 278 младежи, от които 31 NEETs. Дейностите включват теми като здравословно хранене, физическа активност, превенция на зависимости, психично здраве и сексуално образование. Част от проектите работят с уязвими групи и използват подходи за групова подкрепа, ролеви игри и спортни активности.

В контекста на нарастващите проблеми с психичното здраве, последици от пандемията и социалната изолация, дейностите по ТО4 имат силно въздействие и адресират актуални младежки нужди. Интерактивният характер на обученията, както и свързаността с ежедневните предизвикателства на младежите, прави тази тематична област стратегически важна.

Тематична област „Толерантност и европейска идентичност“

По тематична област 5 в рамките на 6 одобрени проектни предложения са реализирани 65 обучения и 16 публични прояви с участието на 1 410 млади хора, от които 241 са NEETs. Проектите са насочени към развиване на гражданска култура, межкултурен диалог, борба с дискриминацията, равнопоставеност между половете и принадлежност към европейските ценности. Реализирани са дискуссионни панели, обучения по права на човека и симулации на демократични процеси.

Темата за толерантността и демократичното участие е особено важна в светлината на социалната поляризация и нуждата от изграждане на приобщаващи общности. Реализираните дейности насърчават критическо мислене, емпатия и социална ангажираност сред младите. Силната международна и европейска перспектива е ценно допълнение към локалната ангажираност.

Въз основа на анализа на реализацията на петте тематични области по Националната програма за младежта се очертават няколко ключови насоки за бъдещо развитие и усъвършенстване на програмата. На първо място, се идентифицира необходимост от надграждане на тематична област 1 чрез създаване на национална рамка за валидиране на придобити компетентности чрез неформално обучение. Това би позволило резултатите от обученията да имат по-голяма стойност и приложимост както за младите хора, така и за бъдещите им работодатели. Необходимо е насърчаване на иновативни подходи в обучението, като учене чрез действие, проектно-базирани формати и партньорства между младежки организации и образователни институции.

По тематична област 2, свързана с екологичното образование и устойчивото развитие, се очертава нужда от разширяване на програмната подкрепа и въвеждане на специализирани линии за младежки еко инициативи, както и създаване на постоянни младежки еко клубове и партньорства със структури, ангажирани с опазване на околната среда. Екологичното мислене и доброволчеството трябва да бъдат интегрирани в образователния и младежкия контекст не само като кампания, а като устойчиво поведение.

По отношение на културните и творчески дейности в тематична област 3, е необходимо създаване на дългосрочни програми с местно измерение, ангажиращи млади хора не само като участници, но и като създатели на съдържание и културни събития. Необходимо е по-тясно сътрудничество между младежки организации и културни институции, както и изграждане на мрежи за споделяне на ресурси, идеи и добри практики.

В рамките на тематична област 4 е желателно въвеждането на мерки, насочени към психичното здраве на младежите, в партньорство със здравни и образователни институции. Необходими са гъвкави инструменти, включително мобилни екипи, онлайн платформи и обучени младежки медиатори, които да работят с млади хора в риск или в труднодостъпни райони. Особено важно е да се развият инициативи, които интегрират спорт, превенция и психо-социална подкрепа в обща рамка.

По отношение на тематична област 5 се идентифицира необходимостта от създаването на национална платформа за гражданско образование и толерантност, включваща обучителни ресурси, методологии и кампании с участието на млади хора. Насърчаването на участието на младежи в международни програми и диалогови процеси трябва да бъде приоритет, като се търсят възможности за обмен, съвместни проекти и участие в европейски мрежи и инициативи.

В заключение, за постигане на по-висока ефективност и устойчивост на програмата, е необходимо да се засили стратегическото планиране, да се разширят партньорствата и да се въведат механизми за проследимост и оценка на въздействието. Така Националната програма за младежта може да се утвърди като ключов инструмент за подкрепа на младежките политики в България.

Националната програма за младежта е реализирана успешно, с отчетена висока ангажираност на млади хора и постигнати резултати над първоначално заложените. Въпреки сравнително ограничените средства, програмата е достигнала до 5 316 млади хора и е успяла да активира значим дял от групата NEETs. В бъдеще е необходимо да се подобрят инструментите за проследимост на въздействието, да се въведат иновативни формати с устойчив характер и да се укрепят връзката между младежката политика и другите обществени системи – образование, здравеопазване, култура и социална подкрепа.

Национална програма за изпълнение на младежки дейности по чл. 10а от Закона за хазарта.

С цел инвестиране в младежта като значим социален капитал през 2023 г. Министерството на младежта и спорта разработи нова средносрочна Национална програма за изпълнение на младежки дейности по чл. 10а от Закона за хазарта за периода 2023-2025 г., наричана за краткост Програмата. Предложените дейности на Програмата са насочени изцяло в полза на младите хора на възраст от 15 до 29 г. без ограничение на пол, етническа принадлежност, социално-икономическо положение и други характеристики.

Програмата цели насърчаване на тяхното активно включване, инициативност, информираност, неформално образование и обучение, учене през целия живот, иновативност, творчество, солидарност и съпричастност. Участието на младите хора в проекти по Програмата ще разшири техния опит и умения за приобщаване към ценностите на гражданското общество, науката, културата, изкуството, предприемачеството, здравословния начин на живот и спорта, както и ще създаде благоприятна среда, в която младите хора да разгърнат потенциала си и да имат своите допълнителни лични постижения. Това ще спомогне за предотвратяване на противообществени прояви и рисково поведение сред младежта в страната. Нормативното основание и източникът на финансовите средства за осъществяване на дейностите по Програмата са предвидени в чл. 10а от Закона за хазарта. Средствата от вноски за социално отговорно поведение на организаторите на хазартни игри се предвиждат по бюджета на Министерството на младежта и спорта, като се разходват за финансиране на проекти за младежки дейности.

Основен приоритет е създаване на благоприятни условия за младите българи да се развиват и израстват така, че да достигнат визията „Способни, ангажирани и овластени млади хора, готови да развиват своя пълен потенциал и съзнателно да допринасят за развитието на Република България в контекста на европейското семейство и глобалния свят“.

Основните цели на Националната програма за изпълнение на младежки дейности по чл. 10а от закона за хазарта са:

- Стимулиране на инициативността на младите хора, насърчаване на гражданската ангажираност, участието и овластяването, формиране на социално отговорно поведение, развитието на младежките дейности и младежката работа, вкл. чрез мобилност, доброволчество, творчество и култура на местно, общинско и областно ниво;
- Стимулиране на креативността на младите хора по проблемни теми от изключителна важност за съвременното общество във всички области, като превенция на рисковото поведение и различните форми на зависимости,

опазване на околната среда, стимулиране на здравословния и природоопазващ начин на живот, опазване на културно-историческото наследство;

- Предоставяне на равен достъп до младежки дейности и услуги, решаване на демографски проблеми, развитие на капацитета на младите хора в различните региони с оглед на намаляване на различията, преодоляване на социалното изключване, намаляване на бедността, повишаване на информираността и дигиталните компетенции на младежи от малките населени места и райони.

Програмата предвижда изпълнение на дейности по следните четири ключови области:

1. Ключова област 1. Младежки дейности и младежка работа
2. Ключова област 2. Младежки инициативи и кампании
3. Ключова област 3. Равен достъп до младежки дейности за млади хора от малки населени места
4. Ключова област 4. Подобряване на условията по младежката инфраструктура.

В следващата таблица са представени данни за изпълнението на Националната програма за изпълнение на младежки дейности по чл. 10а от Закона за хазарта за периода 2023-2024 г.:

Таблица 24

	2023 г.	2024 г.
Максимален финансов ресурс	5 280 000 лв.	7 700 000 лв.
Подадени проектни предложения по ключови области 1, 2 и 3	144 бр.	205 бр.
Одобрени проектни предложения	67 бр.	77 бр.
Размер на финансирането на одобрените проектни предложения	4 219 832,40 лв.	6 634 459,04 лв.

Източник: ММС

Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021-2030) очертава визията на България за приобщаващо, качествено и ефективно образование. Особен акцент е поставен върху разширяването и институционализирането на неформалното обучение като равноправни форми на образователния процес и развитието на умения.

Според Междинния доклад за отчитане изпълнението на Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021-2030) към 2024 г.¹³, основните дейности в подкрепа на неформалното обучение са:

¹³ https://www.mon.bg/nfs/2024/12/otchet_izpl-plan_strategicheska-ramka_obr-obuchene_za2024_05122024.pdf

1. Занимания по интереси в системата на училищното образование: заниманията по интереси са ключов инструмент за неформално обучение, насочен към развитие на личностни и социални умения, критическо мислене, лидерски качества, както и изява на способности в науката, изкуствата и спорта. Те се провеждат извън учебния план, в рамките на целодневната организация, по време на ваканции и уикенди. През 2023/2024 г. 64 556 ученици са били включени в групи по интереси. Регистрацията на дейности се осъществява в информационна система, която също така позволява участие на външни доставчици на услуги – НПО, физически и юридически лица.

2. Центрове за подкрепа за личностно развитие (ЦПЛР): ЦПЛР играят значителна роля в развитието на неформалното обучение чрез: 89 центъра за наука, изкуства, спорт и технологии; 27 центъра за кариерно ориентиране; различни специализирани звена, включително ресурсни и рехабилитационни. По Националната програма „Подкрепа за личностно развитие“ се финансират проекти за оборудване, модернизация и методическа подкрепа.

Усилията са насочени към създаване на привлекателни и гъвкави възможности за придобиване на основни умения, на нови компетентности, на квалификация и преквалификация във формалната образователна система и в неформалното обучение, както и създаване на условия за неформално учене. В тази връзка се предприемат действия с цел да бъдат привлечени все повече хора на възраст 25 – 64 г. към сектора на ученето през целия живот (УЦЖ). За целта се осъществяват редица мерки в областта на УЦЖ – разширява се спектърът от възможности за учене чрез популяризиране на формалното образование, неформалното обучение и неформалното учене и мотивиране на лицата за участие във форми на УЦЖ.

В съответствие с политиките за учене през целия живот са извършени редица дейности, насочени към реализацията на Цел 8.1. „Разширяване на възможностите за учене през целия живот“ и Цел 8.2. „Осигуряване на условия за насърчаване на ученето през целия живот“ от Стратегическата рамка.

През учебната 2023/2024 г. Министерството на вътрешните работи продължи реализирането на три национални превантивни програми, насочени към младите хора – „Работа на полицията в училищата“, „Детско полицейско управление“ и „Предпазване на младите хора от престъпления“. През периода са реализирани и други инициативи в областта на неформалното обучение, с цел предпазване на младите хора от престъпления.

Мерки за повишаване качеството на неформалното обучение се осъществяват и от други институции, имащи отношение към работата с младите хора.

Националната програма „Работа на полицията в училищата“ стартира през 2000 г. и е част от превантивната работа на полицейските служители по отношение на престъпленията, извършвани от и срещу деца. Основните цели на програмата са превенция на противоправното поведение на децата и създаване на модели за безопасно поведение. През учебната 2023/2024 г. по програмата са изнесени 8087 лекции и беседи в 1597 училища в страната. Участие в реализирането ѝ са взели 695 полицейски служители, които са провели занятия в 6494 паралелки от първи до дванайсети клас. В края на всяка учебна година се провеждат заключителни мероприятия, на които децата могат да демонстрират наученото по програмата. В периода 10 май-02 юни 2024 г. са проведени 77 заключителни мероприятия по Национална програма „Работа на полицията в училищата“, като в тях са участвали 240 училища. Инициативите са реализирани с помощта на Месните комисии за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните към общините и са популяризирани чрез средствата за масово осведомяване в местните медии.

Националната програма „Детско полицейско управление“ стартира през 2016 г. Обучението по тази програма е в рамките на две учебни години. На 31.05.2024 г. приключва двугодишното обучение на четвъртата група доброволци по втората Национална програма на МВР за ранна превенция в детска възраст „Детско полицейско управление“ (ДПУ). За периода 01.10-31.05.2024 г. по Програмата са обучени 1364 деца, членуващи в 67 ДПУ. Създадени са 154 ДПУ, в които ще бъдат обучени 3213 доброволци от цялата страна.

Целта на третата национална програма „Предпазване на младите хора от престъпления“ е повишаване на знанията на младежите по конкретни теми, чрез организиране на обучения с превантивна насоченост, свързани с гарантиране на живота, здравето и сигурността им. Целева група са ученици от 12-ти клас. В програмата са включени четири теми – „Превенция на трафика на хора“, „Превенция на употребата на наркотични вещества“, „Превенция на престъпленията против собствеността“ и „Превенция на престъпления и виктимизация с използване на информационни и комуникационни технологии“. По националната програма „Предпазване на младите хора от престъпления“ са обхванати 202 училища на територията на 14 областни града, като на представянето на темите са присъствали 8400 ученици и техните учители. Беседите са предизвикали интерес и активност сред

учениците. От учебната 2024/2025 г. програмата се провежда на територията на цялата страна и обхваща всички областни градове.

През октомври 2024 г. в училище „Св. св. Кирил и Методий“ в с. Челопеч, област Софийска, е проведено обучение на тема „Същност на трафика на хора. Рискове от попадане в мрежите на трафика и как потенциалните жертви да се предпазят от него“. По време на лекцията, учениците са запознати какво представлява трафика на хора, как да се предпазят от него и към кого да се обърнат, ако попаднат в такава ситуация.

Служителите на ГДБОП – МВР периодично оказват експертна помощ при разработване и реализиране на кампании за повишаване на обществената осведоменост. Над 200 подрастващи са обучени и информирани по теми, свързани с умението да се предпазват от попадане в мрежите на трафик или онлайн атаки.

Инициирани са различни мерки за повишаване на обществената осведоменост чрез превантивни и информационни кампании под формата на лекции, презентации и мултимедия пред ученици и студенти, с цел запознаване с новите предизвикателства в интернет и начини за предпазване. Показана им е възможността за подаване на сигнали на официалния сайт на ГДБОП и на дирекция „Киберпрестъпност“ (www.cybercrime.bg и www.gdbor.bg). През годината са проведени 97 лекции в различни учебни заведения в страната.

С цел превенция е подновена кампанията „Киберпрогноза“, излъчвана по БНТ за актуалните заплахи в интернет. В кратък видеоматериал всеки месец се информира за съвременните онлайн измами, както и съвети за предпазване от посегателства.

Всички акредитирани организации по програма „Еразъм +“ в сектор „Младеж“, които през 2023 г. станаха 62 (2024 г. – 72), са задължени да спазват „Стандарти за качество на програма „Еразъм“ в областта на младежта“, които обхващат базисни принципи за работа с млади хора като отговорност, наблюдение и оценка, здраве, безопасност и спазване на приложимата нормативна уредба, подкрепа и включване на участници с по-малко възможности. Новите акредитирани организации за 2023 г. са 17 (2024 г. – 10). Делът на акредитираните организации е 35% (2024 г. – 60%) от общия брой български младежки организации, получили финансиране по програма „Еразъм+“, съответно през 2023 г. и 2024 г.

Стандартите за работа в младежката сфера са от изключително значение особено относно осигуряване на безопасност на участниците, налагане на механизми за справяне в конфликтни ситуации и методи за работа с младежи в неравностойно

положение, чийто дял за 2023 г. е 21,78% (2024 г. – 15%) от всички участници във финансираните проекти в сектор „Младеж“ на програма „Еразъм+“.

Всички акредитирани организации по програма „Еразъм +“ в сектор „Младеж“, които през 2024 г. достигнаха 72, са задължени да спазват „Стандарти за качество на Програма „Еразъм“ в областта на младежта“, които обхващат базисни принципи за работа с млади хора като отговорност, наблюдение и оценка, здраве, безопасност и спазване на приложимата нормативна уредба, подкрепа и включване на участници с по-малко възможности. Новите акредитирани организации за 2024 г. са 10, съгласно фиксирана бройка на одобрените акредитации, публикувана в Покана за кандидатстване на официалната интернет страница на ЦРЧР. Делът на акредитираните организации е 60% от общия брой български младежки организации, получили финансиране през 2024 г. по програма „Еразъм+“.

Музей „Борис Христов“ организира образователни концерти и събития с цел засилване на образователния елемент при посещението в музея. Участниците в тези събития проявяват интерес към образователните програми и разпространяват информация за полезността на своите посещения на тези събития сред своята приятелска среда. Осигурява се непрекъснато повишаване на компетентността на служителите на музей „Борис Христов“ в областта на заниманията с млади хора, прилагат се добри практики от различни културни институти в страната и чужбина, създава се собствен модел на общуване и организиране на събития с цел привличане на младежката аудитория.

Добра практика:

★ **Младежко пространство по финландски модел в Смолян**

● **Сдружение „Млади изследователи за младежко развитие“ – гр. Смолян**

📅 2017 г. – продължаваща инициатива

☑ Цел: да се създаде иновативна и достъпна среда за развитие на младите хора, която съчетава неформално образование, доброволчество, култура и социално включване.

Сдружение „Млади изследователи за младежко развитие“ изгражда едно от първите младежки пространства в България по финландски модел. То се превърна в най-

доброто младежко пространство в страната според участниците и партньорите. Пространството включва кухненски кът, компютърен кът, настолни игри, караоке зона, кът с книги и арт зона, както и оборудване за обучения, срещи, културни събития и доброволчески инициативи.

Постигнати резултати:

- ✓ Пространството е домакин на стотици инициативи и международни обмени
- ✓ Над 120 доброволци активно участват, а хиляди млади хора са използвали пространството
- ✓ Отличено е с национална награда за „Най-добра доброволческа организация в България за 2020 г.“
- ✓ Служи като учебна лаборатория за участници по програми „Еразъм+“ и ЕКС

6.2. Осигуряване на подкрепяща среда за младежките организации и популяризиране на ползите от тяхната работа

Младежките организации са един от най-важните двигатели за социалното, културното и икономическото развитие на младите хора. Те не само предоставят пространство за изява, обучение и участие, но и служат като посредник между младите хора и институциите. В страната ни съществува разнообразна мрежа от структури – от неформални групи до национални и международни организации, които работят за защита на правата, интересите и развитието на младежите.

Младежките организации изпълняват няколко ключови функции:

- **Представителство** – защитават интересите на младите хора на местно, национално и международно ниво.
- **Образование и обучение** – предлагат неформално образование, курсове и тренинги.
- **Приобщаване на уязвими групи** – работят за интеграцията на младежи от малцинства, с увреждания или в риск.
- **Развитие на лидерски умения** – дават възможност на младите хора да поемат отговорности и да развиват личните си качества.
- **Доброволчество и социална ангажираност** – насърчават активно гражданско участие.
- **Международен обмен** – създават възможности за културно обогатяване и

споделяне на опит.

Чрез администрираните от Министерството на младежта и спорта национални програми за младежта, които са представени подробно в предходната точка ефективно се осигурява подкрепяща среда за младежките организации и популяризирането на ползите от тяхната работа. Получавайки финансиране по програмите, младежките организации популяризират дейността си, привличат нови членове и получават възможности за повишаване на капацитета си.

През 2023 г. по програма „Еразъм +“ 590 (2024 г. – 460) организации и институции от различен тип участват във финансирани проекти в сектор „Младеж“, като 33 (2024 г. – 110) от тях определят себе си като нови за програмата или 5,6% (2024 г. – 24%) от общия брой.

Онлайн платформите на ЕК за споделяне на постигнати резултати от реализирани проекти, за търсене на нови партньорски организации или за информиране на младите хора за различни възможности за мобилност, са общодостъпни канали на европейско ниво, чрез които младежките организации да популяризират дейността си, целите си и успешните практики от ежедневната си работа с младите хора.

6.3. Създаване на механизъм за разпознаване и развитие на младежка работа и разпространението ѝ

През 2022 г. със Заповед РД-09-36/18.01.2022 г. на министъра на младежта и спорта е създадена Национална работна група за младежка работа (НРГ МР) с цел изпълнение на Препоръките, изведени във финалната декларация от Третата Европейска конвенция за младежка работа (декември 2020 г.) и с цел стартиране на изпълнението на Европейския дневен ред за младежка работа¹⁴ и Процеса от Бон¹⁵. Дейността на НРГ МР е в синхрон и с изпълнението на стратегическа цел 4 „Развитие и утвърждаване на младежката работа в национален мащаб“ на Националната стратегия за младежта 2021-2030 г.

През 2023 г. и 2024 г. НРГ МР осъществява дейности, свързани с:

- Картографиране на младежката работа в национален мащаб и разработване на пътна карта за развитие;
- Разработване на компетентностен модел за обучение на младежки работници;

¹⁴ Европейският дневен ред за младежка работа е основната стратегическа рамка за укрепването и развитието на младежката работа на Европейско ниво, въведен с Резолюция на Съвета (2020/С 415/01).

¹⁵ Процесът от Бон засяга практическото изпълнение на Европейския дневен ред за младежка работа.

- Разработване на междууниверситетска програма за обучение на младежки работници и НПО;
- Изработване на етичен кодекс на младежкия работник и механизъм за прилагане и оценка.

Работата на НРГ МР по посочените теми продължава и през 2025 г.

През 2023 г. 372 (2024 г. – 460) младежки организации от България са участвали в подадени проектни предложения в сектор „Младеж“ на програма „Еразъм +“. Наблюдението на Центъра за развитие на човешките ресурси като институция, която ежедневно комуникира с тези организации по администриране на финансираните проекти, е че екипите на младежките организации обикновено се състоят от 2-3 човека, но регулярно се набират множество младежи, които да съдействат в реализирането на различен тип дейности – средно на година една организация дава възможност на между 100 и 600 млади хора да се ангажират в значими за местната общност проблеми, дейности или информационни кампании. През 2023 г. дялът на новорегистрирани организации остава висок, като се наблюдава рязък спад в броя на неформалните групи сред кандидатите. През 2024 г. високият дял на новорегистрирани организации се запазва, като от една страна това се дължи на новото изискване за кандидатстване, при което една организация може да вземе участие в до 20 проектни предложения по Ключова дейност 1 и в до 10 по Ключова дейност 2, като отново се наблюдава спад в броя на неформалните групи сред кандидатите.

Добра практика:

★ **„Кинообразование и творческо учене“ – ОБУ „Неофит Рилски“, с. Дерманци**
 ● **ОБУ „Неофит Рилски“ в партньорство с ОКСУП към Областния управител на област Ловеч**

📅 февруари 2024 г.

Инициативата използва киното като образователен инструмент за насърчаване на творческото учене и личностното израстване. Ученици и учители работят съвместно по създаването на късометражни филми и фотоекспедиция, като развиват ключови компетентности – екипна работа, визуално изразяване и критическо мислене.

Постигнати резултати:

- ✓ повишен интерес към визуалните изкуства
- ✓ подобро сътрудничество между ученици, педагози и институции
- ✓ създаден модел за мултиплициране в други училища

ТЕМАТИЧНА ОБЛАСТ 7. МЛАДИ ХОРА ОТ МАЛКИ НАСЕЛЕНИ МЕСТА

7.1. Заетост при младите хора

Националният статистически институт провежда наблюдение сред младите хора на възраст 15-29 години в малките населени места¹⁶ по отношение на тяхната заетост и образование. Според предоставените от НСИ данни за периода 2023-2024 г.:

Таблица 25

	2023 г.	2024 г.
Самостоятелно заети лица, живеещи в малки населени места – хиляди	5.6	4.9
Дял на заетите млади хора, живеещи в малки населени места - %	36.5	35.2
Дял на младите хора в малки населени места, рано напуснали образователната система (18-24 навършени години) – %	17.5	16.3
Дял на младите хора в малки населени места, придобили професионална квалификация – %	19.0	18.7
Дял на младите хора в малки населени места, завършили висше образование – %	8.6	9.6

Източник: НСИ

¹⁶ Като малки населени места се класифицират населените места с население под 10 000 жители.

Резултатите от наблюдението очертават като проблеми на младите хора от малките населени места, към които следва да бъдат насочени конкретни мерки и политики на държавно ниво, превенцията на ранното отпадане от образователната система, необходимостта от повишаване на дела на младите хора, притежаващи професионална квалификация, както и на дела на младите хора, притежаващи висше образование.

7.2. Самонаемане и предприемачество

Стимулирането на предприемачеството в земеделието сред младите хора се осъществява чрез мерки по ПРСР 2014-2020 г., за предоставяне на консултации и подкрепа за стартиране на бизнес.

Безплатни консултантски услуги за млади земеделски стопани в целевата група от 18 до 40 години, свързани с подобряване на общата производителност на техните стопанства, се осигуряват по подмярка 2.1.1. „Консултантски услуги за земеделски и горски стопани“ от мярка 2 „Консултантски услуги, управление на стопанството и услуги по заместване в стопанството“ от ПРСР 2014-2020 г. По тази мярка са предоставени 65 консултантски пакета на лица от 18 до 29 години, включващи изготвяне на бизнес-план за кандидатстване по подмярка 6.1 „Стартова помощ за млади земеделски стопани“ от ПРСР 2014-2020 г.

По отношение на подмярка 6.1 „Стартова помощ за млади земеделски стопани“ през 2024 г. са извършени плащания към бенефициенти по 445 договора на стойност 13 666 153 лв., от които 277 договора на стойност 8 629 968 лв. са за проекти, изпълнявани от лица на възраст между 18 и 29 години.

Подкрепа за увеличаване броя и дела на младите земеделски стопани се предоставя и по подмярка 2.1.2. „Консултантски услуги за малки земеделски стопанства“ от мярка 2 „Консултантски услуги, управление на стопанството и услуги по заместване в стопанството“ от ПРСР 2014-2020 г. Целта е осигуряване на устойчиво развитие и улесняване на структурните промени в земеделието, насърчаване на заетостта и разкриване на работни места, както и запазване на вече съществуващите работни места. Консултантските пакети, които се предоставят по подмярката, включват анализ на стопанството и препоръки във връзка със Законоустановените изисквания за управление съгласно правото на ЕС, Стандартите за добро земеделско и екологично състояние, опазването на компонентите на околната среда, водите и биоразнообразието, безопасните условия на труд, възможностите за развитие на стопанството и др.

Консултантски пакети по тази мярка са получили 231 лица от целевата група 18–29 години.

7.3. Координация с териториалните органи на изпълнителната власт

В края на 2024 г. със Заповед № РД-09-807 от 15.10.2024 г. на министъра на младежта и спорта е създадена Национална работна група за местна младежка политика (НРГ ММП). НРГ ММП е консултативно звено към министъра на младежта и спорта за координация с териториалните органи на изпълнителната власт в изпълнение на политиката за младежта, както и с организациите на младите на местно ниво. В нея са включени представители от всички заинтересовани страни – държавни и общински структури и местните младежки организации (представители на ММС; представители на малки, средни и големи общини; НСОРБ; местни младежки организации; общински младежки съвети; младежки центрове и представители на национални младежки и студентски организации – НМФ и НПСС).

Основната цел на НРГ е да се подпомогнат общините, включително малките населени места, при изпълнението на държавната политика за младежта на местно ниво. НРГ ММП работи за подобряване формулирането, изпълнението, наблюдението и оценката на държавната политика за младежта на местно ниво в тясно сътрудничество с всички заинтересовани страни, най-вече общините и местните младежки организации. В процеса на работа НРГ ММП си поставя следните конкретни задачи:

1. Подобряване на изпълнението на Националната стратегия за младежта, чрез изработване на общи елементи в местната младежка политика в общините, включващи: младежко изследване, обучение на служители, младежка работа и др.;

2. Хармонизиране на местната младежка политика в общините на територията на Република България, чрез разработване на задължителни изисквания, включващи: местна младежка стратегия; младежки отдел; младежки бюджет; механизъм за координация с другите секторни политики; система за ко-продуциране на политики, съвместно с младите хора; подкрепа за организациите на младите хора и пр.;

3. Осигуряване на качеството чрез общи елементи и стандарти за прилагане на младежката политика на местно ниво;

4. Осигуряване на смислено младежко участие в процеси на вземане на решения чрез утвърждаване на младежката перспектива и системата за ко-продуциране на политики на Съвета на Европа.

5. Осигуряване на стремеж за качество при провеждане на политиката за младежта на местно ниво чрез създаване на титла „Национална младежка столица“.

Националната работна група заседава веднъж месечно, а при необходимост и повече пъти. Приет е План за работа на групата за 2025 г., който включва следните теми:

- Тема 1: Изработване на задължителни изисквания към местната власт за изпълнение на местната политика за младежта (Общинска стратегия, Общински план за младежта, бюджет и др.);
- Тема 2: Изработване на указания на достъпен език как да се разбира местната младежка политика и местно младежко участие;
- Тема 3: Изготвяне на Насоки за структура и функции на ОКМС спрямо Закона за младежта;
- Тема 4: Създаване на концепция за Национална младежка столица (НМС), за да се удовлетвори необходимостта от засилено внимание към националната младежка политика на местно ниво и да се осъществи директен контакт между националните и местните институции, отговорни за вземането на решения;
- Тема 5: Популяризиране на добри практики за работа на местната власт в областта на младежката политика;
- Тема 6: Популяризиране на Ревизирана европейска харта за участието на младите хора в живота на общините и регионите;
- Тема 7: Изработване на предложения за изменение и допълнение на нормативната уредба.

В началото на 2025 г. Министерството на младежта и спорта (ММС) изготви анализ на състоянието на политиките за младежта на местно ниво в България. Анализът е изготвен въз основа на анкетно проучване, проведено сред 132 общини в страната, което предоставя богата и представителна база данни за състоянието на ключови елементи от младежката политика в различни административни и териториални контексти.

Проучването е иницирано от ММС в рамките на дейността на Националната работна група за местна младежка политика – междуинституционален механизъм за сътрудничество и стратегическо планиране, в който активно участват представители на местни власти, младежки центрове, неправителствени организации и експерти от Националното сдружение на общините в Република България.

Целта на анкетното проучване е да се събере реалистична и актуална информация за състоянието на младежката политика на територията на общините, да се идентифицират съществуващите дефицити и добри практики, както и да се очертаят възможности за подобряване на координацията и взаимодействието между държавата и местните власти.

Събраната чрез анкетното проучване информация предоставя на Министерството на младежта и спорта и всички заинтересовани страни по-обстойна, систематизирана и достоверна основа за разбиране на спецификите, трудностите и потенциала на общините при реализирането на политиките за младежта. Анализът на текущото състояние ще позволи не само адаптиране на съществуващи подходи, но и разработване на по-ефективна, целенасочена и приобщаваща държавна политика за младежта, отговаряща на реалните потребности на младите хора в различни социални, културни и географски контексти. Проучването е също така отговор на необходимостта от териториален подход към младежката политика – разбиране, че нуждите на младите хора в различните части на страната са разнообразни, и че за да бъдат адресирани адекватно, е необходима децентрализирана и координирана подкрепа. Данните ще послужат като основа за диалог, партньорство и развитие на целенасочени механизми за подпомагане на общините – включително чрез консултации, обучения, проектно финансиране и модели за институционално укрепване.

По същество, анкетното проучване е структурирано около четири основни тематични области, които обхващат ключовите елементи на младежката политика на местно ниво:

- Планиране и изпълнение на младежката политика – наличие на стратегии, планове, мониторинг и индикатори;
- Финансово осигуряване и ресурсно обезпечаване – наличие и размер на бюджет, външни източници, капацитет;
- Младежка инфраструктура – налични пространства, тяхното използване и достъпност;
- Участие на младежките организации и диалог с местната власт – механизми за съвместно вземане на решения, подкрепа за младежки инициативи и комуникация с младите хора.

Получените данни ще бъдат използвани като ориентир при позиционирането на политиката за младежта в България и ще подпомогнат процесите по планиране, приоритизиране и реализиране на бъдещи инициативи и програми за подкрепа на

общините. Основната цел е да се повиши ефективността, приобщаващият характер и устойчивостта на младежката политика на местно ниво – като част от цялостната визия за развитие на младите хора в страната.

Изследването на състоянието на младежката политика на местно ниво в Република България се осъществява чрез структурирана анкета, насочена към общинските администрации – основните отговорни органи за реализация на местната политика за младежта. Анкетата е разработена от експерти от Министерството на младежта и спорта и Националната работна група за местна младежка политика, в рамките на дейността на групата. Включените въпроси позволяват не само статистически изводи, но и по-задълбочено разбиране на контекста, предизвикателствата и добрите практики в различните общини.

Проучването е реализирано чрез онлайн анкета, съставена от над 50 въпроса с преобладаващо затворен характер, като все пак са включени и някои отворени въпроси. Целта на анкетата е осигуряване на данни за ключови аспекти от младежката политика на местно ниво, като се предостави възможност общинските администрации за самооценка. Анкетното изследване обхваща няколко основни измерения на местната младежка политика, включително стратегическо управление, ресурсно обезпечаване, инфраструктура и участие. Въпросите са разпределени в четири обособени тематични области:

- Стратегическа рамка и управление – насочена към установяване на наличието на местни стратегии, годишни планове, индикатори за оценка и механизми за мониторинг;
- Финансиране и ресурси – изследва обхвата на финансовата подкрепа, наличие на целеви бюджети, използване на външни източници, както и кадровото осигуряване и нуждите от обучение;
- Инфраструктура за младежта – анализира съществуването, състоянието и управлението на пространства, предназначени за младежки дейности, като младежки центрове, клубове и други форми;
- Участие, партньорства и диалог – фокусира се върху ролята на младежките организации, начините на взаимодействие с местната власт, наличието на младежки съвети и използваните канали за комуникация с младите хора.

Тази структура на анкетната карта дава възможност за съпоставимост на данните, открояване на добри практики и систематизиране на най-често срещаните предизвикателства пред общините в процеса на реализиране на младежка политика.

Въпросите са попълвани от служители на общинските администрации през месец март 2025 г. чрез онлайн формуляр, разпространен до всички 265 общини в България. Получени са 132 попълнени анкетни карти, което представлява почти 50% обхват на всички общини в страната, което разбира се в никакъв случай не позволява да се говори за представителност на данните, но все пак са обхванати различни по големина, местоположение и административен капацитет общини.

Събраните данни са обработени чрез:

- количествен анализ на отговорите с цел извеждане на обобщени тенденции (напр. брой общини с младежка стратегия, наличен бюджет и др.);
- качествен анализ на отворените отговори, с акцент върху предизвикателства, практики и оценки от страна на администрациите;
- идентифициране на добри практики чрез комбиниране на ключови индикатори: наличие на стратегия, план, регулярен диалог и младежки съвет.

Демографски профил на обхванатите общини

Анкетното проучване обхваща 132 общини в България, които представляват значителна част от територията на страната и дават възможност за формиране на донякъде надеждна представа за състоянието на младежките политики на местно ниво. Общините, участвали в проучването, варират по население, териториален обхват и социално-икономически характеристики, като по този начин се разкриват и различните контексти, в които се провеждат младежки дейности. С цел по-точен анализ общините са класифицирани в три категории според броя на жителите:

- Малки общини (под 10 000 жители) – представляват около 39% от изследваните общини. Те често са съсредоточени в селски или отдалечени райони, с ограничена инфраструктура и нисък капацитет. В тези общини делът на младежите е под средния за страната, а демографската картина се влошава поради миграция и ниска раждаемост.
- Средни общини (между 10 000 и 45 000 жители) – това е най-голямата група, съставляваща над 50% от участващите общини. Те обикновено разполагат с по-добре развита институционална рамка и известен капацитет за реализация на младежки политики, макар и със значителни различия в прилагането.
- Големи общини (над 45 000 жители) – те представляват около 11% от извадката. Това са предимно областни и големи градски общини, които разполагат с по-сериозни ресурси, младежки организации и партньорства. В тях обаче

предизвикателствата са свързани с мащаба, социалната разслоеност и нуждата от целеви политики за различни групи младежи.

Данните потвърждават наличието на силна демографска поляризация – в по-малките и отдалечени общини младежите са по-малко и по-трудно се ангажират в дейности. Там често се отчита и намалена възвращаемост – младите хора напускат населеното място след завършване на училище, търсейки по-добри възможности за реализация в големите градове или в чужбина. Това налага необходимостта от разработване на специализирани подходи и мобилни форми на работа с младежи в селските райони. Обратно – в големите общини има повече млади хора, но и по-големи предизвикателства, свързани със сегментация, недостатъчен диалог и фрагментираност на младежките групи. Там съществува по-добра инфраструктура, но ангажирането на младите хора изисква целенасочени усилия за участие, доброволчество и представителство.

Анализ на резултатите по ключови направления

Резултатите от анкетното проучване очертават нееднородна, често противоречива картина на състоянието на младежките политики на местно ниво в България. Изследването разкрива значителни различия между отделните общини по отношение на институционалната рамка, стратегическото планиране, ресурсната обеспеченост, наличната инфраструктура и степента на включване на младите хора в процесите на вземане на решения. От една страна, се наблюдава ясно изразена ангажираност от страна на част от общините, които развиват устойчиви партньорства, инвестират в младежка инфраструктура и включват младите хора в диалог с местната власт. От друга страна, преобладаващата част от участниците в проучването посочват дефицити в ключови аспекти на младежката политика – липса на стратегия и системен мониторинг, ограничено финансиране, слаба активност на младежките организации и отсъствие на целенасочени дейности за младите хора извън градските центрове. Данните свидетелстват, че въпреки усилията на отделни администрации, мнозинството от общините се сблъскват със системни предизвикателства, които възпрепятстват прилагането на цялостна, ефективна и приобщаваща младежка политика. Най-често посочваните ограничения са свързани с ограничен административен капацитет, липса на устойчиво финансиране, миграция на млади хора и слаба ангажираност на младежите с местната общност.

Настоящият анализ разглежда в детайли четирите основни тематични направления, залегнали в структурата на анкетното проучване, като комбинира

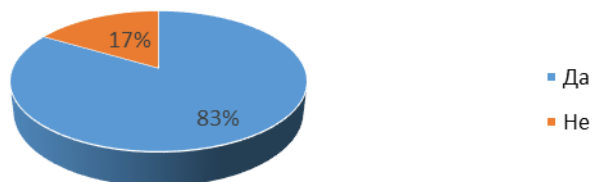
количествени данни с качествени наблюдения и илюстративни примери от практиката на общините.

Институционална рамка

Наличието на институционална рамка за реализиране на младежката политика на местно ниво е основополагащо условие за нейното функциониране. Данните от анкетата показват, че в повечето общини има определена административна отговорност, но степента на ангажираност и ресурсното обезпечаване варират значително.

Графика 10

Има ли Вашата община специализирана дирекция, отдел или служител, който отговаря за младежката политика?

От общо 132 анкетиранни общини:

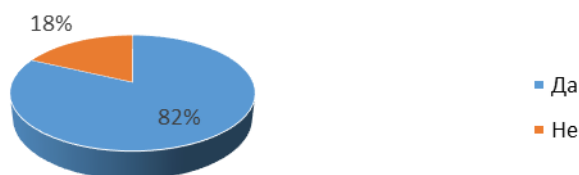
- 111 общини (83%) посочват, че имат определен служител, отдел или дирекция, отговаряща за младежката политика;
- Останалите 21 общини (17%) не разполагат с такава структура, като най-често посочваните причини са: липса на ресурс, недостатъчно административен капацитет, нисък брой млади хора в общината или липса на локално регистрирани младежки организации.

Най-често срещаният модел е наличието на отдел или дирекция, обединяваща няколко хуманитарни ресурса – напр. „Образование, култура, младежки дейности и спорт“, в която работи един или няколко експерти с младежки профил. Важно е да се подчертае, че дори в общините с обозначен отговорен служител, младежката политика често е само част от по-широк сектор (например образование, култура, спорт или социални дейности), което може да ограничи фокуса, специализацията и ефективността на изпълняваните дейности.

От общините, които имат определен служител или структура, отговарящи за младежката политика, 91 общини (82,0%) заявяват, че отчитат нужда от повишаване на квалификацията и допълнително обучение на служителите, ангажирани с младежката политика при общо получени 111 отговора.

Графика 11

Отчитате ли нужда от повишаване на квалификацията на
служителя/те, ангажирани с младежките политики във
Вашата община?

Това ясно показва, че кадровият капацитет остава предизвикателство, въпреки формалното наличие на отговорна структура. В много случаи става въпрос за едно лице, натоварено с множество функции, което не разполага с необходимите знания и ресурси за планиране, изпълнение и координация на младежки дейности. Недостатък остава фактът, че в 17% от общините липсва специализирана структура, което често се дължи на малък екип, липса на бюджет или ниска ангажираност.

На база на отворените въпроси в анкетата се очертават няколко типични модела на институционално структуриране на младежката политика в общините. В по-големите общини най-често се среща създаден специализиран отдел или дирекция, отговаряща за младежките дейности. В малките и средни по големина населени места отговорността обикновено е възложена на един служител в рамките на съществуващ отдел, обединяващ ресори като образование, култура и спорт. В немалко случаи ангажиментът към младежката политика е част от по-широк служебен профил – един и същ човек отговаря едновременно за деца, ученици, възрастни, хора с увреждания и др. Има и примери, при които младежките теми са поверени на служител, занимаващ се основно с проектна дейност, без да съществува ясен формален мандат или административно звено, посветено на младежката политика.

Макар че формално мнозинството общини декларират наличие на институционална рамка, в практическо отношение често се наблюдават редица слабости. В много случаи липсват специализирани екипи или дори минимален персонал, който да се фокусира изцяло върху младежкия сектор. Вътрешната координация между различните отдели на администрацията е слаба или неорганизирана, а отговорностите по отношение на младежките дейности често не са ясно дефинирани. Това ограничава възможностите за оперативна самостоятелност и води до ниска степен на институционална устойчивост – при промени в

администрацията младежките въпроси често се прехвърлят между различни служители, без приемственост или последователност.

Последиците от тази неустойчивост са видими – липса на инициативност, затруднено взаимодействие с младежки организации, слабо развитие на партньорства и ограничен капацитет за работа по проекти с външно финансиране. Ниското ниво на квалификация, съчетано с липсата на систематични обучения и подкрепа за служителите, допълнително влошава ефективността и затруднява изграждането на дългосрочни политики, ориентирани към младите хора.

Изводи от институционалната рамка

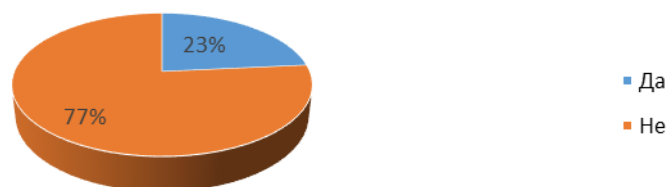
1. Налице е формален институционален капацитет в повечето общини, но качеството и функционалността на тази рамка са силно разнородни.
2. Повечето служители, ангажирани с младежките политики, работят в условия на ограничени ресурси и липса на специализирана подготовка.
3. Липсва устойчивост на институционалната отговорност – при промени в администрацията често се променя и структурата на ангажимент.

Стратегическо планиране

Стратегическото планиране е основен инструмент за осъществяване на последователна, устойчива и ориентирана към резултати младежка политика. То включва не само разработването на визия, цели и приоритети за работа с младите хора, но и създаването на механизми за проследяване и оценка на напредъка. Данните от анкетното проучване показват, че въпреки важността на този елемент, стратегическото планиране на местно ниво е слабо развито, неравномерно прилагано и често отсъстващо като формален процес.

Графика 12

Има ли Вашата община разработена и приета местна стратегия за младежка политика?

Само 31 от 132 общини (23%) заявяват, че имат разработена и приета стратегия за младежката политика. Това означава, че прилагането на стратегическо мислене в сферата на младежта не е трайно институционализирано.

Времето за изпълнение на стратегиите в повечето случаи обхваща период между 2021 и 2030 г., като в някои общини (напр. Перник и Пловдив) този хоризонт е ясно дефиниран. В други случаи, като Община Варна, стратегията все още е в процес на изработване и предстои да бъде приета в рамките на 2025 г. При по-малки общини се наблюдава колебание в планирането или липса на ясно фиксирани срокове.

Голяма част от общините не предоставят информация за наличие на формализиран механизъм за мониторинг и оценка на изпълнението на младежката стратегия или плана за изпълнение на младежката политика. В малък брой отговори на отворени въпроси се споменава отчитане на изпълнението чрез годишен отчет или общински доклад, но конкретни детайли относно методология, индикатори или системи за проследяване на изпълнението липсват. В почти всички случаи не се посочват предварително дефинирани индикатори за измерване на напредъка, като при налична оценка тя се свежда до общ брой реализирани събития, участници или реализирани инициативи.

Графика 13

Има ли приет План за изпълнение на младежката политика?

От друга страна, 113 общини (86%) посочват, че разполагат с годишен план за изпълнение на младежката политика, като този план най-често представлява списък от събития или дейности, без ясно обвързване с дългосрочни цели, индикатори или бюджетно планиране. Това налага извода, че планирането на младежката политика в общините има преобладаващо оперативен, а не стратегически характер.

Изводи относно стратегическото планиране

1. Налице е значителен дефицит на стратегическо планиране в сферата на младежката политика на местно ниво. Само 23% от анкетираните общини разполагат с официално приета стратегия за младежта, което говори за липса на дългосрочна визия и системност при определяне на приоритети, цели и дейности в подкрепа на младите хора.
2. Въпреки че по-голямата част от общините (86%) имат план за изпълнение, в повечето случаи той представлява оперативен документ с годишни събития,

без стратегическа обвързаност с национални или областни приоритети. Това създава разрыв между планиране и реално развитие на политиката в дългосрочен хоризонт.

3. Мониторингът и оценката на изпълнението са изключително ограничени – малка част от общините разполагат с механизми за проследяване на напредъка по стратегията. Това възпрепятства идентифицирането на проблеми и адаптацията на политиката към променящите се нужди на младите хора.
4. Индикаторите за напредък са слабо развити, неструктурирани или напълно липсват. Там, където са налични, те често се базират на брой дейности или включени младежи, без да се проследява наличието на качествено въздействие или устойчивост на резултатите.
5. Липсата на капацитет за разработване и поддържане на стратегически документи е съществена бариера. Много общини споделят, че нямат експерти или методическа подкрепа, което води до изработване на документи „по необходимост“, а не в съответствие със стратегическа цел.
6. Младежите рядко са включени в процеса на изработване и изпълнение на стратегии, което подкопава принципа за участие и ограничава възможността политиките да отразяват реалните нужди на младите хора.

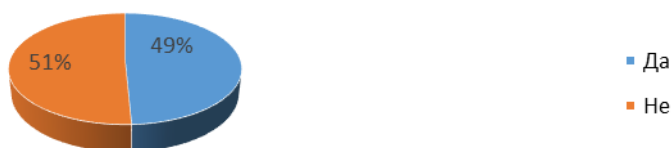
Анализът ясно показва, че стратегическото планиране е слабо развит компонент на местната младежка политика. Без ясен стратегически документ и система за наблюдение, общините действат реактивно, без стабилна рамка за устойчиво развитие на младежкия сектор. Необходима е системна подкрепа от национално ниво, която да включва разработване на модел за местна стратегия и план, методически указания за индикатори и мониторинг, обучения за общински експерти, стимули за включване на млади хора в процеса. Само чрез ясно стратегическо планиране, основано на данни и активно участие на младежите, може да се постигне устойчива, ориентирана към резултати младежка политика.

Финансиране на младежки политики

Финансовото осигуряване е основен фактор, определящ реалните възможности на общините да прилагат ефективни младежки политики. Данните от проучването показват силно неравномерно ниво на финансиране, ограничени бюджети и ниска степен на усвояване на външни източници.

Графика 14

Има ли Вашата община определен бюджет за младежки дейности и инициативи за 2024 година?

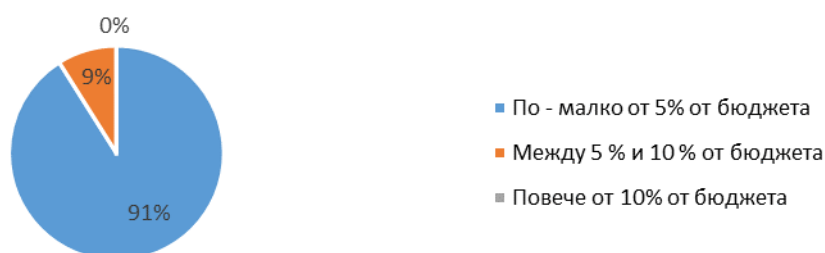

От общо 132 анкетирани общини 66 (50%) са заявили, че имат отделен бюджет за младежки дейности през 2024 г. В останалите 66 общини няма предвидени целеви средства, а младежки дейности се реализират (ако изобщо се реализират) чрез общи бюджетни пера за култура, спорт или образование.

Разликите в размерите на бюджетите са изключително големи. Според подадените стойности на общо 66 местни администрации ситуацията е следната:

Графика 15

Каква част от общинския бюджет е отделена за младежки дейности и програми през последната година?

Въпреки че близо половината от общините заявяват наличие на определен бюджет за младежки дейности през 2024 г., анализът на въведените данни показва значителна разлика в мащаба на финансирането, което отразява както различния институционален капацитет, така и степента на политически ангажимент към младежката тема. Средната стойност на декларирания бюджет възлиза на около 128 000 лв., като тази стойност включва както общини с проектно финансиране, така и такива с ограничен ресурс, осигурен от местния бюджет.

В единия край на спектъра е Община Криводол, която е посочила едва 1 000 лв. за младежки дейности – стойност, която показва почти символичен ангажимент и липса на реална възможност за провеждане на политика, насочена към младите хора. В другия край се намира Община Димитровград, която е декларирала бюджет от малко над 1 300 000 лв., което я поставя сред най-активните и вероятно включени в проектно

финансиране общини. Подобни бюджети позволяват реализация на дългосрочни инициативи, развитие на инфраструктура и ангажиране на широк кръг от млади хора.

Тези стойности подчертават високата степен на финансово неравенство между общините и потвърждават необходимостта от целенасочена държавна подкрепа, особено към по-малки и по-слабо ресурсно обезпечени общини, които имат желание да развиват младежки дейности, но нямат финансовата възможност да го направят устойчиво. Този диапазон – от 1 000 лв. до над 1.3 млн. лв. – ясно показва липса на единен стандарт или минимални изисквания за финансиране на младежката политика, което създава неравнопоставеност между младите хора в различни общини.

Осигуряването на устойчиво и адекватно финансиране за младежки дейности на местно ниво не се ограничава само до собствените средства на общините. Външното финансиране – чрез национални програми, европейски проекти, партньорства с нестопански организации или бизнес структури – представлява важен допълващ и развиващ ресурс, който може значително да разшири обхвата и качеството на младежките политики. Проучването включва конкретен въпрос, насочен към установяване на това дали и как общините използват външни източници за подкрепа на младежки инициативи.

Графика 16

Ползва ли външни източници на финансиране Вашата община за младежки проекти?

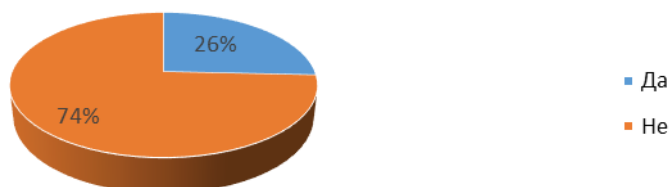

59 общини (45%) посочват, че използват външни източници на финансиране, включително програми на ЕС (НПВУ, Еразъм+, ОПРЧР и др.), национални програми на ММС или други министерства, партньорства с частни донори или неправителствени организации. Отговорите обаче показват, че няма единна или масова практика за използване на външно финансиране, а по-скоро отделни инициативи, реализирани в

рамките на конкретни проекти или по повод временни възможности. На този фон 73 общини (55%) посочват, че не използват никакви външни източници. Това представлява съществена бариера за развитието на младежки политики, особено предвид ограниченията на местните бюджети. В този смисъл е необходим целенасочен механизъм за подкрепа на общините, включващ методическа помощ, обучения по проектна работа и стимули за междусекторно сътрудничество. Активното включване на младежки организации в подготовката и управлението на проекти може да бъде ключов инструмент за преодоляване на бариерите и изграждане на капацитет.

Графика 17

Има ли Вашата община вътрешни програми за финансиране на младежки проекти?

34 общини посочват, че разполагат с вътрешни програми за финансиране на младежки инициативи. Това означава, че в тези общини съществуват обособени механизми – под формата на конкурсен или грантов модел – които позволяват на младежки организации, неформални групи или институции да кандидатстват за средства от местния бюджет. 98 общини (74%) нямат такива вътрешни програми, което подчертава сериозен дефицит на институционална подкрепа за младежки инициативи на местно ниво. Липсата на дългосрочна финансова рамка, обвързана със стратегия за младежта, затруднява устойчивостта и последователността на усилията.

Изводи относно финансирането

1. Почти половината от общините не разполагат с целеви бюджет за младежка политика, което сериозно ограничава възможностите за устойчиво и систематично реализиране на дейности, насочени към младите хора.
2. Налице е изключително неравномерно разпределение на ресурсите, като някои общини работят с минимални средства, а други имат достъп до мащабни финансираня чрез проекти. Това задълбочава регионалните различия и достъпа на младите хора до услуги и възможности.
3. Външното финансиране се използва в ограничен брой общини, което често се дължи на липса на административен и експертен капацитет за разработване на

проектни предложения, както и на недостатъчна информираност относно възможностите за кандидатстване.

4. Често липсва финансова стратегия или обвързаност на бюджета със стратегическите цели, което поставя под съмнение ефективността на изразходваните средства.

Финансирането на младежките политики в българските общини е неустойчиво, неравномерно и в много случаи символично. За да бъде младежката политика реална и въздействаща, е необходимо да се гарантира минимален целеви бюджет във всяка община, обвързан с резултати, да се повиши капацитетът за проектно финансиране чрез обучения, консултации и подкрепа, както и да се създадат национални стимули за съфинансиране, партньорства и инвестиции в младежки дейности. Тези стъпки ще спомогнат за по-справедливо разпределение на ресурсите и ще насърчат дългосрочното развитие на младежките политики на местно ниво.

Младежка инфраструктура

Младежката инфраструктура представлява съвкупност от физически пространства, в които младите хора могат да се събират, развиват, обучават, социализират и участват в дейности. Тя е ключов компонент на съвременната младежка политика, тъй като осигурява среда за ангажираност, изява и подкрепа. Наличието на достъпни и подходящо оборудвани младежки пространства повишава шансовете за социална интеграция, насърчава инициативността и създава възможности за развитие на неформално образование и младежко лидерство.

Графика 18

Има ли на територията на общината младежки центрове или пространства, предназначени за младите хора?

Резултатите от анкетното проучване показват, че 86 от 132 общини (65%) декларират наличие на младежки центрове, клубове или други пространства, предназначени за млади хора. Това създава потенциална база за активизиране на младежката дейност, но изисква допълнителна оценка на качеството, достъпността и предназначението на тези инфраструктурни обекти. Повечето от съществуващите

обекти са многофункционални – читалища, домове на културата, спортни зали или клубни помещения, които се използват от различни групи от населението. Те рядко са създадени или адаптирани специално за нуждите на младите хора.

Само ограничен брой общини съобщават за наличие на целево създадени младежки центрове с ясно дефинирана мисия – предоставяне на обучения, социални услуги, подкрепа за уязвими групи и развитие на младежко участие. Част от тях са изградени или се изграждат по линия на Националния план за възстановяване и устойчивост (НПВУ), което показва възможност за разширяване на мрежата от центрове с държавна подкрепа. Съществуват и примери за обновени младежки домове, които предлагат зали за творчество, спорт и културни прояви.

Начините на поддръжка също варират. В някои общини се използват средства от общинския бюджет, а в други — сградите се стопанисват от читалища, местни клубове или сдружения. Липсва обаче единен модел за стандарти за поддръжка, достъпност и управление на младежките пространства.

Изводи относно младежката инфраструктура

1. Формално съществуваща младежка инфраструктура има в повечето общини, но в голям процент от случаите тя е универсална, а не специализирана – използва се от различни възрастови групи и няма специфични функции, насочени към младите хора.
2. Много от съществуващите пространства не са модернизирани или се поддържат на принципа на текущи ремонтни дейности.
3. Липсват ясни стандарти за създаване, управление и поддръжка на младежки пространства, както и механизми за тяхното интегриране в общинската младежка политика.

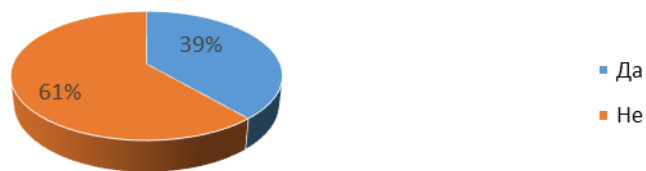
Младежката инфраструктура в българските общини е на разположение, но с ниска степен на специализация и активна употреба. За да се превърнат тези пространства в реални двигатели на младежката активност и развитие, е необходимо да се разработят национални насоки за стандартизиране, да се инвестира не само в сграден фонд, но и в човешки ресурс – фасилитатори, обучители, младежки работници, да се стимулира участието на младежите в управлението и ползването на тези пространства, да се осигурят финансови механизми за поддръжка и развитие, особено в малките и отдалечени населени места.

Младежки организации и участие

Активното участие на младежите в обществения живот е основополагащ принцип на демократичното управление. В този контекст младежките организации, неформалните групи и механизмите за съвместно вземане на решения играят важна роля за изграждане на капацитет, представителство и ефективна младежка политика. Резултатите от проведеното проучване показват, че участието на младежите в управлението на местно ниво е ограничено и непоследователно, въпреки съществуващата инфраструктура и добри практики на места.

Графика 19

Съществуват ли младежки организации, регистрирани и развиващи дейност на територията на общината?

Само 51 общини (39%) заявяват, че на тяхна територия функционират регистрирани младежки организации, които развиват дейност в полза на младите хора. В много от останалите общини няма регистрирани организации или действащи неформални групи, което води до липса на устойчив партньор, с когото местната администрация да работи.

Независимо от сравнително малкия брой активни организации, 97 общини (74%) посочват, че подкрепят младежки инициативи по различни начини, включващи предоставяне на зали и пространства, финансиране на събития и проекти, логистична и методическа помощ, включване в организирането на инициативи, подкрепа за участие в национални и международни проекти.

Само 36 общини (27%) разполагат с младежки съвет, младежки парламент или друг консултативен орган, в който младите хора участват в процеса на вземане на решения. Въпреки че 132 общини са попълнили анкетата, едва 56 от тях посочват, че включват младежки организации в планирането и реализацията на младежката политика. Примерите за включване са разнообразни – от участие в заседания на комисии и работни групи, до съвместна подготовка на общински планове за младежта или събития, организирани съвместно с администрацията. В някои случаи

ръководството на общината е в постоянен диалог с представители на младежките групи, в други – сътрудничеството се свежда до единични кампании или инициативи.

Графика 20

Съществуват ли партньорства между младежки организации и местната администрация?

Половината от общините поддържат някаква форма на сътрудничество с младежки организации, което е положителен знак за наличие на диалог и взаимодействие. Другата половина (46%) не разполагат с партньорства, което ограничава възможностите за съвместно реализиране на дейности, създаване на политики с участие на младите хора и прилагане на проектен подход. Отговорите на отворените въпроси сочат, че там, където има партньорства, те най-често включват съвместна организация на събития, кандидатстване по проекти, участие в консултативни съвети или работни групи. В голяма част от общините липсват формализирани или устойчиви механизми за партньорство, а сътрудничеството често зависи от конкретни хора или проекти.

На въпроса „Включени ли са младежките организации в планирането и изпълнението на местната младежка политика?“, 56 общини (42%) посочват, че младежките организации са включени в планирането и изпълнението на местната младежка политика. Над половината от общините (58%) не включват младежки организации в планирането и изпълнението на местната младежка политика, което означава, че политиките често се разработват едностранно – от администрацията – без реална консултация или съвместно разработване заедно с младежкия сектор.

Съвременното младежко участие не се изчерпва само с присъствие в консултативни органи или участие в събития. Фундаментален аспект на ефективната младежка политика е способността на местните власти да събират, анализират и използват данни за нуждите и състоянието на младите хора на територията на съответната община.

На въпроса „Провежда ли общината младежко изследване с цел проучване на нуждите и потребностите на младите хора и анализиране на текущото състояние на младежта?“, само 44 от 132 общини (33%) са отговорили с „Да“, че извършват такова

изследване. Останалите 88 общини (67%) не провеждат изследвания, което означава, че вземането на решения и планирането на дейности често се основава на интуиция, а не на емпирични данни. Дори сред общините, които посочват, че извършват изследвания, регулярността и методологията варират значително. Най-често споменаваната честота е „веднъж годишно“, но има и отговори, които сочат, че проучванията са нередовни или еднократни. Липсата на устойчиви, системни и периодични изследвания е индикатор за ограничен стратегически капацитет и невъзможност да се оценява ефективността на политиките. Това възпрепятства създаването на политики, основани на доказателства („evidence-based policy“), и води до нисък синхрон между реалните нужди на младежта и предприеманите от общината мерки.

Изводи относно младежките организации и участието

1. Налице е сериозен недостиг на младежки организации в голяма част от общините, което възпрепятства процесите на консултация, диалог и партньорство. Това е особено видимо в по-малки населени места и селски общини.
2. Подкрепата от страна на общините е значителна, но често не е структурирана – липсват ясни механизми, наредби или вътрешни програми за финансиране на младежки инициативи.
3. Участието на младежките организации в процеса на вземане на решения е изключение, а не правило. Там, където има младежки съвети или парламенти, те често нямат реално влияние, нито установени процедури за взаимодействие с общинската власт.
4. Налице е необходимост от цялостен механизъм за проучване на младежките потребности – включително модел за годишен или двугодишен мониторинг, подкрепен от методически насоки от национално ниво.

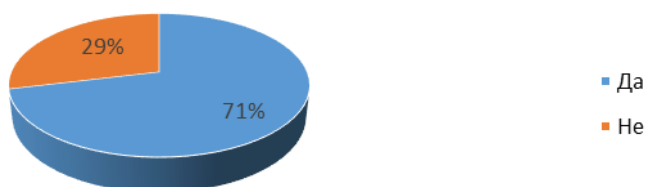
Младежките организации са неизползван потенциал за развитие на местната младежка политика в голяма част от българските общини. За да се гарантира пълноценно участие и представителство на младите хора, са необходими подкрепа за създаване и развитие на младежки организации, особено в по-малките населени места, финансови механизми и конкурси за младежки инициативи, развитие на структури за младежко участие – съвети, форуми, консултативни групи, както и институционализиране на диалога между младежките организации и местната власт чрез наредби, правилници и добри практики.

Комуникация и диалог

Ефективната комуникация и устойчивият диалог между младите хора и местната власт са неразделна част от добре функционираща младежка политика. Те не само създават условия за информираност и ангажираност, но и поставят основата на взаимно доверие и партньорство, които са ключови за изграждането на демократична и приобщаваща общност. Данните от анкетата показват, че в повечето общини съществуват форми на комуникация, но регулярният, структуриран диалог е по-скоро изключение.

Графика 21

Има ли канали за комуникация между младежите и общинската администрация?

Общо 94 от 132 общини (71%) посочват, че имат определени канали за комуникация с младежите. Тези канали включват:

- социални мрежи (Facebook, Instagram);
- официални интернет сайтове на общините;
- младежки портали и секции в рамките на общинските сайтове;
- пряк контакт чрез читалища, младежки домове и ЦПЛР;
- училищни съвети и ученически парламенти;
- обществени събития и срещи.

Отговорите на отворените въпроси показват, че дори в общини, които посочват наличие на канали, комуникацията често е епизодична и едностранна, например чрез публикуване на информация във Facebook, но без последваща обратна връзка или последващо реално включване в процесите.

Графика 22

Провежда ли се регулярен диалог между младите хора и местната власт?

Над две трети от общините (73%) декларират наличие на редовен диалог с младите хора, което е обнадеждаващ сигнал за наличие на младежко участие и консултативни механизми. Въпреки това, отговорите на отворените въпроси показват, че в голяма част от случаите „регулярен диалог“ означава епизодични срещи, кампанийни събития или участия при конкретни поводи, а не системна практика за консултиране, съвместно планиране или партньорско сътрудничество. Само в ограничен брой общини диалогът е институционализиран – например чрез действащи младежки съвети, обществени обсъждания, кръгли маси или работни групи, които се провеждат регулярно и със значим принос на младите участници. Липсата на регулярен диалог в 27% от общините подчертава нуждата от въвеждане на структурирани и предвидими форми на комуникация и участие – както онлайн, така и присъствено. Отговорите на отворените въпроси показват, че много общини изпитват трудности да достигнат до младите хора, особено в малките населени места. Причините включват ниска активност на младежите, липса на навици за включване в публични процеси, недоверие към институциите, както и липса на персонал, който да поддържа и управлява комуникационните канали. В същото време, някои общини прилагат иновативни подходи, като дигитални анкети, мобилни екипи, онлайн консултации и тематични кампании.

Изводи относно комуникацията и диалога

1. Формални комуникационни канали съществуват в повечето общини, но тяхната ефективност зависи от ангажираността на администрацията, капацитета за поддържането им и привлекателността им за младите хора.
2. Редовният диалог между младежите и местната власт е слабо застъпен, а в повечето случаи диалогът е неструктуриран и кампанийен. Това намалява доверието, прозрачността и усещането за включеност на младите хора.
3. Няма установени механизми за двупосочна комуникация, чрез които младите да изразяват мнение, да предлагат инициативи или да влияят върху местните политики. Там, където такива съществуват, често отсъства последваща обратна връзка.

Комуникацията и диалогът с младежите са недоразвити компоненти на младежката политика в повечето общини. За да се постигне реално участие и информираност, е необходимо да се изградят структурирани и устойчиви механизми за диалог (напр. младежки форуми, регулярни консултации, делегати по младежки въпроси), да се създадат привлекателни дигитални и присъствени комуникационни

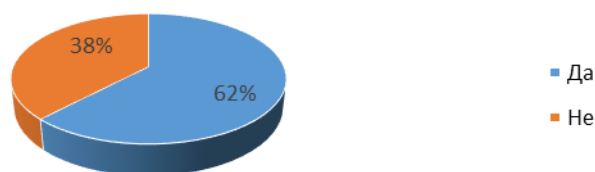
каналы, управлявани с младежко участие, да се инвестира в комуникационен капацитет – хора, технологии, съдържание и да се гарантира последователна обратна връзка и отчитане пред младежките общности.

Дейности за млади хора от малки населени места

Една от най-уязвимите и често пренебрегвани групи в рамките на младежката политика са младите хора от малки и отдалечени населени места – села, махали и малки градове. Ограниченият достъп до услуги, липсата на инфраструктура, културни и образователни възможности, както и по-слабата представеност в обществените процеси поставят тези младежи в значително неравностойно положение спрямо техните връстници в големите населени места.

Графика 23

Реализирате ли целенасочени дейности за младите хора от малките населени места на територията на общината?

На въпроса „Реализирате ли целенасочени дейности за младите хора от малките населени места на територията на общината?“, 82 общини (62%) отговарят положително и посочват, че провеждат специални дейности, насочени към младите хора в селата и по-малките населени места от територията на общината. Това показва осъзнаване на необходимостта от териториално балансирано развитие на младежката политика. Въпреки това, 38% от общините не реализират никакви целеви дейности за младежи в малките населени места, което засилва риска от изключване на младежите, живеещи в селските райони, и задълбочаване на социалните и териториалните неравенства.

Отговорите на отворените въпроси показват, че дори там, където се провеждат дейности за млади хора от малки населени места, те често са:

- еднократни или кампанийни – напр. летни лагери, спортни турнири, културни събития;
- обвързани с конкретен проект или външно финансиране;
- организирани в по-големи села или населени места с училища.

Данните сочат, че липсват дългосрочни и устойчиви модели за работа с младите хора в отдалечените населени места – напр. мобилни младежки екипи, партньорства с училища или читалища, програми за развитие на лидерски умения и неформално образование в селски условия.

Изводи от анализа на дейностите за млади хора от малките населени места

1. Повечето общини реализират целенасочени дейности спрямо младежите от селата и периферните райони, но често те са спорадични, проектни и зависят от местни индивидуални усилия, а не от устойчиви общински политики и програми
2. Наличието на сравнително висок процент общини, които не реализират никакви целеви дейности за младите хора в малките населени места поставя тази група в ситуация на културна, социална и образователна изолация.

Младите хора от малките населени места представляват група с висок риск от социално изключване и обезсърчаване. За да се гарантира териториално равен достъп до младежки политики и възможности, е необходимо всяка община да идентифицира и картографира малките населени места с младежко население, да се разработят целенасочени програми и дейности за тези младежи, както и да се включат нуждите на селските младежи в стратегическите и планови документи на общините.

Предизвикателства и добри практики

Резултатите от проведеното анкетно проучване предоставят и конкретна информация относно реалния контекст, в който общините планират и изпълняват младежката политика. Отговорите на отворените въпроси очертават множество повтарящи се затруднения, но също така посочват и действащи решения, модели и добри практики, които заслужават внимание и споделяне.

На първо място, липсата на достатъчен административен капацитет се проявява както в ограничен брой специалисти, така и в неясно структурирани отговорности. Много често един служител съчетава различни отговорности, например:

- В Община Казанлък е назначен мл. експерт „Спортни и младежки дейности“ към отдел „Култура и туризъм“. Това показва ясно, че младежката политика се обслужва от едно длъжностно лице, съчетаващо функции по няколко направления.
- В Община Ямбол, отговорна за младежта е Дирекция „Култура, спорт, младежки дейности, туризъм и връзки с обществеността“, което е ясен пример за широк профил на дирекция.

- В Община Хасково функционира отдел „Образование, култура, младежки дейности и спорт“ с назначен 1 служител отговаря за младежката политика. Потвърждение, че младежките дейности често са натоварени към служител с множество отговорности.
- В Община Кюстендил в Дирекция „Култура, туризъм, социални, младежки дейности и спорт“ младежките дейности са ангажимент на един служител. Отново младежката тема е част от по-широка хуманитарна структура без обособяването на отделно специализирано звено.
- В Община Габрово за политиките за младежта отговаря екипът на Младежки център – Габрово. Към момента екипът се състои от 6 души: управител, образователен медиатор, четирима младежки работници на пълен работен ден, 1 мл. работник на ½ работен ден. Структурата е част от екипа на Община Габрово, пряко подчинена на кмета.

Тези примери показват фрагментарна работа и ограничена възможност за стратегическо мислене.

Най-често срещаното затруднение, споменато от общините, е свързано с липсата на достатъчно финансови средства. Много от анкетираните общини споделят, че нямат целеви бюджет за младежки дейности, а средствата, с които разполагат, не позволяват устойчиво планиране или провеждане на системни инициативи. В отговорите се срещат формулировки като: *„Ограничени финансови средства, липса на организирана младежка структура“* и *„Ограничени финансови ресурси – Финансирането на младежки програми често е недостатъчно, което ограничава възможностите за реализиране на разнообразни инициативи и проекти“*.

Друг чест отговор е липсата на интерес и активност сред младите хора. Общините отчитат, че е трудно да се ангажират младежите в инициативи, обществени обсъждания или процеси на вземане на решения. Това е особено валидно за по-малките населени места, където възможностите за младежка изява са ограничени. Примери от изказаните мнения включват: *„Младите хора не са активна страна, трудно се включват в инициативи“*, *„Липсата на интерес в подрастващите е изключително сериозен проблем“*.

Особено характерни за малките и отдалечени населени места са проблемите, свързани с намаляването на броя на младите хора. Общините споделят, че няма достатъчно младежи, които да инициират или участват в събития, а онези, които са активни, често напускат общината след училище или университет. Един от отговорите

гласи: „Младежите са изключително ангажирани в училище и почти нямат свободно време, а тези, които завършат средното си образование, напускат града по две причини - за обучение в университет или работа в чужбина и рядко се завръщат. Остават много малък процент, които трудно се достигат, чрез общинските дейности за млади хора“.

Формулираните от общините предизвикателства са конкретни и последователно се повтарят в различни части на страната. Те показват, че проблемите не са само финансови, но и свързани със структурни, демографски и културни особености на младежките общности. Преодоляването им изисква целенасочена държавна подкрепа, инвестиции в капацитет, създаване на мрежи и структури за участие, както и инструменти за активизиране на младите хора, особено в периферни и обезлюдени райони.

Въпреки отчетените предизвикателства, проучването откроява редица добри практики, реализирани от общини с по-висока степен на ангажираност, административен капацитет и стратегическо мислене в сферата на младежката политика. Тези примери са важни както за идентифициране на работещи модели, така и за тяхното мултиплициране в други общини.

Няколко общини демонстрират ефективен подход към стратегическото планиране и изпълнение. Община Перник например посочва, че е изготвен реален план за изпълнение на Стратегията за младежта, с конкретни индикатори и междинна оценка, планирана за 2025 г. Администрацията подчертава участието на младежки представители в процеса на актуализация на стратегическите цели.

Община Габрово се откроява със създаването на младежки център с фокус върху работа с младежи в риск. Центърът предлага услуги, насочени към социално включване, развитие на умения и младежко участие.

Множество общини отчитат партньорства с местни младежки организации, включващи съвместна подготовка на събития, проекти по програма Еразъм+ и участие в консултативни съвети. Община Перник споделя, че редовно работи с местни НПО и младежки групи, като местния младежки съвет участва в заседания и разработване на политики.

В община Сливен местната администрация инициира събития като „Управляваме заедно“ и „Панаир на Европа“, които включват пряк диалог между млади хора и местната власт и допринасят за повишаване на гражданската ангажираност. Тези инициативи създават усещане за принадлежност и възможност за реално участие на

младите в обществените процеси. С цел засилване на диалога между младите хора и местната власт, в община Бургас се реализират срещи с кмета, в рамките на инициативата „Училище в общината“.

Плевенската администрация посочва дългогодишно партньорство със организации от неправителствения сектор, с които реализира културни и социални инициативи, ангажиращи младежи от цялата община. Специално внимание се отделя на селата – организират се концертни програми, спортни събития и изложби, които са насочени към младите хора.

Изводи от анализа на предизвикателствата и добрите практики

1. Липсата на достатъчен административен капацитет остава ключова пречка. В много общини младежките дейности са натоварени към един служител, който отговаря и за култура, спорт, образование или социални дейности. Само отделни примери показват наличието на цялостен, многопрофилен екип, фокусиран върху младежката политика.
2. Финансовата ограниченост е повсеместна. Много общини не разполагат с целеви бюджет за младежка политика, а финансирането е епизодично, проектно или изцяло липсва. Това създава сериозни затруднения при реализацията на устойчиви инициативи и програми, особено в малките населени места, където нуждата от подкрепа е по-голяма.
3. Намалената мотивация и ниската ангажираност сред младите хора е проблем, който общините отчетливо формулират. Трудности се наблюдават както при включване на младежите в обществени обсъждания и събития, така и в създаването на устойчив диалог и консултативни механизми.
4. Демографският отлив и емиграцията са допълнителен утежняващ фактор. Младите хора напускат общините след завършване на средно образование, търсейки възможности за обучение или работа в други градове или чужбина.

Въпреки идентифицираните трудности, в редица общини се наблюдават положителни примери, които демонстрират възможен модел на ефективна работа. Тези добри практики показват, че успехът на местната младежка политика зависи не само от финансовия ресурс, а от съчетание на ангажираност, организационна култура, отвореност към партньорства и активно включване на младите хора в целия цикъл на политиката – от идентифициране на нужди до реализация на дейности.

Обобщение и изводи

Анализът на състоянието на младежката политика в 132 български общини очертава картина на значителни разлики в подходите, капацитета и резултатите от прилагането ѝ. Макар мнозинството от общините да декларират наличие на институционална отговорност, стратегическите и оперативни механизми остават слабо развити и неравномерно прилагани. В основата на проблемите стои ограничен административен и финансов капацитет, липса на дългосрочно планиране и недостатъчна систематичност в работата с младите хора.

Формално, институционална рамка съществува в над 80% от общините, но често отговорностите за младежката политика са натоварени към един служител, обединяващ множество ресори. Това води до затруднения в стратегическото планиране, координацията и реализацията на дейности. Само изолирани примери показват наличие на специализиран екип с пълна ангажираност към младежката политика.

Стратегическото планиране е слабо застъпено – едва 23% от общините имат приета стратегия за младежта. Повечето общини разчитат на годишни планове, които се свеждат до списъци с мероприятия и събития, без обвързване с дългосрочни цели, индикатори или мониторинг. Включването на млади хора в процеса на планиране е по-скоро изключение, отколкото практика.

Финансирането е критичен фактор – 50% от общините нямат предвиден бюджет за младежка политика, а там, където има средства, те варират от символични суми до мащабни бюджети, базирани на проектно финансиране. Над половината от общините не използват външни източници на финансиране, което показва липса на капацитет или информираност.

По отношение на инфраструктурата, две трети от общините разполагат с пространства за младежки дейности, но в повечето случаи това са многофункционални обекти, а не специализирани младежки центрове. Стандарти за поддръжка, достъпност и управление липсват.

Участието на младежите в процесите на вземане на решения е ограничено. Само 39% от общините имат регистрирани младежки организации, а 27% разполагат с младежки съвети. Включването на младежите в процеса на вземане на решения е изключение, а систематично проучване на техните нужди се извършва в едва една трета от общините.

Диалогът между младежите и местната власт се осъществява най-често епизодично, при кампании или събития, без устойчиви и институционализирани

форми. Каналите за комуникация са налични, но обратната връзка и реалното включване остават слабо развити.

Въпреки многобройните предизвикателства, проучването идентифицира и добри практики. В няколко общини се прилагат устойчиви модели на партньорства с младежки организации, иновативни форми на диалог и целенасочени дейности в отдалечени населени места. Такива примери доказват, че ефективната младежка политика зависи не толкова от размера на ресурсите, а от ангажираността, капацитета и желанието за съвместна работа с младите хора.

Анализът ясно показва необходимостта от целенасочена подкрепа на местно ниво – включително чрез методическа помощ, модели за стратегическо планиране, гарантирано финансиране, обучения и стимули за включване на младежите в публичния живот. Само чрез координирани усилия между националната и местните власти е възможно изграждането на приобщаваща, ефективна и устойчива младежка политика в България.

Препоръки за подобряване на младежката политика на местно ниво

На база на анализа на събраните данни и идентифицираните добри практики и предизвикателства, се очертават няколко ключови препоръки за подобряване на младежката политика на местно ниво. За постигането на реална промяна е необходимо не само усилие от страна на общините, но и активно, систематично и насочено участие на Министерството на младежта и спорта в подкрепа на процесите по места.

На първо място, е необходимо значително укрепване на административния капацитет в общините. Това включва осигуряване на конкретни служители или специализирани екипи, които да работят единствено по темата за младежта. Необходима е по-добра вътрешна координация в администрациите, ясно разписани отговорности и възможности за повишаване на квалификацията на служителите чрез обучения и обмен на опит. Важно е да се гарантира, че младежката политика не е само допълнителна функция, а самостоятелен ресор с институционална тежест.

Второ, следва да се насърчи изготвянето и приемането на стратегически документи във всяка община. Липсата на стратегия ограничава възможностите за устойчиво планиране и отчетност. Добра практика е разработването на стратегия с участието на младежки организации, както и придружаването ѝ с индикатори, план за действие и механизми за мониторинг.

Трето, устойчивото финансиране на младежката политика изисква специално внимание. Много от дейностите се реализират без целеви бюджет или разчитат

единствено на външно финансиране. Препоръчително е във всяка община да се предвиди минимално бюджетно перо за младежки дейности и/или вътрешна програма за подкрепа на младежки инициативи. Паралелно с това, общините следва да бъдат насърчавани и подпомагани да кандидатстват по външни програми като Еразъм+, Националният план за възстановяване и устойчивост, национални фондове и други. Подкрепата за формиране на проектно мислене и административна подготовка за работа с донори е ключова в тази посока.

Следващ приоритет е развитието на младежката инфраструктура. Пространствата, предназначени за млади хора, често не са адаптирани или използвани целево. Препоръчва се разработване на национална рамка за стандартите, управлението и достъпността на младежките центрове, клубове и зони за неформално учене. Участието на младите хора в управлението на такива пространства също е важен фактор за повишаване на тяхната ангажираност.

Особено внимание трябва да се обърне на участието на младежките организации и неформални групи. Препоръчва се създаване и укрепване на младежки съвети, форуми и консултативни органи, в които младите хора да участват в реалния процес на вземане на решения. Общините следва да гарантират, че младежите не са само обекти, а активни участници в планирането, изпълнението и оценката на политиките.

Комуникацията и диалогът между младежите и местната власт също се нуждаят от систематизиране. Добра практика е установяването на регулярни форуми, срещи, обществени обсъждания и дигитални канали за обратна връзка, чрез които младежите могат да изразяват мнение, да поставят въпроси и да получават отговори. Препоръчително е въвеждането на годишна среща на общината с младежки представители и публикуването на отчет за изпълнението на политиките в сферата.

Накрая, необходимо е засилено внимание към младите хора от малките населени места и селските райони. Препоръчва се разработването на специализирани програми за мобилна младежка работа, предоставяне на услуги и дейности на терен, включително чрез партньорство с училища, читалища и местни инициативни групи. За да бъде младежката политика приобщаваща, тя трябва да достига до всички млади хора, независимо от тяхното местоживееене.

Министерството на младежта и спорта има потенциала да бъде не само национален регулатор и финансиращ орган, но и активен партньор, обучител и посредник, който улеснява, подкрепя и насочва общините в развитието на ефективна и включваща младежка политика. Общините имат водеща роля в реализацията на

младежката политика. За да изпълнят тази роля ефективно, е необходимо целенасочено взаимодействие с държавната администрация, с младежкия сектор и с местните общности. Само чрез координирани усилия и взаимна подкрепа между национално и местно ниво може да се гарантира, че младите хора в България имат равен достъп до възможности, ресурси и участие, независимо от това къде живеят.

Добра практика:

★ **Мобилна младежка работа в малките населени места на Смолянска област**

● **Сдружение „Млади изследователи за младежко развитие“ – гр. Смолян**

📅 2023 г. – продължаваща инициатива

☑ Цел: да се осигури достъп до качествена младежка работа за млади хора от отдалечени и малки населени места, чрез мобилни екипи и гъвкави дейности.

Екип от младежки работници и доброволци посещава редовно малки населени места и организира срещи, уъркшопи по дигитални умения, спорт, кариерно ориентиране, дейности за психично здраве и активна гражданска позиция, както и посредничество между младите хора и местните институции.

Постигнати резултати:

- ✓ Обхванати над 10 населени места в област Смолян
- ✓ Включени над 300 млади хора, част от които с ограничен достъп до услуги
- ✓ Създадена мрежа от партньори – училища, читалища, общини
- ✓ Повишена информираност и ангажираност на младите хора в процесите на местно развитие

Добра практика:

★ **Екопътека „Селище“ – младежко участие и устойчив туризъм в Родопите**

● **Сдружение „Млади изследователи за младежко развитие“ – гр. Смолян**

📅 2024 г. – 2025 г.

☑ Цел: да се създаде безопасна, образователна и достъпна екопътека в и около село Селище (община Смолян), която развива знания за природата и стимулира общностно

участие.

Организацията реализира изграждането на екопътека край с. Селище с маркировка, образователни табла и QR кодове. Пространството включва зони за почивка и обучение на открито и е интегрирано с мобилната младежка работа.

Постигнати резултати:

- ✓ Обхванато природно-образователно трасе с подобрена безопасност и ориентация
- ✓ Включени десетки младежи и доброволци в дейности на терен
- ✓ Изградени партньорства с училища, читалища и местна власт
- ✓ Подобрени компетентности на младежите: работа в екип, лидерство, проектно управление

ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

Настоящият доклад представя обобщена информация за реализирани от отговорните държавни институции политики, мерки и дейности, насочени към младите хора в страната по ключови за тяхното развитие области за периода 2023-2024 г. С цел постигане на пълнота на анализа е използвана допълнителна информация от националната статистика, неправителствени организации, работещи с и за младите хора и данни от проведени национални проучвания, посветени на различни аспекти от живота на младите хора. Анализът на събраната чрез различни методи информация

позволява да бъдат направени следните обобщени изводи и препоръки по отделните тематични области:

Тематична област „Образование“

1. Настоящият доклад илюстрира голямото внимание, което се отделя на младите хора в страната в различни социални сфери. В областта на образованието, с оглед максималното обхващане и включване на децата и учениците в задължителна предучилищна и училищна възраст в образователната система, е създаден постоянно действащ Механизъм за съвместна работа на институциите по обхващане, включване и предотвратяване на отпадането от образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст. Работата по Механизма дава добри резултати, като тя е и постоянен процес, който продължава непрекъснато и систематично. Целта е децата да бъдат не само включени в процеса, но и да останат трайно в системата.

2. Действащият Механизъм разписва поредица от мерки, отнасящи се до работа в училищата, в общините, с родителите. Увеличава се броят на назначените медиатори в училищата, които активно участват при осъществяване на обходите в населените места, осъществяват контакти със семействата и предоставят ежедневна информация за отсъствията на учениците по неуважителни причини. Екипите за обхват предоставят информация на кметовете на общините за установени нарушения на задълженията на родителите, настойниците/попечителите или лицата, които полагат грижи за детето, с цел налагане на наказания по реда на чл. 347 от Закона за предучилищното и училищното образование.

3. За целия период от функционирането на Механизма балансът като резултат е положителен, макар че се наблюдава лек спад през 2024/2025 г. в сравнение с предходните години на обхванатите деца в задължителна училищна възраст. Разгръщането на междусекторните екипи и сътрудничеството с НПО (медиатори, социални работници) доказано връщат деца и ограничават дългите отсъствия. (back2school.mon.bg, amalipe.bg).

4. Нарастването на обхвата на деца и млади хора в образователната система е значим индикатор за ефективността на образователната и младежката политики. В тази връзка е необходимо прилагане на добри практики, засилване на действията на междусекторните екипи и сътрудничеството с НПО, както и да се работи по-активно с родителите и самите деца, да се увеличат практиките, чрез които децата участват активно в учебния процес и получават удовлетвореност от участието си в училище.

Поддържане на компенсаторно обучение с допълнителни часове и онлайн модули, разширяване на индивидуалните форми на обучение, подмладяване на учителския състав и въвеждане на стажантски програми, са също важни насоки в работата по задържане на учениците и младите хора в образованието.

5. В рамките на системата на висшето образование, се забелязва нарастване на броя на действащите студенти за всяка учебна година през разглеждания период. Общият брой на действащите студенти за зимен семестър на учебната 2023/2024 г. е 197 415 души. За сравнение, през учебната 2020/2021 г. година общият брой на студентите в България възлиза на 178 426, а за учебната 2021/2022 г., общият брой на студентите в България е 176 137.

6. Броят на дипломираните студенти през отчетния период бележи лек спад. През 2023 г. броят на дипломираните студенти е 46 161 души, а през 2022 г. е 48 721, през 2021г. е 47 144. Забелязва се известно намаляване на броя на завършилите студенти през 2023 в сравнение с предходните две години. Това изисква предприемане на мерки в университетите по посока повишаване на качеството на обучение, увеличаване на индивидуалната и тюторна работа с цел подобряване на резултатите и уменията на обучаваните.

7. По отношение на професионалната насоченост на завършилите студенти, се запазва тенденцията, наложена от 2021 г. за най-голям брой завършили студенти в ПН 3.8. Икономика. През 2023 г. техният брой е – 7783 души, следвано от ПН 1.2. Педагогика – 5874 души. През 2021 г. и 2022 г. най-голям е броят на дипломираните студенти отново в ПН „Икономика“ – 8314 (за 2021 г.) и 7974 (за 2022 г.), следвано от ПН „Педагогика“ – 5220 дипломирани студенти през 2021 г. и 6281 дипломирани през 2022 г.

8. Професионалното ориентиране има съществено място в образователната система. Нормативно то е свързано със Закона за професионалното образование и обучение, както и с Центровете за информация и професионално ориентиране, които се лицензират от Националната агенция за професионално образование и обучение. В лицензираните ЦПО (които са 893) през 2023 г. степен на професионална квалификация (СПК) са придобили 8 407 лица.

9. През разглеждания период, професионална квалификация се придобива също и в професионални гимназии и колежи, в средни училища с професионални паралелки, в профилирани гимназии, спортни училища и училища по изкуствата.

10. Важен аспект от професионалната реализация е обучението по STEM професии. През учебната 2022/2023 година 375 училища (професионални гимназии и средни училища с професионални паралелки) в системата на средното образование предлагат обучение по STEM професии за 13 746 ученици в XII клас.

11. През отчетния период (2023 г.) МОН е предприело действия за реализиране на заложените в Националния план за възстановяване и устойчивост (НПВУ) етапни и крайни цели в сектора на образованието в сферата на: Модернизиране и усъвършенстване на правната регулация в професионалното образование и обучение; разширяване обхвата на дуалната система на обучение; въвеждане на промени в Закона за професионалното образование и обучение и инициране на проекти за създаване на STEM училищна среда.

12. Министерството на туризма също идентифицира важноста от привличането на интереса на младите хора към започване на работа и изграждане на кариера в сферата на туризма, и през 2023 г. министерството подписва Споразумение с Асоциацията на училищата по ресторантьорство и хотелиерство в България (АУРХБ).

13. Министерството на културата също предприема редица програми и мерки за работа с младите хора, за стимулиране на таланта и творческата им инициатива през разглеждания период.

14. Представените политики и мерки показват активната позиция на различни министерства спрямо младите хора предвид тяхното задържане в образованието и обучение, повишаване на компетенциите им и активизиране на дигиталните им умения и квалификации, както и задълбочаване на възможностите за професионална реализация.

Тематична област „Заетост на младите хора“

1. Проведеният анализ показва, че активно търсещите работа млади хора използват като основен канал за информация за наличните работни места интернет и много рядко Бюрата по труда. Това налага Бюрата по труда да променят подхода си на работа и да започнат да предлагат работа чрез канали, които са популярни сред младите хора.

2. По данни от проведено емпирично социологическо изследване на нагласите на младите хора за започване на собствен бизнес, делът на младите хора, потвърдили нагласи за започване на собствен бизнес е висок, но в същото време много малко млади хора се възползват от мерките по Закона за насърчаване на заетостта (ЗНЗ), насочени към насърчаване на предприемачеството сред безработните лица, вкл. младите хора (чл.

47, ал. 4, чл. 49, ал. 1, чл. 49б и чл. 49, ал. 4), което означава, че са необходими по-широки информационни кампании сред младежите за наличието на подобни възможности, при това информационни кампании, осъществявани чрез интернет каналите за разпространение на информация и социалните мрежи, което в най-голяма степен съответства на техния стил и начин на живот.

3. Резултатите от проведеното национално проучване показват също така, че най-висок е дялът на неинформираните младежи за различните програми и мерки, насочени към заетост и предприемачество за младите хора в селата и необластните градове, което означава, че информационните кампании трябва да се насочат приоритетно към тях.

4. По отношение на младежите NEETs може да се каже, че по данни на националната статистика през годините техният дял намалява, като намалението касае и двата пола, но все пак то засяга в по-голяма степен мъжете отколкото жените, поради което и дялът на жените NEETs е винаги по-висок от дела на мъжете NEETs. Поради това и разработването на политики, насочени към младежите NEETs, трябва да е винаги съобразено и да отчита специфичните нужди на жените NEETs.

5. Съпоставката на данните на националната статистика през годините също така показва, че относителният дял на незаетите и неучещи младежи на възраст 15-24 навършени години е по-нисък от относителния дял на незаетите и неучещи младежи на възраст 15-29 навършени години, което означава, че политиките, насочени към младежите NEETs, трябва да са със засилен акцент към възрастовата група 25-29 г., доколкото при тях е по-висок дялът на NEETs.

Тематична област „Здраве и благосъстояние“

1. В област „Здраве и благосъстояние на младите хора“ се набелязват съществени предизвикателства като: недостатъчната физическа активност извън училище, лесният достъп до вредни храни и липсата на мотивация у част от младите хора. Ето защо е нужно усилията в тази сфера да продължат чрез подобряване на спортната инфраструктура, предоставяне на достъпна и интересна информация за възможностите за спорт и активно участие на семейството и общността във формирането на здравна култура и здравословен начин на живот у младите хора.

2. Насърчаването на здравословен начин на живот сред младите хора в България изисква координирани усилия на всички нива – институции, училища, семейства и самите млади хора.

3. Резултатите от проведеното национално социологическо изследване на тема „Установяване на ефекта от политиката за младежта върху младите хора“ показват, че една четвърт от всички изследвани лица не ходят на профилактични прегледи, а ползват здравни услуги само в случай на заболяване. И тъй като в този случай не се регистрират значими бариери от типа на липса на информация, липса на достъп до личен лекар, липса на здравни осигуровки и т.н., тези резултати навеждат на мисълта за необходимостта от по-широка информационна кампания сред младите хора за важноста и ползата от профилактичните прегледи за здравето.

4. Резултатите от проведеното национално изследване показват, че и заниманията със спорт не са приоритет за младите хора, доколкото близо половината изследвани млади хора (44.0%) спортуват спорадично или въобще не спортуват. При това делът на редовно спортуващите е по-нисък в необластните градове и селата, което налага нуждата от засилени информационни кампании сред младите хора за ползите от спорта за здравето, като тези кампании следва да са с акцент върху необластните градове и селата, където делът на активно спортуващите е по-нисък.

5. По резултати от същото изследване едва 16.0% от младите хора практикуват спортни дейности в съответното училище или университет, където учат. И също така много малка част от изследваните лица (6.0%) са започнали да спортуват след насърчаване от страна на преподавател. Тези резултати очертават необходимостта от провеждане на активни разяснителни кампании в учебните заведения за ползите от спорта за младите хора, които да допринесат за осъществяване от учащите извън организираните спортни занимания в училищата и университетите, на целенасочена двигателна дейност във връзка със здравето и здравословния и активен начин на живот.

6. Резултатите от проведеното национално проучване сред младите хора показват, че местата за спорт се оценяват като в най-висока степен достатъчни в столицата (70.0%), следвана от областните градове (55.0%), другите необластни градове (44.0%) и в най-ниска степен в селата (23.0%), където близо една трета от изследваните млади хора (29.0%) заявяват, че няма или не знаят за такива места в тяхното населено място, което очертава необходимостта приоритет на младежките политики в селата да бъде построяването на повече спортни съоръжения и разкриването на повече места за спорт.

7. Употребата на наркотици като част от темата за здравето и благосъстоянието на младите хора, отново по данни от проведеното социологическо проучване, показва, че сред най-ниската възрастова група, респондентите в ученическа възраст (15-19 г.), се регистрира по-ниска степен на употреба – 78.0% твърдят, че никога не са опитвали,

което означава, че разяснителни кампании срещу употребата на наркотици и вредата от тях трябва да се организират със засилена насоченост към тази именно възрастова група преди формирането на устойчиви навици за употреба на наркотични вещества, когато подобни кампании имат най-голям шанс за успех.

8. Резултатите от изследването еднозначно демонстрират липсата на открит диалог по темата за употребата на наркотични субстанции, особено в малките населени места. За ефективни инициативи за намаляване на употребата на наркотици е необходимо тази липса да бъде преодоляна чрез кампании не само сред младежите, но и сред техните родители и педагози.

9. Сравнението по тип населено място категорично показва, че неосведомеността за вредите от различните наркотични субстанции е най-висока в селата в сравнение с другите видове населени места. Това е индикация за необходимостта от целенасочена кампания за информираност на младежите в най-малките населени места.

10. Резултатите от националното изследване ясно демонстрират, че най-използваният канал за информация за вредите от използването на наркотици е интернет, а най-малка роля играят лекари и лектори/консултанти в учебни заведения. Всичко това означава, че усилията на институционално ниво следва да бъдат насочени към публикуване на информация за вредите от използването на различните субстанции в интернет, на специализирани сайтове, доколкото това е каналът за информиране, който в най-голяма степен импонира на младите хора и също така, че трябва да се организират по-често лекции и разяснителни кампании в учебните заведения за вредите от използването на различните наркотични субстанции.

11. Въпросите, свързани със сексуалното и репродуктивно здраве на младите хора се очертават като една от табуираните теми сред младите хора, по която те трудно споделят информация, което възпрепятства отворения диалог и превенцията и се явява бариера пред ефективни инициативи в тази сфера.

12. Липсата на комуникация е основната причина за относително ниските нива на използване на предпазни средства при секс от младите хора. Предпазни средства се използват най-често в столицата и областните градове, по-малко в другите необластни градове и най-рядко в селата (по данни от социологическото изследване на младите хора). Най-използваният канал за информация отново е интернет, поради което усилията за повишаване на информираността на младите хора следва да бъдат насочени именно там и да бъдат с приоритет младите хора в селата и малките градове.

13. По данни на националната статистика нараства броят на абортите във възрастовата група 15-19 години, при това едни от абортите, които нарастват в тази възрастова група, са спонтанните и терапевтични, което говори за усложненията, които настъпват при бременност на тази ранна възраст. Поради това и информационните кампании по проблемите, свързани със сексуалното и репродуктивно здраве на младите хора, трябва да бъдат със специален акцент към тази възрастова група.

14. Продължава тенденцията всяко десето дете в страната да е родено от майка в тийнейджърска възраст (по данни на НСИ), което поставя остро въпроса за необходимостта от системни здравни и здравно-образователни услуги за младите хора и особено за младите момичета и безплатни или на намалени цени контрацептиви и презервативи за млади хора под 20 години.

15. Като една от основните причини за всички, изведени по-горе проблеми, свързани със сексуалното и репродуктивно здраве на младите хора, е фактът, че в страната продължава да няма приета национална програма по сексуално и репродуктивно здраве (СРЗ) и въпреки, че дейности, насочени към СРЗ са включени в няколко от действащите стратегически и програмни документи, които Министерство на здравеопазването изпълнява – Национална здравна стратегия 2030, Национална програма за подобряване на майчиното и детско здраве 2021-2030 и Национална програма за превенция и контрол на ХИВ и сексуално предавани инфекции 2021-2025 г., необходимо е да се актуализира и приеме национална програма по сексуално и репродуктивно здраве, поставяйки младите хора във фокуса на националните усилия за подобряване на сексуалното и репродуктивно здраве на нацията.

Тематична област „Равенство и приобщаване“

1. Равенството и приобщаването на младите хора в България са неразделна част от социалната справедливост и икономическото развитие на страната. Стремешът е то да се осъществява във всички области на обществения живот. В рамките на образованието, за да се постигне по-голямо приобщаване, през последните години се развиват програми, насочени към интегриране на учениците и инициативи за двуезично образование в общности, където българският не е майчин език. Неразделна част в образованието е въвеждането на различни учебни предмети (Гражданско образование), насочени към по-активното приобщаване на младите хора.

2. Националната стратегия за младежта 2021–2030 поставя акцент върху участието, заетостта, образованието и младежкото овластяване. Програми като

„Еразъм+“ и Европейският корпус за солидарност предоставят реални възможности за развитие, обмен и активизъм.

3. Немалка роля за насърчаване на ангажираността, участието и овластяването на младите хора има доброволчеството – форма на активно гражданство, която развива солидарност, емпатия и отговорност. Организации като Българския червен кръст, Националният младежки форум предлагат възможности за включване в социални и културни каузи, което не само променя обществото, но и обогатява самите млади хора. Програмата „Европейски корпус за солидарност“ стимулира проектната дейност и индивидуалните доброволчески дейности.

4. Програмата „Български младежки делегати към ООН“, която е сред най-дълго действащите и успешни български програми на глобално ниво е важна част от политиките на МВНР за овластяване на младите хора и е сред най-признатите в световен мащаб, се прилага успешно и допринася за обмяна на опит и дискутиране на добри практики в контекста на младежкото развитие.

5. През последните години в България се реализират проекти, които могат да служат като примери за ефективно приобщаване: а) *Младежките центрове по модела на Съвета на Европа, които осигуряват обучения, консултации и социални услуги.* Разширен е обхватът на Младежките центрове в градовете Пловдив, Добрич, Стара Загора и Враца, като са създадени и четири нови младежки центрове в градовете Перник, Монтана, Габрово и Бургас. б) *Доброволчески програми, насърчаващи участието на младите хора в обществени каузи и развиващи лидерски умения.* в) *Образователни кампании за толерантност* – провеждани в училищата, с цел преодоляване на стереотипите. г) *Съвместни програми между училища и бизнес* – стажове и практически обучения, които увеличават шансовете за заетост.

6. В съответствие с финансирането на младежките центрове, с оглед по-системното програмиране, наблюдение и последваща оценка на въздействието, в рамките на отчетния период, Министерството на младежта и спорта изготвя анализ, който обобщава по теми различни реализирани дейности по седемте основни приоритетни области на Националната стратегия на младежта, отчитайки както честотата и интензитетът на реализация, така и качествените измерения на ангажираността на центрoвете във всяка сфера.

7. За отчетния период в доклада са разгледани различни успешни проекти, финансирани по Европейски програми в областта на културата и спорта, представени са инициативи на ММС за образователна интеграция, приобщаващо образование и

десегрегация на уязвими общности; показани са постигнатите резултати, насочени към създаване на устойчива и благоприятна среда за младите хора.

8. За да се постигне по-голямо равенство и приобщаване на младите хора, е необходимо: *подобряване на качеството на образованието* – особено в селските и изостаналите райони, с акцент върху дигиталните умения и чуждите езици. *Разширяване на достъпа до култура и спорт* – чрез инвестиции в инфраструктура и подкрепа за младежки инициативи. *Сътрудничество между държава, бизнес и неправителствен сектор* – за по-добро съчетаване на уменията на младежите с нуждите на пазара на труда, чрез подкрепа за предприемачество и иновации.

9. В доклада се констатира, че въпреки наличието на предизвикателства, изискващи по-тясно институционално сътрудничество, професионализация на младежката работа и устойчиво ангажиране на уязвими младежки групи, създадената институционална рамка, международната подкрепа и прилагането на добри практики показват, че напредъкът в областта на младежкото равенство и приобщаване е реален и възможен.

Тематична област „Информираност и дигитални умения“

1. Резултатите от проведеното социологическо изследване показват, че участието във формално и неформално образование и обучение е в по-голяма степен характерно за жените отколкото за мъжете и в много по-голяма степен характерно за жителите на градовете отколкото за жителите на селата. Същото важи и за самостоятелното обучение. Ползването на чужди езици е горе-долу еднакво характерно за мъжете и жените, но показва съществени разлики между представителите на градовете и на селата, като в селата е два пъти по-слабо застъпено. Всичко това означава, че приоритетно политиката по повишаване на достъпа до неформално обучение за развитие на ключови компетентности следва да бъде насочена към представителите на мъжете сред младите хора и към жителите на селата.

Тематична област „Младежки организации и организации, работещи с и за младите хора“

1. В доклада са представени основни политики и програми на Министерството на младежта и спорта: Националната стратегия за младежта (2021-2030), Национална програма за младежта (2021-2025) и Национална програма за изпълнение на младежки дейности (2023-2025). Акцентира се на факта, че Националната програма за младежта (НПМ) предоставя целева финансова подкрепа на неправителствени организации за изпълнение на проекти, насочени към личностното и социалното развитие на младите

хора, тяхното овластяване, участие и интеграция в обществения живот. Специално внимание се отделя на младежите на възраст между 15 и 29 години, включително младите хора в неравностойно положение и т.нар. NEETs – младежи, които не учат, не работят и не се обучават. Финансираните проекти са разпределени в пет основни тематични области, отразяващи стратегическите приоритети в младежката политика – неформално обучение, екология, култура и свободно време, здравословен начин на живот и толерантност.

2. Неформалното обучение представлява специфичен фокус в работата на ММС, тъй като има голямо значение за развитието и мобилността на младите хора, свързано е с придобиване на нови умения и квалификации. За неговото активно практикуване роля имат читалища, НПО и общински центрове като доставчици на обучения, особено в селски райони. С оглед развитието на неформалното учене, е необходимо предприемане на мерки по посока установяване на законодателна рамка за дефиниране, стандартизация и валидиране на неформалното обучение в български условия.

3. В доклада са посочени изключително много успешни инициативи и добри практики, работещи в български условия. Представени са различни младежки организации, имащи важна роля за изграждане на активни, образовани и социално ангажирани граждани. Те са мост между младите хора и институциите, създават възможности за личностно и професионално развитие и насърчават социалната солидарност. Такива са Младежките центрове, които предлагат интегрирани услуги и програми за личностно развитие; Доброволческите кампании на БМЧК – с национално и международно участие; Младежките обмени по „Еразъм+“ – развиващи межкултурна компетентност и умения за работа в екип; Локалните инициативи на младежки парламенти – като кампании за опазване на околната среда или подобряване на градската среда.

4. Чрез администрираните от Министерството на младежта и спорта национални програми за младежта, ефективно се осигурява подкрепяща среда за младежките организации и популяризирането на ползите от тяхната работа. По този начин се привличат нови членове и се създават възможности за повишаване на капацитета.

5. ММС инвестира ресурси за провеждане на национални кампании за популяризиране на младежките организации; насърчаване на доброволчеството и гражданската активност; специални програми за достъп и участие на млади хора с по-малко възможности, партньорства с училища и университети.

Тематична област „Млади хора от малки населени места“

1. Данните на националната статистика очертават като проблеми на младите хора от малките населени места, към които следва да бъдат насочени конкретни мерки и политики на държавно ниво, превенцията на ранното отпадане от образователната система, необходимостта от повишаване на дела на младите хора, притежаващи професионална квалификация, както и на дела на младите хора, притежаващи висше образование.

2. Данните от проведено социологическо проучване на състоянието на политиките за младежта на местно ниво в България очертават нееднородна, често противоречива картина на състоянието на младежките политики на местно ниво у нас. Изследването разкрива значителни различия между отделните общини по отношение на институционалната рамка, стратегическото планиране, ресурсната обезпеченост, наличната инфраструктура и степента на включване на младите хора в процесите на вземане на решения. От една страна, се наблюдава ясно изразена ангажираност от страна на част от общините, които развиват устойчиви партньорства, инвестират в младежка инфраструктура и включват младите хора в диалог с местната власт. От друга страна, преобладаващата част от общините, участвали в проучването посочват дефицити в ключови аспекти на младежката политика – липса на стратегия и системен мониторинг, ограничено финансиране, слаба активност на младежките организации и отсъствие на целенасочени дейности за младите хора извън градските центрове. Данните свидетелстват, че въпреки усилията на отделни администрации, мнозинството от общините се сблъскват със системни предизвикателства, които възпрепятстват прилагането на цялостна, ефективна и приобщаваща младежка политика. Най-често посочваните ограничения са свързани с ограничен административен капацитет, липса на устойчиво финансиране, миграция на млади хора и слаба ангажираност на младежите с местната общност.

3. Резултатите от проведеното социологическо проучване очертават младите хора от малките населени места като група с висок риск от социално изключване и обезсърчаване. За да се гарантира териториално равен достъп до младежки политики и възможности, е необходимо всяка община да идентифицира и картографира малките населени места с младежко население, да се разработят целенасочени програми и дейности за тези младежи, както и да се включат нуждите им в стратегическите и планови документи на общините.

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

АЗ	Агенция по заетостта
АИКБ	Асоциация на индустриалния капитал в България
АМВР	Академия на Министерството на вътрешните работи
АУРХБ	Асоциация на училищата по хотелиерство и ресторантьорство в България
АУС	Асоциация за университетски спорт
БЕЛ	Български език и литература
БНТ	Българска национална телевизия
БСК	Българска стопанска камара
БТПП	Българска търговско-промишлена палата
БФППС	Българска федерация „Пожароприложен спорт“
БЧК	Български червен кръст
ВУ	Висше училище
ГДНП	Главна дирекция „Национална полиция“
ГД ГРАО	Главна дирекция „Гражданска регистрация и административно обслужване“
ДАЗД	Държавна агенция за закрила на детето
ДБ	Държавен бюджет
ДБТ	Дирекция „Бюро по труда“
ДОС	Държавен образователен стандарт
ДП БГЦПО	Държавно предприятие „Българо-германски център за професионално обучение“
ДПУ	Детско полицейско управление
ЕИП	Европейско икономическо пространство
ЕРУ	Единица резултат от ученето
ЕСФ+	Европейски социален фонд +
ЗНЗ	Закон за насърчаване на заетостта
ЗОП	Закон за обществените поръчки
ЗПОО	Закон за професионалното образование и обучение
ЗПУО	Закон за предучилищното и училищното образование
ИКОСОС	Икономически и социален съвет на ООН
ИСРМ	Информационна система за работа по Механизма
КНСБ	Конфедерация на независимите синдикати в България
КРИБ	Конфедерация на работодателите и индустриалците в България
КТ „Подкрепа“	Конфедерация на труда „Подкрепа“
МВнР	Министерство на външните работи
МВР	Министерство на вътрешните работи
ММС	Министерство на младежта и спорта
МОН	Министерство на образованието и науката
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
НАПОО	Национална агенция за професионално образование и обучение
НДЕФ	Национален доверителен екофонд
НЕИСПУО	Национална електронна информационна система за предучилищното и училищното образование
НМФ	Национален младежки форум
НП АНЛ	Национална програма „Активиране на неактивни лица“

НПВУ	Национален план за възстановяване и устойчивост
НПДЗ	Националният план за действие по заетостта
НПО	Неправителствена организация
НПСС	Национално представителство на студентските съвети
НРГ ММП	Национална работна група за местна младежка политика
НРГ МР	Национална работна група за младежка работа
НСК	Национален спортен календар
НСМ	Национална стратегия за младежта
НСОРБ	Национално сдружение на общините в Република България
НУП	Национален ученически парламент
НЦОЗА	Национален център по общественото здраве и анализи
ОДК	Обединен детски комплекс
ОДМВР	Областна дирекция на Министерството на вътрешните работи
ОКС	Образователно-квалификационна степен
ОКСУП	Обществено-консултативен съвет по училищни политики
ООН	Организация на обединените нации
П РЧР	Програма „Развитие на човешките ресурси“
ПН	Професионално направление
ПОО	Професионално образование и обучение
ПРР	По-слабо развити региони
ПУДООС	Предприятие за управление на дейностите по опазване на околната среда
РДПЗСД	Регистър на всички действащи, прекъснали и завършили студенти и докторанти
РДСП	Регионална дирекция за социално подпомагане
РЗИ	Регионална здравна инспекция
РИОСВ	Регионална инспекция по околната среда и водите
РП	Региони в преход
РУО	Регионално управление на образованието
СЕМ	Съвет за електронни медии
СПК	Степен на професионална квалификация
СППОО	Списък на професиите за професионално образование и обучение
СРЗ	Сексуално и репродуктивно здраве
ССИ	Съюз за стопанска инициатива
УЦЖ	Учене през целия живот
ФМ на ЕИП	Финансов механизъм на Европейското икономическо пространство 2014-2021 г.
ЦБПС	Център за бойна подготовка и спорт
ЦВП	Център за високи постижения
ЦОИДУЕМ	Център за образователна интеграция на децата и ученици от етническите малцинства
ЦПЛР	Център за подкрепа за личностно развитие
ЦПО	Център за професионално обучение
ЦРЧРРИ	Център за развитие на човешките ресурси и регионални инициативи
EUKI	Европейската инициатива за климата [European Climate Initiative]
EURES	Европейска мрежа на службите по заетостта [European Network of Employment Services]
NEETs	Млади хора, които не учат, не работят и не се обучават [Not in

	Education, Employment or Training]
STEM	Наука, Технология, Инженерство, Математика [Science, Technology, Engineering, Math]